

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA

VAIDA BURAVCEVA
(VIEŠOJO SEKTORIAUS EKONOMIKOS PROGRAMA)

EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
profesorė habil. dr. Ona Gražina Rakauskienė

Vilnius, 2007

TURINYS

Įvadas	4
1. Gyventojų migracijos teoriniai ir praktiniai aspektai	9
1.1. Migracijos samprata, rūšys ir tikslai.....	9
1.2. Gyventojų emigracija ir imigracija: istorinis aspektas.....	11
1.2.1. Emigracija iki pirmojo pasaulinio karo.....	12
1.2.2. Emigracija tarpukario metu.....	14
1.2.3. Emigracija sovietiniais okupacijos metais.....	16
1.2.4. Emigracija po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m.....	17
1.3. Lietuvių migrantai užsienio šalių akimis: Airija ir Jungtinė Karalystė.....	18
1.3.1. Lietuviai Jungtinėje Karalystėje.....	18
1.3.2. Lietuviai Airijoje.....	20
2. Emigracijos iš Lietuvos analizė: raida, mastai, struktūra, priežastys ir pasekmės, galimi sprendimo būdai	24
2.1. Emigracijos iš Lietuvos raida.....	24
2.2. Legalios ir nelegalios migracijos mastai, grėsmės, sprendimo būdai.....	32
2.2.1. Legali migracija.....	32
2.2.2. Nelegali migracija: grėsmės ir sprendimo būdai.....	34
2.3. Emigrantų sociodemografinės charakteristikos.....	38
2.4. Emigracijos procesą sąlygojantys veiksniai.....	42
2.4.1. Makroekonominio lygio veiksniai.....	42
2.4.2. Mikroekonominio lygio veiksniai.....	47
2.5. Emigracijos iš Lietuvos teigiami ir neigiami padariniai.....	50
2.5.1. Neigiamos pasekmės: darbo jėgos trūkumas ir BVP mažėjimas.....	50
2.5.2. Neigiamos pasekmės: gyventojų skaičiaus mažėjimas ir nutautėjimo grėsmė.....	52
2.5.3. Neigiamos pasekmės: protų nutekėjimas.....	54
2.5.4. Emigracijos iš Lietuvos teigiamos pasekmės.....	56
2.6. Reemigracija: nuostatos, įtakojantys veiksniai, grįžimą skatinanti politika.....	58
2.6.1. Reemigraciją lemiantys veiksniai.....	58
2.6.2. Emigrantų sugrįžimą skatinančioji politika.....	60
3. Emigracijos iš Lietuvos priežasčių tyrimas	64
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	64
3.2. Tyrimų rezultatai ir jų interpretavimas.....	66
Išvados ir pasiūlymai	79
Literatūros sąrašas	83

Santrauka	87
Priedai.....	89

IVADAS

Problemos aktualumas. Vienas šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų yra nepaprastai išaugęs gyventojų migracinis mobilumas. Kaip ir daugelyje Vidurio ir Rytų Europos šalių, Lietuvoje vykstantys politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai padarė esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui. XIX amžiuje prasidėjusi gyventojų emigracija tebesitęsia iki šių dienų. Šalyje įvykę esminiai pokyčiai – Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas ir narystė Europos Sąjungoje, įtakojo gyventojų migracijos mobilumo išaugimą. Iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. stebėtą pastovų gyventojų prieaugį dėl migracijos iš buvusių Sovietų Sąjungos šalių, pakeitė masinė emigracija. Lietuvos įstojimas į ES ir atsivėrusios galimybės naudotis vieningos rinkos teikiamais privalumais, šalies piliečiams tapo siekiu pagerinti savo gyvenimą, tad emigracija dar suintensyvėjo.

Šalyje įvykusių esminių pokyčių rezultatai vis dar nepakankamai apsvarstyti ir išanalizuoti. Pasigendama pripažinimo, jog migracija – tai grėsmė šalies ekonominiams, socialiniams ir demografiniams procesams, stokojama rimtesnės ir visapusiškesnės migracijos procesų analizės.

Pastaraisiais metais dėl įvairių priežasčių vis labiau dominuoja trumpalaikė migracija (atliekanti iš esmės tik ekonominę funkciją, nenutraukianti socialinių saitų), nepilnos šeimos migracija (tėvai be vaikų, vienas iš sutuoktinių), plečiasi vadinamoji nelegali migracija, pasireiškianti ir kraštutinės tokios migracijos formomis – prekyba žmonėmis, ypač moterimis. Nelegali migracija dažnai turi ir kriminalinį atspalvį, yra įvardijama kaip grėsmė visuomenės saugumui. Akivaizdu, jog šalyse nelegalūs migrantai socialiai yra labiau pažeidžiami, gyvena nuolat baimindamiesi būti deportuoti iš šalies, tačiau net ir tokie rizikingi veiksniai nestabdo emigracijos į kitas šalis.

Neoficialios migracijos duomenų rinkimas yra kur kas sudėtingesnis nei legalios, todėl vis dar sunku nustatyti jos mastus. Pastebimas šalies statistikos departamento fiksuojamų nelegalios migracijos mastų neatitikimas užsienio šalių pateiktiems duomenims. Taigi kyla pagrįstas noras išsiaiškinti, suvokti, kodėl taip yra.

Pastaraisiais metais dažnai spaudoje, diskusijų ir pokalbių laidose, bandoma ieškoti piliečių išvykimo priežasčių, įvardijami migraciją įtakojantys makroekonominio ir mikroekonominio lygio veiksniai. Dažnai akcentuojama, jog emigraciją pirmiausia lemia ekonominiai veiksniai: nevienodi ekonominio išsivystymo lygiai tarp Lietuvos ir užsienio šalių, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai, užimtumas ir nedarbo lygis šalyse, tačiau ekonominiai migracijos motyvai yra pervertinami. Pagrindinė jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastis – negalėjimas realizuoti savo potencialo, negalėjimas

savęs įtvirtinti, tapti asmenybe. Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, karjeros galimybės vis dėlto yra užsienyje.

Švietimo sistemos trūkumai šalyje parodo, jog švietimo paslaugas teikianti Lietuvos rinka nesugeba konkuruoti dėl potencialių studentų ar mokslo darbuotojų, todėl emigruojama siekti geresnio išsilavinimo arba mokslinės veiklos. Priešingai nei pasaulyje ir ES šalyse, pas mus švietimo sistema yra orientuota į kiekybę ir institucijas bei valstybės vaidmenį visuose švietimo aspektuose. Nelanksti valstybinio švietimo sistema silpniau reaguojama į rinkos pokyčius, kokių ir kokios kokybės specialistų reikia darbo rinkai, todėl atsiranda darbo rinkos poreikių ir parengtų specialistų galimybių nesuderinamumas. Į rinką patenka daug profesionalų, kurie negali rasti darbo arba dirba ne pagal specialybę. Dažnai tokioje situacijoje atsidūręs asmuo, išvyksta dirbti analogiško žemiausios kvalifikacijos darbo į užsienį, tik aišku už didesnę darbo užmokestį.

Ne ką mažiau svarbesni gyventojų išvykimą įtakojantys mikroekonominio lygio veiksniai: amžius, noras sumažinti socialinę riziką šeimoje, kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis, pragyvenimo šaltinio senatvei užtikrinimas. Socialinės rizikos sumažinimo motyvas atsiranda esant nestabiliai situacijai darbo rinkoje, nepakankamai išplėtotai socialinio draudimo sistemai. Pastebimi išvykimą skatinantys sėkmingi pavyzdžiai, jau emigravusiųjų namų ūkio ekonominės būklės gerėjimas, kapitalo verslui sukaupimas.

Emigraciją įtakojančių veiksnių išsiaiškinimas skatina šalies institucijas ieškoti alternatyvių sprendimų, tačiau dėl paviršutiniško šių priežasčių įvardijimo, problemos sprendimo paieškos gali būti bevaisės.

Negalima nepastebėti, jog tokia intensyvi ir įvairialypė migracija daro labai didelę įtaką visoms Lietuvos gyvenimo sritims. Net vertinant tik kiekybinius šio proceso aspektus, emigracija turi nemažos įtakos Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimui bei kitiems demografiniams bei socialiniams ekonominiams procesams. Ilgalaiškės emigracijos pasekmės, tokios kaip darbo jėgos trūkumas, protų nutekėjimas yra gana skaudžios valstybei.

Akivaizdu, jog masinis darbo jėgos išvykimas sąlygoja, kai kuriuose ūkio šakos sektoriuose darbo jėgos trūkumą. Darbo jėgos trūkumas daro neigiamą įtaką šalies ekonominei plėtrai. Pirmiausia darbingo amžiaus gyventojų emigracija mažina asmenų, mokančių socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Antra, darbo jėgos trūkumas skatina šalį ieškoti alternatyvių apsirūpinimo darbo jėga variantų, tokių kaip darbuotojų importas iš kitų žemesnį ekonominį išsivystymo lygį turinčių valstybių. Čia susiduriama su problema – atsiranda poreikis spręsti naujųjų imigrantų integravimo į Lietuvos visuomenę klausimus. Pastebima, kad dėl darbo jėgos trūkumo bei galimo kitataučių antplūdžio ateityje, šaliai gresia nutautėjimo, galbūt ir etninių konfliktų tikimybė.

Per pastaruosius metus dažniausiai akcentuojamas ir labiausiai pastebimas yra dėl emigracijos procesų įtakos sparčiai mažėjantis gyventojų skaičius. Dėl šio skaičiaus mažėjimo pastebimas gyventojų senėjimas, didėjantis lyties ir amžiaus disbalansas. Darbingo amžiaus asmenų išvykimas atsiliepia ir kitų demografinių procesų eigai – santuokai, gimstamumui, taip pat tai lemia mokesčių mokėtojų skaičiaus mažėjimą, kai vartotojų ir socialinių išmokų gavėjų lieka tiek pat. Pagal Jungtinių Tautų Organizacijos gyventojų skaičius prognozes Lietuva priskiriama prie šalių, kur iki 2050 metų gyventojų skaičius mažės sparčiausiai.

Vienas labiausiai nerimą keliančių dalykų – jau kuris laikas stebimas vadinamasis protų nutekėjimas, t.y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas. Iš Lietuvos kasmet išvyksta šimtai gambiausių mokslininkų, gydytojų, informatikų, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų ir dėl to mažėja šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas. Aukščiausios kvalifikacijos migrantai įsitvirtina stipriausiose pasaulio valstybėse, kurios nenorėdamos prarasti savo pozicijų, mielai juos priima. Akivaizdu, jog jau dabar atsilikdama nuo Vakarų valstybių pagal investicijas ir inovacijas į mokslo ir tiriamąją veiklą Lietuva, gali prarasti dar daugiau perspektyvių mokslininkų. Lietuvai tai gali grėsti tapti priklausomai ne tik nuo šalių technologijų, bet ir nuo aukščiausios kvalifikacijos specialistų, gebančių efektyviai išnaudoti naujausias technologijas.

Statistika ir kokybinių tyrimų duomenys rodo, jog grįžta tik nedidelė dalis išvykusiųjų emigrantų. Esama nemažai problemų Lietuvos institucijų, turinčių įgyvendinti priemones, skatinančias migrantus grįžti, veikloje: institucijų veiklos koordinavimo trūkumas, įgyvendinimo priemonių persidengimas, bendresnio strateginio požiūrio į emigracijos reiškinį trūkumas. Nors emigracija, kaip žinoma, šaliai yra problema ir ją spręsti reikia kuo skubiau, tačiau nemažai aktualių priemonių dar tik numatoma įgyvendinti ir praktiniai jų veiklos aspektai galutinai dar nėra aiškūs. Pastebimas akivaizdus valstybės institucijų nepasirengimas migracijos procesų sprendimo srityje.

Tad tyrimų migracijos srityje aktualumas nekelia abejonių. Tačiau nors ši problema yra itin aktuali, mokslinių tyrimų ir tyrėjų šioje srityje Lietuvoje yra neadekvačiai mažai.

Atsižvelgiant į šiuos svarbius migracijos aspektus ir buvo pabandyta išanalizuoti ir aprašyti šalyje vykstančius migracijos procesus.

Darbo objektas: emigracijos iš Lietuvos procesai.

Darbo tikslas – išanalizuoti emigracijos iš Lietuvos priežastis bei pasekmes.

Darbo uždaviniai:

1. apžvelgti gyventojų migracijos teorinius bei praktinius aspektus.
2. įvertinti gyventojų emigraciją iš Lietuvos lemiančius veiksnius ir numatyti problemas šaliai.
3. atlikti gyventojų emigraciją lemiančių priežasčių tyrimą.

Darbe buvo naudojami ši tyrimo metodai:

1. mokslinės literatūros analizė;
2. statistinių duomenų analizė;
3. anketinė apklausa;
4. lyginamoji analizė;

Hipotezė. 1. Emigracijos mastai iš Lietuvos yra kelis kartus didesni, negu pateikia statistika. 2. Ekonominiai emigracijos veiksniai (didesnis darbo užmokestis užsienyje) yra labiau poverdinami. Emigracijos priežastys yra labiau socialinės, o ne ekonominės.

Taigi vienas pagrindinių šio darbo tikslų – išanalizuoti emigracijos iš Lietuvos priežastis ir pasekmes, palyginti jų atitikimą atlikto tyrimo gautiems duomenims. Šiame darbe daug dėmesio skiriama migracijos procesus Lietuvoje lemiančių ekonominių, demografinių ir socialinių veiksnių analizei.

Baigiamojo darbo struktūra apima gyventojų migracijos svarbiausius teorinius bei praktinius aspektus, emigracijos iš Lietuvos analizę po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. integracijos bei narystės ES kontekste.

Pirmoji dalis – „Gyventojų migracijos teoriniai bei praktiniai aspektai“ skirta migracijos esmei atskleisti. Pateikiami gyventojų teritorinės bei tarptautinės migracijos sąvokų apibrėžimai, atskleidžiamas gyventojų migracijos istorinis aspektas, nagrinėjant nuo XIX a. pabaigos prasidėjusias keturias emigracijos iš Lietuvos bangas.

Šioje dalyje atskleidžiamos dvi pagrindinės emigrantų tikslo šalys ir pateikiami šių šalių institucijų, vietinių gyventojų atsiliepimai apie ten įsikūrusius lietuvius, jų veiklą, teikiamą naudą šalims, atvykusiųjų skaičių.

Antroje dalyje „Emigracijos iš Lietuvos analizė: mastai, raida, struktūra, priežastys ir pasekmės, galimi sprendimo būdai“ apžvelgiama emigracijos iš Lietuvos raida nuo Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų. Lyginami emigracijos mastai nuo Nepriklausomybės atkūrimo iki įstojimo į ES bei po narystės ES. Atskleidžiami legalios ir nelegalios migracijos srautai, didelį dėmesį skiriant šalyje dominuojančiai nelegaliai migracijai ir jos sukeliams problemoms, migracijos mastų įvertinimo sudėtingumui. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos emigrantų iš Lietuvos asmeninės charakteristikos, apimančios išvykusiųjų dominuojančios amžiaus grupės nustatymą, būsimąją gyvenamąją vietą, santuokinę padėtį, lytį, išsilavinimą. Analizuojami emigraciją skatinantys makroekonominio bei mikroekonominio lygio veiksniai, jų įtaka ekonominiams, demografiniams bei socialiniams procesams. Antroje dalyje pateikiami ir emigrantų grįžimą lemiantys veiksniai, atskleidžiama Lietuvos institucijų vykdoma migrantų sugrįžimo skatinimo politika.

Trečioji dalis – „Emigracijos iš Lietuvos priežasčių tyrimas“. Šioje dalyje siekiama įvertinti surinktos informacijos apie jau literatūroje nagrinėtas išvykimo priežastis atitikimą anketos metu gautiems duomenims. Tyrimu buvo norima išsiaiškinti, kokie pagrindiniai motyvai skatina asmenis migruoti iš Lietuvos. Šiuo tikslu buvo atliekama anketinė apklausa. Magistrinis darbas baigiamas skyriumi „Tyrimo rezultatai ir jų interpretavimas“. Čia buvo analizuojami anketinės apklausos metu gauti tyrimo rezultatai.

Suformuluotos darbo išvados turėtų atsakyti į klausimus, kokios pagrindinės priežastys labiausiai įtakoja emigrantų apsisprendimą išvykti, su kokiomis problemomis šalis, kurią palieka gyventojai, susiduria, kas yra daroma migracijos mastų suvaldymo srityje.

1. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

1.1. Migracijos samprata, rūšys ir tikslai

Studijuojant įvairią literatūrą migracijos tema paaiškėjo, kad migracijos sąvoka yra perteikiama skirtingai, priklausomai nuo tolimesnio šio proceso nagrinėjimo tikslo bei masto. Sąvokos esmė lieka ta pati, tačiau autoriai išsamiau nagrinėjantys migracijos procesą atskleidžia platesnį jos apibūdinimą, o tuo tarpu kiti apsiriboja tik siaura jo apibrėžtimi. Norint pradėti nagrinėti migracijos procesą, pirmiausia reikia išsiaiškinti migracijos sampratą. Galima vadovautis tokia migracijos apibrėžtimi.

Migracijos sąvoka apima bet kokį žmonių judėjimą – vienoje valstybėje ar kertant jų sienas; ilgam ar trumpam laikotarpiui; savanorišką arba priverstinę; ieškant kitos darbo ar bedarbystės vietos; legalią ir nelegalią; migraciją siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką. Migracija nelaikoma karinių pajėgų judėjimas. (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams //http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324; prisijungimo laikas: 2007-01-17; Vaitkevičiūtė V., Vilnius, 2004, p. 275).

S.Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“ teigia, jog „gyventojų migracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonijos egzistavimas. Dar pirmykštėje bendruomenėje žmonės nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos ar augalinio maisto plotų, saugesnių gyvenviečių. Migracijos nepanaikino ir susiformavęs sėslus gyvenimo būdas – dar iki šiol kai kurios tautos yra labiau klajoklinės nei sėslios“ (Vilnius, 2006, P.263). Tam pritaria ir D. Dapkutė, straipsnyje „Tarp dviejų pasaulių: tapatumo kaita emigracijoje“ teigdama, kad „lietuviai niekada nebuvo romi ir sėsli žemdirbių tauta, kaip dažnai bandoma ją pristatyti. Netgi priešingai – pažvelgus į emigracijos iš Lietuvos istoriją aiškėja, kad lietuviai yra viena iš tų mažų istorinių tautų, kurios išeiviai gausiomis bangomis išsibarstė po visą pasaulį“ (Vilnius, 2006, P.170). Dar visiškai neseniai ir Lietuvos čigonai (romai), buvę pusiau klajokliai, sėslūs tapo tik dėl to, kad sovietiniais metais buvo priimti įstatymai uždraudę jų klajones (Vilnius, 2006, p. 170).

Viduramžiais, feodalinėje santvarkoje migracijų sumažėjo dėl valstiečių pavertimo baudžiauninkais, jų judėjimo suvaržymo. Po baudžios panaikinimo prasidėjo laisvesnis žmonių judėjimas, daugiausia į naujus pramonės centrus. Šiam judėjimui buvo būdinga persikėlimai šalies viduje, rečiau emigracija. XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje atsiranda jau visiškai naujo tipo migracija – gyventojai persiskirsto ne tik valstybių viduje bei tarp valstybių, bet pradeda ir maišyti rases. Tai jau globalizacijos pradžios pasekmė (Vaitekūnas S., Vilnius, 2006, p. 263).

Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad migraciją galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: vidinę ir išorinę, tačiau abi jos turi kaip ir bendrų, taip ir skirtingų bruožų, priežasčių bei pasekmių. Todėl norint plačiau atskleisti migracijos sampratą būtina susipažinti su teritorinės (vidinės) bei tarptautinės (išorinės) migracijos sąvokomis.

Gyventojų teritorinė (vidinė) migracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos vietos į kitą nuolatiniam gyvenimui¹. Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje pateiktame apibrėžime pastebimas skirtumas aukščiau pateiktai S.Vaitekūno sąvokos apibrėžčiai. Strategijoje teigiama, kad „vidinė migracija - tai procesas, kai asmenys keičia nuolatinę gyvenamąją vietą šalies viduje, ketinant apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795.). Vadinasi vidinė migracija (kaip teigia S.Vaitekūnas), nebūtinai yra persikėlimas į kitą vietą nuolatiniam gyvenimui.

Kaip pastebi autoriai, (Gudavičius, Jurginis, Matulevičius, 2002, p. 723) vidinė gyventojų migracija vyko nuo seniausių laikų, kai tik prasidėjo Lietuvos apgyvendinimas, nes pats teritorijos apgyvendinimas – tai žmonių kraustymasis iš vienos vietos į kitą.

Yra žinoma, jog statistika migraciją registruoja tik tais atvejais, kai migrantas iš vieno administracinio teritorinio vieneto (rajono, miesto, apskrities, valstybės ir pan.) persikelia į kitą. Asmuo, kuris persikelia, vadinamas migrantu.

Dėl teritorinės (vidinės) migracijos iš esmės gali pakisti atskirų regionų ar mažesnių teritorinių vienetų gyventojų skaičius, jų demografinė ir socialinė struktūra, ekonomika, gamtinė aplinka (Vaitiekūnas S., Vilnius, 2006 p. 263). Todėl norint kontroliuoti migracijos srautus yra išskiriami tokie vidinės migracijos tikslai: 1) stabdyti labai intensyvią migraciją iš kaimų į miestus; 2) nukreipti migracijos srautus nuo stambiųjų miestų; 3) užtikrinti vienodesnę įvairių teritorijų ekonominę – socialinę išsivystymą (A. Vildžiūnienė, Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai// <http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>; prisijungimo laikas 2007-08-09). Toliau nagrinėjant migraciją, reikėtų susipažinti su išorinės migracijos samprata.

Tarptautinė (išorinė) migracija - žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių (Vaitiekūnaitė V., Vilnius, 2004, p. 275) . Tarptautinė migracija apima ne tik individų, šeimų ir didesnių grupių mobilumą, bet ir reiškia kultūrų, tradicijų, aspiracijų bei žinių ir įgūdžių – pamatinių žmogaus gyvenimo reiškinį – persikėlimą bei apsikeitimą (Kuzmickaitė D., Vilnius, 2006, p.180).

Toks judėjimas per valstybių sienas yra paprastai valstybių kontroliuojamas. Valstybės sprendžia kiek, kaip ir kokių žmonių įsileisti. Siunčiančios valstybės sprendžia įvairiausius

¹Ten pat.

klausimus: kaip paskatinti arba kaip stabdyti migrantus (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//Lietuvos laisvosios rinkos institutas. http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324; prisijungimo laikas: 2007-01-17).

Yra išskiriami tokie išorinės (tarptautinės) migracijos tikslai: 1) išsaugoti ūkio vystymosi pusiausvyrą; 2) užtikrinti socialinį saugumą; 3) užtikrinti darbo rinkos subalansavimą; 4) nepažeisti etnokultūrinių interesų (Vildžiūnienė A., Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai// <http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>; prisijungimo laikas 2007-08-09).

S. Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“ pateikia ir dar vieną migracijos rūšį, be jau aptartos vidinės ir teritorinės migracijos, autorius išskiria ir švytuoklinę migraciją, teigdamas, kad „šis migracijos terminas yra vartojamas nusakyti ir nuolatiniam išvykimui į kitą gyvenamąją vietą, ir kasdieniniam važinėjimui į darbą, mokytis, studijuoti ir pan. nekeičiant gyvenamosios vietos.“ (Vilnius, 2006, P. 263). Mokslinėje ir populariojoje literatūroje pasitaiko ir socialinės migracijos terminas, kuris reiškia perėjimą iš vienos socialinės grupės į kitą arba kilimą karjeros laiptais (Vaitekūnas S., Vilnius, 2006, p. 265).

Darbo autorius pažymi, kad gyventojai, keisdami gyvenamąją vietą, migracijos procese du kartus keičia savo pavadinimą. Kaip pateikia skirtinga literatūra, išvykimo rajonuose jie vadinami išvykstančiais (išvykėliais, išeiviais, emigrantais), atvykimo – atvykstančiais (atvykėliais, ateiviais, naujakuriais, imigrantais).

Taigi gyventojų migracija yra labai senas reiškinys, neatsiejama istorijos dalis. Migracijos esmė glūdi gyventojų judėjime iš vienos vietos į kitą, tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, siekiant numatytų tikslų. Todėl nesvarbu, koku mastu bus nagrinėjamas šis procesas, vis tiek jo sampratos esmė liks ta pati, atskleidžianti asmenų persikėlimo, įsitvirtinimo aspektus.

1.2. Gyventojų emigracija ir imigracija: istorinis aspektas

Tarptautinės migracijos pradžią Lietuvoje galima sieti su Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino valdymu. Jau XIV a. viduryje didysis kunigaikštis popiežiui Jonui XXII, Europos krikščioniškųjų valstybių vyskupams, miestiečiams, įvairių ordinų vienuoliams parašė laiškus, kuriuose kvietė amatininkus, pirklius ir žemdirbius atvykti į Lietuvą ir čia gyventi bei dirbti. Nėra tiksliai žinoma, kiek jų atvyko ir apsigyveno. Imigraciją vėliau didino žydai, čigonai, totoriai, kaimyninių valstybių gyventojai, galėdavę laisvai atvykti. Tačiau viduramžių emigracija ir imigracijos procesai buvo nežymūs, nes tam nebuvo palankių sąlygų ir rimtų priežasčių nei Lietuvoje, nei Europoje. Visose valstybėse vyravęs feodalinis ūkis varžė gyventojus laisvai judėti. Be to, miestuose amatams ir kitiems darbams dar nereikėdavo daug darbo rankų, tuo labiau jas kviesti iš svetur. Kiek didesnė emigracija, pirmiausia dėl politinių priežasčių, prasidėjo

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės padalijimo metais, kai dalis Lietuvos diduomenės, nenorėdama paklusti Rusijos caro valdžiai, emigravo į Vakarų Europą, daugiausia į Prancūziją. Politinė emigracija buvo didelė ir nuslopinus 1794, 1831 ir 1863 m. sukilimus (Vaitiekūnas S, Vilnius, 2006, p. 278). Lietuva nuo XIX a. pabaigos, išskyrus tam tikrus laikotarpius (pasauliniai karai, sovietmetis), kai įvairios priežastys ribojo emigraciją, buvo viena iš pirmaujančių Rytų Europos valstybių pagal emigrantų skaičių vienam tūkstančiui gyventojų. Migracija iš Lietuvos visą laiką buvo neatsiejama tarptautinės Vidurio ir Rytų Europos migracijos dalis. Lietuvių emigrantų padėtis nedaug kuo skyrėsi nuo kitų emigrantų tautų: adaptacijos, įsitvirtinimo užsienio šalyse, tautinio identiteto išlaikymo, asimiliacijos ir kiti procesai vyko panašiai, kaip ir kitų tautų emigrantų). Kaip teigiama strategijų studijų centro išleistame leidinyje „Lietuvos išėivijos ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu“, „lietuvių tauta priklauso tai istorinių tautų grupei, kurios atstovai gausiomis bangomis emigravo į užsienį“ (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09).

Literatūroje yra išskiriamos keturios emigracijos iš Lietuvos bangos:

- 1) XIX a. pabaigos – XX a. pradžios ekonominių *grynorių*² – pirmosios bangos ekonominių emigrantų iš Lietuvos – emigracija.
- 2) 1921 – 1940 metų emigracija iš Lietuvos Respublikos.
- 3) Politiniai pabėgėliai po Antrojo pasaulinio karo pabaigos – vadinamieji *dipukai*..
- 4) Emigracija iš Lietuvos po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m.

1.2.1. Emigracija iki pirmojo pasaulinio karo

1 – oji banga. Lietuvių emigracija prasidėjo XIII-XIV a., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojams ėmus keltis į kitus kraštus, tačiau tai buvo tik pavieniai atvejai. Nuo XVI a. emigraciją iš Lietuvos lėmė ideologinės, religinės, ekonominės bei politinės priežastys, pavyzdžiui, radikalieji Lietuvos protestantai (arijonys) XVII a. bėgo nuo kontrreformacijos³ teroro. Kartu su šia emigracija iš Lietuvos pasitraukė ir vienas pirmųjų oficialiai registruotų lietuvių emigrantų – Karolis Aleksandras Kursius (Cursius, Curtius). Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų prasidėjo nedidelio masto emigracija, daugiausia palietusi turtingą ir privilegijuotą lietuvių bajorijos sluoksnį. Po 1831 m. ir 1863 m. sukilimų nemaža

²Grynoriai - pirmieji lietuvių emigrantai (1850-1939/1940 m.) istorikų dar buvo vadinami ekonominiais migrantais, duoneliautojais.

³Kontrreformacija – Romos katalikų bažnyčios kova su Reformacija, siekta sustabdyti reformacijos plitimą, susigrąžinti per ją prarastas pozicijas: svarbiausios priemonės – propaganda, teologiniai disputai, tikybinė prievarta, inkvizicija.

dalį buvusių lietuvių ir lenkų kovotojų pasitraukė į Prancūziją bei JAV (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09).

Masinių pobūdį lietuvių emigracija įgijo XIX a. pabaigoje, prasidėjus vadinamajai *grynorių* emigracijai. Ekonominės priežastys (darbo jėgos perteklius, silpna pramonė) skatino gyventojų emigraciją į kitus tuometinius Rusijos imperijos regionus, pirmiausia – į Latviją. 1897 m. įvairiose Rusijos imperijos gubernijose gyveno apie 300 tūkst. emigrantų iš Lietuvos; 1897–1914 m. dar apie 74 tūkst. lietuvių išvyko į Rusijos imperijos miestus (S.Vaitekūnas, Vilnius, 2006, p.279, 295).

XIX a. 9 dešimtmetyje iš Lietuvos bei kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių prasidėjo iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios trūkusi masinė emigracija į JAV bei Didžiąją Britaniją. Kaip teigia A. Šilbajoris straipsnyje „Emigracijos bangos“, „sekdami kitų europiečių pavyzdžiu, lietuviai traukėsi į naująjį pasaulį - į Ameriką“ (XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85). Dauguma lietuvių išvyko dėl ekonominių motyvų, tačiau nemaža vaidmenį vaidino ir ideologinės bei politinės priežastys: carinė rusifikacijos politika, tautinio judėjimo suvaržymai, 1905 m. revoliucijos pralaimėjimas ir kita. Kadangi Rusijos imperijoje oficialiai buvo draudžiama emigruoti, daugelis lietuvių emigruodavo slapta. Tiksliai nustatyti, kiek emigrantų iš Lietuvos persikėlė gyventi į JAV iki 1899 m. praktiškai neįmanoma, nes iki tol Amerikos imigracijos įstaigos lietuvių tautybės imigrantų atskirai neregistruodavo (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09). Spėjama, kad iki 1899 m. į JAV apytikriai iškeliavo 50 tūkst. Lietuvos gyventojų, daugiausia vyrai. Lietuva pasauliui tada buvo beveik nežinoma (XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85). Net ir po 1899 m., kai lietuviai buvo įtraukti į JAV imigracijos įstaigų pranešimus kaip atskira tautybė, į JAV imigravusių lietuvių skaičius nėra tikslus.

Pirmieji lietuviai emigrantai atvyko į JAV iš tuo metu pramoniniu atžvilgiu atsiliekančio agrarinio krašto, paveikti lenkų ir rusų įtakos, be tvirtesnio lietuviybės, tautinės savimonės jausmo. Statistiniai duomenys patvirtina tautinės savimonės silpnumą: lietuviai, atvykę į JAV, registruodamiesi neretai užsirašydavo lenkais (pagal tikybą) ar rusais (pagal kraštą, iš kurio emigravo). Tačiau ilginiui emigracijos patirtis skatino savęs suvokimo, etninio skirtingumo sampratą ir spartino tautinio identiteto formavimąsi emigracijoje.

Iš Lietuvos, kaip ir daugelio Vidurio ir Rytų Europos šalių, pasitraukė daugiausia neturtingi, menko išsilavinimo (53 proc. į JAV 1899–1914 m. atvykusių lietuvių buvo neraštingi) ir ne itin aukštų kultūrinių poreikių kaimo žmonės. JAV jie pirmiausia susitelkė apie anglies kasyklas Pensilvanijoje, siuvimo fabrikus Naujojoje Anglijoje (Baltimorėje, Bostone) ar Čikagos

skerdyklas. Didžioji dalis ekonominių emigrantų iš Lietuvos nelaikė savęs emigrantais, nes į JAV keldavosi ketindami užsidirbti pinigų ir grįžus geriau gyventi Lietuvoje, įsigyti žemės. Daliai jų pavyko per keletą metų susitaupyti pinigų ir grįžti namo – statistiškai reemigravo apie 20 proc. lietuvių emigrantų. Kiti, prasigyvenę Lietuvos išeiviai, užsienyje kūrė savo verslą, leido spaudą, knygas, statė bažnyčias, kūrė mokyklas, politines, kultūrines draugijas. Jų savitas kultūrinis gyvenimas, prisirišimas prie paveldėtų iš gimtojo krašto tradicijų leido susiformuoti stipriai lietuvių diasporai⁴ (Tarptautinių žodžių žodynas, <http://kazkas.kobra.ktu.lt/index.php?sid=3f2fd67ad806d1e9b9b673ee7bde4bd6&Nr=5923>). Ilgainiui emigrantai įsitvirtino, įgavo didelių kultūrinių, ekonominių galių ir galėjo daryti nemažą kultūrinę, moralinę, ekonominę įtaką Lietuvos gyvenimui. Ji reiškėsi ne tik per asmeninius ryšius (laiškai, pinigų siuntimas giminėms ir artimiesiems), bet ir per ekonominius, kultūrinius ryšius su Lietuva. Iki 1904 m. lietuviai JAV turėjo kur kas geresnes sąlygas kultūriniam darbui negu Lietuvoje.

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, nuo 1918 m. ėmė didėti norinčių grįžti emigrantų skaičius, tačiau, nesukūrus palankių sąlygų grynorių reemigracijai (galiojo draudimai užsienio piliečiams įsigyti nekilnojamąjį turtą ir žemę) ir išeivių integracijai į visuomenę (vyriausybė nevykdė tikslinių reintegracijos programų, neskyrė paramos, valdininkai stengėsi išvilioti pinigus iš grįžusių į Lietuvą išeivių, klestėjo korupcija), išaugo išeivijos nepasitenkinimas ir nepasitikėjimas Lietuvos vyriausybe bei jos vykdoma politika.

1.2.2. Emigracija tarpukario metu

2 -oji banga. Nepalanki šalies ekonominė padėtis 1920 m. iššaukė antrąją emigracijos bangą, kurios metu iki 1940 m. iš Lietuvos emigravo apie 100 tūkst. gyventojų. 1926 m. statistiškai 10 tūkstančių Lietuvos gyventojų teko 46,5 emigrantai. Nors emigrantų skaičius, lyginant su prieškarinio laikotarpio, gerokai sumažėjo, tačiau pagal emigracijos mastus Lietuva tarp kitų Europos šalių vis dar tebebuvo viena iš lyderių: 1926 m., emigracijos iš Lietuvos pakilimo metais, 10 tūkst. Lietuvos gyventojų teko 46,5 emigrantai, tuo tarpu Airijai – 101; Estijai – 21,7; Lenkijai – 16,9; Vokietijai – 10,3; Ispanijai – 20,4 emigrantai.

Antrosios lietuvių emigracijos bangos priežastys buvo ekonominės, o politinė emigracija išliko nedidelė. Keitėsi emigracijos šalys: JAV sugriežtinus imigracijos politiką, didelė dalis lietuvių emigrantų iš Lietuvos vyko į Kanadą, Pietų Ameriką (Argentina, Brazilija, Urugvajų), Pietų Afriką, dalis (daugiausia žydų tautybės) emigravo į Palestiną. XX a. 3–4 dešimtmetyje į Pietų Ameriką emigravo iki 60 proc. visų emigrantų iš Lietuvos (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išeivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09).

⁴Diaspora [gr. išsklaidymas] - dalies tautos gyvenimas svetur; kurios nors ticos žmonių gyvenimas tarp kitatikių.

Pasak, A. Šilbajorio, „spėjama, kad Pietų Amerikoje vienu metu gyveno apie 100 tūkst. lietuvių. Vėliau kai kurie sugrįžo į Lietuvą arba persikėlė į Šiaurės Amerikos valstijas“ (XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85). Gyvenimas Pietų Amerikoje emigrantams buvo daug sunkesnis: atvykusiųjų laukė sudėtingos sąlygos, daug mažesni atlyginimai negu JAV ar Kanadoje. Prasigyvenusių lietuvių buvo nedaug. Pasaulinė ekonominė krizė dar pablogino antrosios bangos emigrantų gyvenimą.

Didėjant emigracijos mastams vyriausybė buvo priversta imtis priemonių, galinčių užtikrinti emigrantų apsaugą bei emigracijos procesų kontrolę. 1922 m. buvo priimtas Išeivybės įstatymas, kuris numatė Emigracijos biurų ir agentūrų kontrolę, įpareigojo šias institucijas rūpintis emigrantų kelionėmis, uždraudė agentams bei įstaigoms vykdyti agitaciją, galinčią paskatinti Lietuvos piliečius emigruoti. Nors šis įstatymas buvo kelis kartus tobulinamas, tačiau vis tik nedaug prisidėjo prie emigracijos iš Lietuvos procesų kontrolės.

Emigracijos politikos įgyvendinimą 1920-1940 m. koordinavo Vidaus reikalų bei Užsienio reikalų ministerijos. Vidaus reikalų ministerijai buvo pavesta prižiūrėti Emigracijos biurų veiklą, o Užsienio reikalų ministerijai ir jai pavaldžioms atstovybėms – domėtis lietuvių emigrantų padėtimi, teikti informaciją apie galimybes sugrįžti į Lietuvą, skatinti planingą emigrantų kūrimąsi užsienio šalyse. Valstybės biudžeto lėšomis buvo remiamos užsienyje įsikūrusios lietuviškos mokyklos, bažnyčios, spauda, įvairios organizacijos.

Vis tik iki Antro pasaulinio karo pradžios vyriausybės politika emigracijos ir išėivijos atžvilgiu neužtikrino tinkamos emigracijos procesų kontrolės, o numatytos priemonės neskatino reemigracijos, negarantavo emigrantų apsaugos ir glaudžių išėivijos ryšių su Lietuva. Vyriausybės vykdoma aktyvi informacinė kampanija, turėjusi paskatinti reemigraciją, nesukūrus palankių sąlygų išėiviams sugrįžti, buvo neefektyvi. Nepakankamas dėmesys buvo skiriamas ir emigrantų padėčiai gerinti: mokyklų, bažnyčių, spaudos, draugijų finansavimas buvo nepakankamas, o vyriausybė nebuvo suinteresuota beturčių ir ligotų lietuvių emigrantų gražinimu į Lietuvą. Tarpukariu emigracijos mastai, nors ir sumažėjo lyginant su pirmąją lietuvių emigracijos banga, tačiau vis tik išliko gana dideli. Vyriausybės politika emigracijos ir išėivijos atžvilgiu buvo neefektyvi: nebuvo užtikrinta emigracijos procesų kontrolė, priemonės reemigracijai skatinti buvo nepakankamos ir pavėluotos, nebuvo išlaikyti glaudūs išėivijos ryšiai su Lietuva, neužtikrinta lietuvių emigrantų apsauga, nesudarytos tinkamos sąlygos išėiviams išlaikyti lietuvišką kultūrą ir tapatumą.

1.2.3. Emigracija sovietiniais okupacijos metais

3 banga. Antrasis Pasaulinis karas nutraukė susiformavusius Lietuvos ryšius su diaspora. Baigiantis karui iš Lietuvos į Vakarų pasitraukė apie 60 tūkstančių politinių pabėgėlių. Ši emigracijos banga buvo kitokia nei ankstesnės. Tai buvo masinė politinė emigracija, nulemta Lietuvos okupacijos fakto. Skyrėsi ir socialinis naujųjų emigrantų statusas – dauguma buvo inteligentai, išsilavinę žmonės, Lietuvoje užėmė aukštus postus, žymus politikai, menininkai, mokslininkai (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09). Jau 1941 metais, patyrę komunistinės Rusijos siaubingą okupaciją, seni ir jauni traukėsi į Vokietiją ir Austriją, tikėdamiesi, kad, pasibaigus karui, Lietuvai bus gražinta nepriklausomybė ir visi galės grįžti namo (XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85). Pasitraukimas buvo stichiškas, neplanuotas, neorganizuotas. Atsidūrę pabėgėlių stovyklose ir atsisakę grįžti į komunistų valdomą tėvynę jie tapo priverstiniais politiniais emigrantais. Kaip teigia D. Kuzmickaitė straipsnyje „Šiuolaikinė lietuvių migracija: bendruomenės ir individo tapatumų slinkty“ „emigracija šiai lietuvių bangai buvo nelaimė ir bausmės rykštė, todėl, ieškodami kaip įprasmiti išblokštųjų likimą, įvardijo ją kaip užduotį ir etninės bendruomenės gyvenimą telkė bendram siekiui – puoselėti ir išsaugoti lietuvišką kultūrą bei atgauti Lietuvos nepriklausomybę“ (D. Kuzmickaitė, Vilnius, 2006, P.181).

Po karo daugiausia lietuvių susibūrė Vokietijos *dipukų* stovyklose, kur politinius pabėgėlius globojo JT Pabėgėlių agentūra (*United Nations Refugee Agency – UNRA*) ir Tarptautinė pabėgėlių organizacija (*International Refugee Organization – IRO*). Visi iš savo kraštų pasitraukusieji buvo įvardijami terminu *Displaced Persons*. Šis sulietuvintas pavadinimas – *dipukai* – dažnai taikomas visai po Antrojo pasaulinio karo pabaigos prasidėjusiai emigracijai iš Lietuvos įvardinti.

Politiniams emigrantams, pasitraukusiems iš Lietuvos po Antrojo pasaulinio karo, lietuviškos tapatybės klausimas nebuvo aktualus – jų tautinis supratimas, tautinė savimonė buvo stipri, kurią dar labiau sustiprino pasitraukimo iš Lietuvos faktas. Jie save netgi vadino ne „emigrantais“ ar „pabėgėliais“, o „tremtiniais“. Gyvenimas uždaroje *dipukų* stovyklose, etninėse bendruomenėse šį tapatybės jausmą tik stiprino.

1948–1950 m. lietuviai iš Vokietijos *dipukų* stovyklų pasklido po visą pasaulį – tik nedidelė dalis liko Europoje (Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Austrijoje), didžioji lietuvių banga įsikūrė JAV (apie 30 tūkst.), kiti – Kanadoje, Australijoje, Pietų Amerikos valstybėse. Ši emigracija iš Vokietijos stovyklų lėmė ne tik tikėjimo greitu Lietuvos išlaisvinimu praradimą, bet ir pasikeitusį požiūrį į išėiviją, jos vieta bei ateities planus. Gyvendami Vokietijoje,

geografiškai netoli nuo Lietuvos, lietuvių išeiviai tikėjosi kuo greičiau sugrįžti į tėvynę, todėl ir savęs įvardijimas „tremtiniais“ jiems buvo priimtinausias pirmaisiais gyvenimo svetur metais. Diskusijos dėl „tremties“ ir „tremtinio“ sąvokų prasidėjo dar Vokietijoje, tačiau ypač sustiprėjo emigravus į Ameriką, kuomet suprasta, kad terminas „tremtis“, pirmine to žodžio prasme, nebetinkamas. Penktojo dešimtmečio pabaigoje emigravusiųjų tarpe gimtinės, žemės ir su ja susijusių vertybių praradimas, mėginimas pritaipyti svetimose aplinkose vis dažniau buvo pavadinamas „egziliu“, arba lietuviškai – „išeivybe“. (D.Kuizininė, Vilnius, 2003, p. 11).

1.2.4. Emigracija po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m.

4 banga. Lietuvai pagaliau vėl atgavus nepriklausomybę, pakilo ketvirtoji išeivių banga. Kaip ir seniau, dauguma įvairiais būdais siekia patekti į Ameriką, bet naujųjų išeivių yra ir kitose šalyse. Vieni ieško giminių, kiti - geresnio uždarbio ir geresnio gyvenimo. Galima sakyti, kad tai irgi ekonominiai išeiviai, atkeliavę ir pasklidę po didžiuosius miestus Amerikoje, Kanadoje, Australijoje, Anglijoje ir kitose Europos valstybėse. Ši emigracijos banga tęsiasi iki šių dienų ir nežinia kada ji nūsūgs. Taip pat nežinomas ir tikslus naujųjų ateivių skaičius. Niekas tiksliai nesuskaičiavo, kiek lietuvių visais laikais apsigyveno Amerikoje (XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85).

Pasak D.Kuzmickaitės, „šiandieninė lietuvių migracija nėra izoliuota nuo pasaulyje vykstančių migrantų srautų judėjimo – tai dinamiško ir įvairialypio tarptautinio migracijos proceso dalis“. (D. Kuzmickaitė, Vilnius, 2006, p.181).

Kita vertus, šiuolaikiniai lietuvių migracijos ypatumai nėra nauji, jie tiesiog istoriškai perimti ir susiformavę veikiant įvairiems veiksniams – politiniams, demografiniams, ekonominiams, kultūriniais. Praeityje patirtų ekonominių sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, istorine atmintimi. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintu taku“ ir taip istoriniu tapęs migravimo įprotis tampa svarbiu migracijos tūšai. Beje, apie šią emigracijos bangą kalbėti sudėtingiausia – tam reikia išsamių tyrimų. Dar sudėtingiau kalbėti apie šios emigracijos bangos tapatumą. Didelė dalis naujųjų lietuvių emigrantų nėra tapę visateisiais piliečiais tose šalyse, kuriose gyvena. Ilgainiui ši būklė keisis, o ir ES narystė sustiprino lietuvių bendruomenių politinio dalyvavimo ir viešosios veiklos galimybių mastą. Kita vertus globaliame pasaulyje migravimas nebūtinai reiškia gimimo vietos apleidimą, o greičiau buvimą keliose vietose – „kelių tėviškių sampratą“. Migrantai linkę išlaikyti ryšius ir tapatumą su kilmės kraštu⁵.

Taigi su lyg pirmąją emigracijos bangą prasidėjęs gyventojų judėjimas iš Lietuvos išliko iki šių dienų. Skirtingais laikotarpiais keitėsi tik migrantų skaičius bei tikslo šalys, visais laikais dominavo ekonominė, kartkartėmis persipindama su politine, ideologine, migracija.

⁵Ten pat, P.177.

1.3. Lietuvių migrantai užsienio šalių akimis: Airija ir Jungtinė Karalystė

Kaip jau yra žinoma, pastaraisiais metais pagrindinėmis lietuvių tikslo šalimis laikomos Airija bei Jungtinė Karalystė. Į šias šalis prasidėjusi lietuvių migracija dar prieš įstojimą į ES, po įsitraukimo į sąjungą smarkiai pakito, atsirado vis daugiau žmonių, norinčių išvykti į šias valstybes. Nagrinėjant emigraciją iš Lietuvos, svarbu yra sužinoti, kokią emigrantų dalį būtent Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje sudaro lietuviai šių šalių duomenimis ir kaip šalies institucijos atsiliepią apie joje gyvenančius bei dirbančius lietuvius – emigrantus.

1.3.1. Lietuviai Jungtinėje Karalystėje

Jungtinė Karalystė užima pirmą vietą pagal naujosios migracijos bangos apimtį. Šioje šalyje galėtų būti 100-150 (kai kuriais vertinimais 200 tūkst.) lietuvių. Tikslių duomenų nėra, nes didelė lietuvių dalis atvyko nelegaliai iki 2004 m. gegužės 1 d., ne visi kreipėsi dėl darbo leidimų (2006 m. duomenimis beveik 45 tūkst.), kai kurie šeimos nariai nedirba. Vertinant emigrantų skaičių Jungtinėje Karalystėje reikia atsižvelgti į lietuvių mobilumą – nemaža jų dalis Jungtinėje Karalystėje praleidžia mažesnę metų dalį, dažnai grįžta į Lietuvą, daugelis keliauja į Airiją ne tik užsidirbti, bet ir aplankyti dirbti išvykusių sutuoktinių, artimųjų, draugų ir pažįstamų.

Dirbti į Jungtinę Karalystę atvyksta keturios pagrindinės lietuvių grupės: 1) atvykusieji apibrėžtam periodui dirbti pagal darbo sutartis sezoninius darbus, pavyzdžiui, į fermas; 2) atvykusieji į Londoną vasarai arba kitų metų laiku 3–4 mėnesiams; 3) atvykusieji 1–3 metams užsidirbti tiek, kad galėtų užsitikrinti gyvenimo pagrindus Lietuvoje; 4) nusprendę pasilikti visam laikui. Tiesa, daugelis išvykusiųjų linkę pereiti iš vienos grupės į kitą. Pavyzdžiui, atvykusieji užsidirbti vasaros laikotarpiu nusprendžia pasilikti ilgesniam laikui.

Jungtinėje Karalystėje veikia **lietuvių bendruomenės**. Lietuvių telkimosi ir bendros veiklos centras Jungtinėje Karalystėje yra Londonas, tačiau lietuviška veikla atgaivinama ir Vidurinėje Anglijoje – Nottinghame, Birminghame, nes į šias vietas atvyksta vis daugiau lietuvių. Šiuo metu lietuvių bendruomenės veikla, atsižvelgiant į didelį lietuvių skaičių Jungtinėje Karalystėje, nėra pakankamai aktyvi, o pačius lietuvius galima apibūdinti kaip menkai organizuotus, pasyvius.

Jungtinėje Karalystėje esantis didelis lietuvių skaičius neišvengiamai lemia lietuvių bendruomenės diferenciaciją. Didžiąją lietuvių dalį sudaro naujosios emigracijos bangos atstovai, kurių dauguma atvyko dar iki narystės ES ir nelegaliai dirbo menkai apmokamus darbus. Tokiems lietuviams bet kokia organizuota veikla nebuvo priimtina ne tik dėl visuomenės veiklos įgūdžių neturėjimo ir pilietiškumo stokos, bet ir dėl teisinių sankcijų baimės. Santykinai didelė nelegalios emigracijos dalis tarp naujosios kartos išėivių yra vienas ryškiausių šios bangos

bruožų, būdingas ne tik Jungtinei Karalystei. Tačiau skirtingai negu JAV, kur iki šiol galioja griežtas vizų režimas, Jungtinėje Karalystėje Šaltojo karo metais nebuvo sukurtas platus lietuviškų organizacijų tinklas, kuriuo galėtų pasinaudoti ir naujieji išeiviai. Taip atsitiko dėl to, kad dauguma pabėgėlių po Antrojo pasaulinio karo Jungtinėje Karalystėje nepasiliko, bet išvyko į kitas šalis. Kaip savarankišką grupę galima nurodyti Jungtinėje Karalystėje studijuojantį jaunimą. Šios grupės atstovai grįžta į Lietuvą daryti akademinės karjeros arba pasilieka Jungtinėje Karalystėje, kur įgiję britišką išsilavinimą turi neblogas karjeros ir integracijos į aukštesniąsias visuomenės klases perspektyvas. Šie Lietuvos piliečiai dažnai vengia tapatintis su „juodadarbiais“ tautiečiais ir tai menkina bendro veikimo perspektyvas. Tam tikra kategorija lietuvių vis dar neatsisakė planų išvažiuoti į JAV. Britanijoje įsigydami nekilnojamąjį turtą ar įkurdami savo verslą jie tikisi palengvinti sau kelią į JAV.

Dalyvavimo organizuotoje veikloje galimybes lemia ne tik tokio veikimo įgūdžiai, bet ir ateities perspektyvų vertinimas. Didelė Jungtinėje Karalystėje esančių lietuvių dalis čia yra praleidę per mažai laiko, kad jaustų būrimosi į asociacijas poreikį. Skirtingai nei emigracijos į JAV atveju, savo lietuviškus sentimentus paprasčiau išreikšti tiesiog apsilankant Lietuvoje. Iš kitos pusės, naujieji išeiviai dar nėra spėję sukurti savo organizacinių struktūrų, o antrosios bangos sukurtosios organizacijos neatitinka esamos situacijos poreikių, jų elitas nesugeba sėkmingai integruoti naujųjų atvykėlių. Taigi, nepaisant akivaizdaus kiekybinio po 1990 m. atvykusių lietuvių dominavimo, organizacinėje veikloje vis dar aktyvesnė yra senoji išeivijos karta, kurią sudaro apie 1000 asmenų. Tiesa, Britanijos lietuvių sąjungos (DBLS) pirmininke pirmą kartą 2005 m. išrinkta naujosios kartos atstovė. DBLS, įsteigta 1947 m., turi 18 skyrių su beveik 1200 registruotų narių, tai sudaro mažiau kaip 1 proc. visų Jungtinėje Karalystėje esančių lietuvių. Skirtingai nei išeiviai po Antrojo pasaulinio karo, naujieji atvykėliai neskuba steigti lietuviškų mokykėlių – šiuo metu veikiančias mokyklėles (6 Londone, po vieną Nottinghame bei Birminghame), kurios atskirai rūpinasi savo finansavimu ir nuomojasi patalpas, lanko tik apie 200 išeivių vaikų. DBLS imasi tradicinės, dar Šaltojo karo metais nusistovėjusios veiklos: rengia lietuviškų švenčių minėjimus, remia skautų vasaros stovyklą (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išeivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas: 2007-08-09).

Štai Jungtinės Karalystės ambasadorius Lietuvoje Colinas Robertsas, kalbėdamas apie lietuvius Jungtinėje Karalystėje teigia, kad „į šalį pastaruoju metu atvykstantys lietuviai tarp britų jau sugebėjo įgyti gerą vardą“. Be kita ko, jis vylėsi, kad Lietuvos piliečiai ateityje vis dėlto galės gauti ir kitos valstybės pilietybę.

Verta pažymėti, kad lietuvių emigrantų poveikis Jungtinės Karalystės ekonomikai yra labai teigiamas. Anglijos vyriausybė atliko tyrimą ir padarė aiškia išvadą - atvykėlių iš naujųjų

ES narių indėlis reikšmingas. Beje, apie lietuvius Jungtinėje Karalystėje itin gerai atsiliepiama. Jie darbštūs, lankstūs, sparčiai mokosi anglų kalbos. Lietuvių darbuotojų paklausa yra didžiausia, palyginti su atvykėliais iš kitų ES naujokių. Garsas apie juos sklinda plačiai ir greitai. Kaip teigia Colinas Robertsas, „dabar dauguma mano sutiktų britų pasakoja turintys lietuvių bendradarbių, namo, gatvės kaimynų ir labai gerai apie juos atsiliepia. Tad dėl gero lietuvių įvaizdžio Jungtinėje Karalystėje nevertėtų abejoti“.

Kaip žinia, lietuvių bendruomenės yra palyginti gerai atstovaujamos JAV, Australijos, Kanados parlamentuose, vyriausybėse, tačiau dabartinė lietuvių išėivija Jungtinėje Karalystėje dar nepakankamai stipri daryti įtaką valdžiai. Dauguma lietuvių Jungtinėje Karalystėje yra Lietuvos piliečiai. Jie neturi teisės balsuoti per nacionalinius rinkimus, o savivaldos rinkimuose yra itin neaktyvūs. Ambasadorius mano, kad „reikėtų juos paskatinti, nes ne visi lietuviai žino apie tokią galimybę. Manoma, kad lietuvių gausiau gyvenamose vietovėse jų balsas galėtų paveikti savivaldos institucijų sprendimus. Kita vertus, lenkų ir estų pavyzdys rodo, kad ir lietuviams nėra jokių kliūčių tapti vyriausybės ar parlamento nariais“.

Beje, kaip teigia ambasadorius, „dauguma atvykėlių iš Lietuvos, palyginti su kitų tautybių imigrantais, yra aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai. Iš pradžių daugumai jų teko dirbti žemės ūkyje. Vėliau jie pastebėjo, kad geriau mokamas ir įdomesnis darbas jų laukia aptarnavimo ar gamybos srityse. Ir jie patraukė ten. Dabartiniai atvykėliai iškart įsidarbina viešbučiuose, restoranuose“. (Apie lietuvius atsiliepiama itin gerai, sako Britų ambasadorius// <http://www.anglija.com/default.asp?fnc=9&nid=1855&cat=>; prisijungimo laikas: 2007-11-02.)

Beje, BBC televizijos užsakymu buvo atlikta apklausa, kuri parodė, jog nežymi dauguma Britanijos žmonių mano, jog pastarųjų kelerių metų imigracija padarė šaliai daugiau gero, negu blogo. Taip pat atlikta apklausa patvirtino kiek anksčiau dienraščio „The Sun“ skelbtus duomenis esą dauguma žmonių mano, jog vyriausybė vykdo netinkamą imigracinę politiką ir tik dalis apklaustųjų ją palaiko. Pažymėtina, jog dauguma apklaustųjų nemano, jog į šalį atvykę užsieniečiai yra kriminaliniai nusikaltėliai ar išmaldos prašytojai, atvirkščiai, britai imigrantus vertina kaip gerus darbuotojus, nebijančius sunkaus darbo. Apklaustos dalyviai mano, kad imigracija yra geras dalykas, tačiau šiuo metu atvykusiųjų yra per daug. (Britai imigrantus gerbia, tačiau jų prisibijo// http://www.anglija.lt/naujienos/britai_imigrantus_gerbia_taciau_ju_prisibijo.html; prisijungimo laikas: 2007-11-02).

1.3.2. Lietuviai Airijoje

Emigracija į Airiją turi daug bendrų bruožų su emigracija į Jungtinę Karalystę. Tačiau dėl didelių srautų šią šalį reikia traktuoti kaip atskirą vienetą. Vien pagal oficialius duomenis – išduotų socialinio draudimo pažymėjimų (*PPC number*) skaičių - Airijoje gyvena apie 40 tūkst.

lietuvių, panašus ir policijos vertinimai (36 tūkst.). Kadangi ne visi iki 2004 m. gegužės 1 d. atvykę lietuviai susitvarkė reikiamus dokumentus, o socialinio draudimo pažymėjimą paprastai turi tik dirbantieji šeimos nariai, realus išeivių skaičius Airijoje yra kelis kartus didesnis. Tai leidžia tvirtinti, jog Airijoje esama apie 120 tūkst. lietuvių. Tikslesnius duomenis pateikia 2006 m. visuotinis gyventojų surašymas (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išeivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0> ; prisijungimo laikas: 2007-08-09.).

2006 metų balandžio mėnesį atlikto gyventojų surašymo rezultatai rodo, kad nuo 2002 iki 2006 metų Airijos gyventojų skaičius išaugo 318 tūkstančių ir dabar siekia 4,2 mln. Tiek gyventojų šalyje nebuvo nuo 1861 metų. Pastarąjį dešimtmetį Airija kaip magnetas traukia imigrantus. Juos čia vilioja geros darbo sąlygos, kurių atsiradimą paskatino precedento neturintis šalies ekonominis suklestėjimas.

Dabar šalis gali pasigirti didžiausiu gyventojų skaičiaus augimu visoje Europos Sąjungoje (Airijoje - rekordiškas gyventojų skaičius//<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?data=2006-07-20&id=1153331660>; prisijungimo laikas: 2007-10-28).

Airijos statistikos tarnyba paskelbė pagrindinius 2006 m. gyventojų surašymo rezultatus. Airijoje surašyta 24,6 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių: vyrų – 13,7 tūkst. (55,9 proc.), moterų – 10,9 tūkst. (44,1 proc.). Lietuviai sudaro 6 procentus Airijoje gyvenančių užsieniečių. Dauguma (88,4 proc.) surašytų lietuvių – 21,8 tūkst., buvo darbingo amžiaus (15–64 metų) asmenys; vaikų iki 14 metų – 2,8 tūkst. (11,3 proc.), 65 metų amžiaus ir vyresnių – tik 71 gyventojas (0,3 proc.). Surašymo duomenimis, Airijoje gyveno 4240 tūkst. gyventojų. Apie 420 tūkst. (10 proc.) gyventojų – ne Airijos piliečiai, iš jų 275,8 tūkst. (65,7 proc.) – atvykėliai iš Europos Sąjungos šalių. Iš naujųjų šalių narių daugiausia yra Lenkijos piliečių – 63,3 tūkst., Lietuvos piliečių – 24,6 tūkst., Latvijos piliečių – 13,3 tūkst. Kas antras atvykėlis iš ES valstybių yra Jungtinės Karalystės pilietis, kas ketvirtas – Lenkijos, kas vienuoliktas – Lietuvos, kas dvidešimtas – Latvijos pilietis (D. Ambrozaitienė, Airijos gyventojų surašymas užfiksavo 25 tūkst. lietuvių// <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2283>; prisijungimo laikas: 2007-10-25).

Buvusi prezidentė Robinson M. straipsnyje „Imigracija - iššūkis Airijos tapatybei“ teigia, kad „Airija dėl emigrantų tampa viena jauniausių valstybių. Daugiausia – lenkų ir lietuvių dėka, kurie šiuo metu yra didžiausios tautinės mažumos Airijoje. (http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=3328; prisijungimo laikas: 2007 10 24).

Airija lietuvius vilioja dėl panašių priežasčių, kaip ir Jungtinė Karalystė – gerėjantis susisiekimas, netaikomi apribojimai darbo jėgai iš naujųjų ES šalių, liberali ekonomika, pasaulinės kalbos vartojimas, susiformavę socialiniai emigrantų tinklai. Imigracinis potencialas Airijoje yra daug mažesnis negu Jungtinėje Karalystėje. Jau dabar Airija net pagal absoliučius

skaičius varžosi su Jungtine Karalyste dėl pirmosios vietos ES pagal imigrantų iš Vidurio ir Rytu Europos skaičių.

Airijoje kaip ir Jungtinėje Karalystėje veikia **lietuvių bendruomenė**. Lietuviai Airijoje daugiausia telkiasi Dubline ir Korke (Cork), tačiau yra gana mobilus ir neužsibūna viename mieste. Besiformuojanti lietuvių bendruomenė tik 2005 m. oficialiai kaip tik ir buvo įregistruota Dubline, kuriasi skyriai ir kituose miestuose (Korke, Monahane, Old Castle, Kildaryje). Bendruomenė rengia reguliarius lietuvių susitikimus Dubline ir Korke (Cork), lietuviškus koncertus, rengia lietuvių kalbos, istorijos ir geografijos mokymą, administruoja internetinį Airijos lietuvių klubą „Lietuviai Airijoje“ (600 narių), leidžia mėnesinį lietuvišką laikraštį „Saloje“ (3000 egzempliorių tiražu), kuris prieinamas ir Internetu. Bendruomenė palaiko ryšius su Airijos–Lietuvos draugija, skatinančią ryšių tarp Lietuvos ir Airijos palaikymą Daugiausia smulkaus verslo atstovai lietuviai yra susibūrę į Airijoje dirbančių verslininkų klubą. Gausėjant lietuvių bendruomenės padalinių skirtinguose regionuose, kartu tampa pagrindas kilti tam tikrai įtampai tarp atskirų Lietuvių bendruomenės padalinių, todėl būtina ši procesą stebėti ir kontroliuoti (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas: 2007-08-09.).

Kaip jau buvo minėta, Airija nebuvo patraukli šalis emigruoti iki ekonomikos bumo XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Po Antrojo pasaulinio karo čia beveik nevyko išėiviai iš Lietuvos. Todėl Airijoje šiuo metu gyvena tik po 1990 m. atvykę lietuviai ir būtent jie kuria organizacines struktūras.

Didelė imigrantų iš Lietuvos dalis yra jauni išsilavinę žmonės – buvę mokytojai, gydytojai. Apie 70 proc. imigrantų iš Lietuvos Airijoje dirba nekvalifikuotą darbą, o kiti - kaip įvairių sričių specialistai, turi verslą. Policija apibūdina lietuvius kaip uždara bendruomenę, nelinkusią į platesnius kontaktus ir labai nenoriai įsileidžiančią kitus į savo ratą. Dalis lietuvių prastai kalba angliškai, trūksta informacijos apie vietos įstatymus ir papročius. Lietuviai Airijoje nėra laikomi problemiška bendruomene, tačiau pasitaiko įvairaus lygio chuliganizmo atvejų, dokumentų klastojimo, smulkių vagysčių, nors jau padaryta ir sunkių nusikaltimų. (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu //Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas: 2007-08-09.).

Airijos Respublikos Nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Donaldas Denhamas teigia, kad „dauguma lietuvių, gyvenančių ir dirbančių Airijoje, yra padorūs ir naudingi Airijai ir bendruomenei“. (Lietuviai Airijoje teisėsaugai nekelia problemų//, http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=1072; prisijungimo laikas: 2007-01-24).

Verta paminėti, kad tiek Airijoje, tiek Jungtinėje Karalystėje, kaip skelbia visuomenės informavimo priemonės, pastebima sunki ekonominių migrantų padėtis. Jau šių metų rugsėjo mėn. pabaigoje Jungtinės Karalystės spaudoje išreikšta griežta pozicija dėl Rytų Europos „girtų vairuojančių migrantų“, kurie nešiojasi peilius, mušasi, nekalba angliškai bei nedalyvauja vietos bendruomenės veikloje. Nuomonė deklaruojama gan aiški – „jie dirba tuos darbus kurių mes nedirbam“, „jie turi grįžti namo“, „jiems turi būti pakeliami mokesčiai dėl valstybei padidėjusių išlaidų susijusių su migrantų keliamomis problemomis vietos bendruomenėse“. Šalys sprendžia, kaip integruoti darbo migrantus į savo visuomenę, kokie būdai bei priemonės galėtų užtikrinti teigiamą jų socializaciją krašte. Retorikos bruožai atspindi gilesnes socialines problemas ar artėjančią krizę, kuri pasireiškia ksenofobijos išpuoliais. (Simanavičiūtė D., Lietuvos migracijos politikos neaiškumai // <http://www.balsas.lt/naujiena/171653>; prisijungimo laikas: 2007-11-02).

Aibendrinant galima teigti, jog sparti ekonominė, politinė, tarptautinė migracija, prasidėjusi jau XIX a. pabaigoje, tęsiasi iki šių dienų. Su kiekviena migracijos banga pastebima išvykimo laikotarpio, priešasčių, emigrantų tikslo šalių kaita. Emigrantų šalių į kurias vykstama pasirinkimą lemia tose šalyse esanti geresnė ekonominė, politinė, socialinė situacija. Verta paminėti, jog dvi nagrinėtos šalys – Airija ir Jungtinė Karalystė, kuriose lietuvių migrantų skaičius didžiausias, vis dėlto itin gerai atsiliepia apie lietuvius migrantus, įvardindami juos kaip darbščius, lanksčius, šaliai labai naudingus žmones.

2. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS ANALIZĖ: RAIDA, MASTAI, STRUKTŪRA, PRIEŽASTYS IR PASEKMĖS, GALIMI SPRENDIMO BŪDAI

2.1. Emigracijos iš Lietuvos raida

Vienas šiuolaikinės visuomenės raidos bruožų yra nepaprastai išaugęs gyventojų migracinis mobilumas, ypač būdingas pokomunistinėms šalims, tarp jų ir Lietuvai. Kaip ir daugelyje Vidurio bei Rytų Europos šalių, Lietuvoje vykstantys politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai iš esmės paveikė tarptautinės migracijos procesą. Iki 1990 – ūjų stebėtą nuolatinį gyventojų prieaugį dėl imigracijos iš buvusios SSRS pakeitė masinė emigracija.

Prieš pradėdant nagrinėti emigracijos priežastis bei pasekmes, darbo autorius nori atskleisti emigracijos iš Lietuvos raidą nuo Nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų.

2.1.1. Emigracija iš Lietuvos po Nepriklausomybės atkūrimo iki įstojimo į ES

Lietuvai 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę šiuolaikinės pasaulinės migracijos tendencijos su visomis joms būdingomis savybėmis ėmė ryškėti ir Lietuvoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795.) Prasidėjo naujas politinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo etapas. Kaip žinia, buvo panaikinti visi žodžio ir spaudos laisvių suvaržymai, grąžinta privati nuosavybė, sugriauta sovietinė planinė komandinė ekonomikos sistema, pradėjo veikti laisvosios ekonominės rinkos dėsniai, buvo panaikinti bet kokie gyventojų migracijos suvaržymai. Sovietinė geležinė uždanga, daug metų skyrusi Lietuvą nuo laisvojo Vakarų pasaulio, pagaliau subyrėjo. Per Lietuvos valstybės sieną plūstelėjo emigrantų ir imigrantų bangos.

Kadangi Lietuva yra kryžkelėje tarp migrantų kilmės valstybių ir daugelio migrantų tikslo valstybių, tai dėl šios ir kitų priežasčių, tokių kaip teisinės bazės nebuvimas bei prastos sienos apsaugos, migracijos procesų intensyvumas Lietuvoje, ypač pirmaisiais po nepriklausomybės atkūrimo metais, buvo didelis. (Stankūnienė V., Vilnius, 2004 p. 90).

Pirmaisiais ekonominės, socialinės ir politinės transformacijos metais emigrantų ir imigrantų buvo ypač daug (žr. 1 lentelę).

Lentelėje pateikti skaičiai rodo, jog nuo 1990 m. prasidėjusi sparti emigracija po 2001 m. pastebimai sumažėjo. Po gyventojų surašymo 2001 metais statistika koregavo išvykusiųjų skaičių 1990-2000 m. įtraukdama ir nelegalią migraciją, o jau po 2001 m. lentelėje užfiksuota tik legali migracija. Turimi duomenys leidžia teigti, kad nuo 2001 m. iki 2003 m. oficialiai ir neoficialiai emigravo apie 60 tūkst. emigrantų. Sunku įvertinti, kiek tiksliai žmonių neoficialiai

išvyko po 2001 m., manoma, kad tikslūs oficialios ir neoficialios emigracijos mastai turėtų paaiškėti po 2011 m. įvyksiančio Lietuvos gyventojų surašymo.

Lentelė 1

Migracija Lietuvoje 1990-2003 metais

Metai	Atvyko, skaičius	Išvyko, skaičius	Migracinis saldo	Atvyko 10 000-ių gyventojų	Išvyko 10 000-ių gyventojų	Migracinis saldo 10 000-ių gyventojų
1990	14 744	23 592	-8848	40	64	-24
1991	11 828	22 503	-10675	32	60,8	-28,8
1992	6 640	31 972	-25332	17,9	86,3	-68,4
1993	2 850	26 840	-23990	7,7	72,9	-65,2
1994	1 664	25 859	-24195	4,6	70,7	-66,1
1995	2 020	25 688	-23668	5,6	70,8	-65,2
1996	3 025	26 394	-23369	8,4	73,3	-64,9
1997	2 536	24 957	-22421	7,1	69,8	-62,7
1998	2 706	24 828	-22122	7,6	69,9	-62,3
1999	2 679	23 418	-20739	7,6	66,4	-58,8
2000	1 510	21 816	-20306	4,3	62,3	-58
2001	4 694	7 253	-2559	13,5	20,8	-7,3
2002	5 110	7 086	-1976	14,7	20,4	-5,7
2003	4 728	11 032	-6304	13,7	31,9	-18,2

Pastabos: 1. Nuo 2001 m. į migrantų apskaitą įtraukti užsieniečiai, atvykę į Lietuvą 1 metams ar ilgesniam laikui. 2. Išvykusiųjų skaičius 1990-2000 m. perskaičiuotas įvertinant nelegalią migraciją.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis (2004, p. 78); Demografijos metraštis (2004, p. 157).

Tiesa, jau 2006 m. statistikos departamentas, norėdamas sužinoti neoficialiai išvykusiųjų žmonių skaičių, atliko tyrimą, kuris leido įvertinti per 2001-2005 metus išvykusiųjų asmenų skaičių. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tik kas antras, trečias Lietuvos gyventojas emigruodamas deklaruoja savo išvykimą. Vadinasi, visi kiti migruojantis asmenys išvyksta neoficialiai arba savo išvykimą deklaruoja atvykę į užsienį.

Sužinoti išvykusiųjų iš Lietuvos tikslų skaičių praktiškai yra neįmanoma. Įvairūs autoriai savo darbuose pateikia skirtingus emigravusiųjų iš Lietuvos duomenis, todėl, kad tikslių duomenų apie emigracijos mastus nėra. Statistikos departamento duomenimis, nuo 1990 iki 2005 m. iš Lietuvos išvyko apie 303 tūkst. gyventojų. Audros Sipavičienės teigimu (Vlada Stankūnienė, 159 p., straipsnis Audros Sipavičienės), per pirmuosius 10 nepriklausomybės metų (1990-2000 m.) iš Lietuvos emigravo per 277,9 tūkst. žmonių (apie 13-14 proc. darbingo amžiaus gyventojų), arba vidutiniškai apie 25 tūkst. žmonių kasmet. Kaip teigia Europarlamentarė D. Budreikaitė straipsnyje „Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo“, „apytikslu vertinimu Lietuva iki 2005 metų neteko apie 250 tūkst. gyventojų ir pagal Lietuvos statistikos departamento prognozes migracija didės iki 2010 metų“. (Ar Lietuvai reikia laisvo

darbuotojų judėjimo) <http://www.budreikaite.lt/index.php/pageid/59/articlepage/3>; prisijungimo laikas : 2007-10-21).

Kaip jau buvo minėta, imigracijos ir emigracijos apimtys išaugo tuoj pat po Nepriklausomybės atkūrimo, ypač 1990 – 1991 m. Vėlesniais metais imigracija sumažėjo, o emigracija išliko gana gausi tuo atnešdama didžiulius demografinius nuostolius gyventojus prarandančiai Lietuvai. Pagal statistiką nuo 2001 m. išvykimas lyginant su ankstesniais metais, sumažėjo beveik tris kartus. V.Stankūnienė leidinyje „Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys“ teigia, jog „emigracijos po 2001 metų sumažėjimą galima būtų paaiškinti tuo, kad Lietuva po Nepriklausomybės atkūrimo viena iš pirmųjų Vidurio ir Rytų Europoje priėmė migracijos procesus reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, sukūrė migracijos procesų valdymo sistemą, pradėjo rengti specialistus“ (Vilnius, 2004, P. 93). Darbo autorius paprieštarautų, jog išvykstančiųjų iš Lietuvos sumažėjo, kadangi stebint kitus demografinių procesų bei gyventojų skaičiaus kitimus abejojama emigracijos mažėjimo tikrumu. Nėra žinoma faktų ir priežasčių, kurios būtų sumažinusios išvykimą.

Analizuojant emigracijos iš Lietuvos srautus, svarbu pažymėti tai, kad imigracijos ir emigracijos srautų apimtys, kryptys bei dominuojantis emigracijos modelis laikui bėgant keitėsi. Po Nepriklausomybės atkūrimo galima būtų išskirti šiuos emigracijos iš Lietuvos etapus:

1. 1990-1993 metai;
2. 1994-2000 metai;
3. 2001-2003 metai;

1990-1993 metai. Statistiniai duomenys atskleidė (žr. 1 lentelė), jog didžiausi migraciniai srautai užfiksuoti būtent pirmaisiais metais po Nepriklausomybės atgavimo. 1990 m. iš Lietuvos emigravo 23 592, imigravo į šalį – 14 744 asmenys, 1991 m. – atitinkamai 22 503 ir 11 888 asmenys. Daugiausia per visą Nepriklausomybės laikotarpį Lietuvos piliečių emigravo tarptautinei bendruomenei jau pripažinus Lietuvos Nepriklausomybę – 1992 m. emigravo net 31 972 asmenys (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, p. 9). 1990-1993 m. iš Lietuvos daugiausia žmonių emigravo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos Respublikas. Tai pirmiausia susiję su tuo, kad atgavus nepriklausomybę iš Lietuvos išvyko daug nelietuvių tautybės asmenų, kurie čia buvo atvykę sovietmečiu. Be to, į buvusias SSRS šalis daugiausia buvo emigruojama komercijos ir verslo tikslais, taigi dominavo nelietuvių išvykimas iš Lietuvos visam laikui ir komercinis migracijos modelis.

Tiesa, nėra tikslių duomenų apie tai, kiek asmenų atvyko į Lietuvą minėtu laikotarpiu būtent siekdami atgauti arba įgyti Lietuvos pilietybę. Taip pat nėra įmanoma nustatyti dar dviejų dalykų: *pirma*, kiek iš tikrųjų Lietuvos pilietybę atgavusių ar įgijusių asmenų atsisakė turėtos

kitų šalių pilietybės; *antra*, sunku išmatuoti ir tai, kokią įtaką apsisprendimui atgauti ar įgyti Lietuvos pilietybę ir sugrįžti į Lietuvą darė (ir tebedaro) restitucijos⁶ procesas. Viena vertus, galimybė atgauti išlikusi nekilnojamąjį turtą gali veikti kaip paskata sugrįžti į Lietuvą.

1994-2000 metai. Nuo 1994 m. emigracijos srautas iš Lietuvos pakrypo į Vakarų valstybes, nors vis dar nemažai Lietuvos gyventojų emigravo ir į Rytus. Galima teigti, kad iki 1994 m. iš Lietuvos emigravo daugiausia nepriklausomoje Lietuvoje gyventi nenorėję nelietuvių tautybės asmenys, o nuo 1994 m. daugiau nei puse emigrantu sudarė darbo emigrantai į Vakarų valstybes (dažniausiai nelegalūs). Taigi pasikeitė ne tik emigracijos srauto kryptis, bet ir migracijos modelis: nelietuvių išvykimas iš Lietuvos visam laikui ir komercinė migracija virto darbo ir mokslo migracija, protu nutekėjimu, šeimų susijungimu (Sipavičienė A., Vilnius, 2006, p. 12-13). Emigracijos mastai šiuo laikotarpiu išliko gana stabilūs – oficialiais duomenimis, 1994-2000 m. kasmet emigruodavo nuo 21,8 iki 26,4 tūkst. gyventojų. Įvertinant ir neoficialią emigraciją, daugiausia iš Lietuvos asmenų emigravo į Rusiją, Baltarusiją, JAV, Vokietiją, Jungtinę Karalystę (Vaitekūnas S., 2006 m., Vilnius, p.307). Darbo autoriaus teigimu, vieną iš pagrindinių emigracijos priežasčių tuo laikotarpiu – nedarbas šalyje. Pateikti Lietuvos darbo biržos duomenys atskleidžia tuomet šalyje dominavusią situaciją (žr. 2 lentelė).

Lentelė 2

Bedarbiai ir bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų 1991-2005 m.								
(metų pabaigoje)								
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų								
Bendras	0,3	3,1	3,1	3,7	6,2	5,4	5,9	6,1
Moterų	3,2	4,1	7,1	6,0	6,2	6,2
Vyrų	3,1	3,5	5,4	4,8	5,6	6,0
Bedarbių skaičius								
	tūkst.							
Iš viso	6,8	66,5	65,5	78,0	127,7	109,4	120,2	122,8
moterys	32,0	41,2	70,4	59,6	61,9	61,1
vyrų	33,5	36,7	57,4	49,8	58,3	61,6
jaunimas (iki 25 m.)	15,3	17,4	24,0	20,6	22,6	23,1
priešpensinio amžiaus asmenys (5 m. iki pensijos)	4,2	6,7	8,7	7,8	8,9	9,3
ilgalaikiai bedarbiai	15,2	15,2
gaunantys nedarbo draudimo išmoką*	2,5	12,4	20,0	23,2	38,4	26,0	22,4	20,3
	proc.							
moterys	48,9	52,8	55,1	54,5	51,5	49,8
vyrų	51,1	47,1	44,9	45,5	48,5	50,2
jaunimas (iki 25 m.)	23,4	22,3	18,8	18,8	18,8	18,8
priešpensinio amžiaus asmenys (5 m. iki pensijos)	6,4	8,6	6,8	7,1	7,4	7,6
ilgalaikiai bedarbiai	12,6	12,4
gaunantys nedarbo draudimo išmoką*	30,5	29,7	30,1	23,8	18,6	16,5

* iki 2005-01-01 bedarbio pašalpa

Šaltinis: Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991-2005// http://www.ldb.lt/files/DBN%20Skaiciai_Pat3.pdf; prisijungimo laikas 2007-11-02

⁶ Restitucija (lot. restitutio – atstatymas, grąžinimas) – negaliojančio sandorio šalių turinės padėties, buvusios iki jo sudarymo visiškai arba dalinis atkūrimas.

Iš pateiktų duomenų pastebima, jog būtent nuo 1995 m. sparčiai pradėjo augti bedarbių skaičius Lietuvoje, 1995 m. užfiksuota 127,7 tūkst. bedarbių, viso ieškančiųjų darbo tais metais buvo 216,8 tūkst. asmenų. Kaip atskleidžia lentelės duomenys, nuo 1995 m. pradėjęs didėti bedarbių skaičius, dėl sunkios ekonominės bei socialinės situacijos Lietuvoje išliko ir iki 2000 metų. Kaip teigia LDB, 2000 metais buvo užfiksuotas didžiausias bedarbių skaičius – 225,9 tūkst. Tad galima daryti išvadą, kad viena iš pagrindinių priežasčių, paskatinusių asmenis tuo laikotarpiu migruoti iš Lietuvos į Vakarų valstybes - didelis nedarbas šalyje.

2001-2003 metai. Tais metais emigruojama buvo beveik į visas pasaulio valstybes (žr. 3 lentelė). Išvykstantiesiems yra žinomos ne tik Europos ar Amerikos didžiosios valstybės, bet ir tokios „egzotiškos“ šalys, kaip Indija, Bangladešas, Naujoji Zelandija, Japonija, Korėja, Vietnamas, Madagaskaras, Nigerija, Somalis ir kt. (Vaitekūnas S., 2006 m., Vilnius, p. 307).

Lentelė 3

Emigracija ir imigracija pagal gyvenamąją vietą 2002-2003 metais, skaičius

Gyvenamoji vieta	Imigrantai	Visi emigrantai	Emigrantai Lietuvos Respublikos piliečiai	Migracinis saldo
Europa	7948	13 516	7 908	-5568
ES (valstybės)	2252	6 615	5 495	-4636
Jungtinė Karalystė	195	1 196	1 110	-1001
Latvija	374	314	146	60
Lenkija	239	251	88	-12
Vokietija	110	310	234	-200
ELPA*	446	2 021	1 843	-1575
Vidurio ir Rytų Europa	5542	6 501	2 132	-959
Rusijos Federacija	3048	3 697	1 197	-649
Ukraina	1164	1 175	628	-11
Afrika	29	45	11	-16
Amerika	547	3 230	3 029	-2683
JAV	484	3 020	2 662	-2536
Kanada	38	185	163	-147
Azija	1333	1 270	158	63
Izraelis	188	302	184	-114
Kinija	246	200	1	46
Australija ir Okeanija	11	57	49	-38
<i>Iš viso</i>	<i>9868</i>	<i>18 118</i>	<i>11 155</i>	<i>-8280</i>

*Europos laisvosios prekybos asociacijos šalys (Islandija, Norvegija, Šveicarija).

Šaltinis: Demografijos metraštis (2004, p. 159-160).

Iš pateiktos lentelės duomenų matyti, kad vis dėlto emigrantai iš Lietuvos dažniausiai renkasi Europos valstybes. 2002-2003 m. iš 18,1 tūkst. procentaliai apskaičiuavus, net 74,6 proc. nurodė būsimas įsikūrimo vietas Senojo žemyno šalyse. Daugiausia jų būsimą gyvenamąją vietą pasirinko Europos Sąjungos valstybėse. Pastebima, jog taip pat didelė emigravusių Lietuvių dalis išvyko į Rusiją. Tačiau vis dėlto tradicine emigracijos šalimi Lietuvos gyventojams tais metais ir toliau lieka JAV, į kurią per 2 metus išvyko per 3 tūkstančius žmonių. Taip pat verta paminėti, jog gausiai emigruojama yra į Vokietiją, Didžiąją Britaniją. Vokietijoje emigrantai iš Lietuvos sudarė 76 proc. visų emigrantų, tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje – 93 proc.

Analizuojant emigracijos mastus, pažymima, jog tris metus iki tampa Lietuvai ES nare oficialios emigracijos mastai buvo labai sumažėję (oficialiais duomenimis, 2001 m. emigravo 7253, 2002 m. – 7086, 2003 m. – 11032 asmenys), to priežastis gali būti nelegalios migracijos padidėjimas. (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, p. 17). Šiuo laikotarpiu dominavo darbo migracija. Įvertinant ir neoficialią emigraciją, daugiausia iš Lietuvos asmenų emigravo į JAV, Jungtine Karalystę, Ispaniją, Norvegiją, Rusiją, Baltarusiją, Vokietiją.

2.1.2. Emigracija po narystės Europos Sąjungoje

2004 m. gegužės 1 dieną stojimo į Europos Sąjungą sutartimi (ES) Lietuva tapo 25 šalių sąjungos nare ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama ES, su pakeitimais ar papildymais, šalimi (Vėlyvis J., 2005, Vilnius, p. 43).

Verta pažymėti, jog Europos Bendrija, kurdama vidaus rinką, įgyvendina keturias pamatines laisves, susijusias su piliečių teisėmis ir vidiniu saugumu. Įstojus į ES, Lietuvai buvo suteikta teisė naudotis šiomis keturiomis laisvėmis:

1. Laisvas asmenų judėjimas tarp ES valstybių narių, pradedant nuo teisės į darbą ir teisės gyventi ir baigiant sienos kontrolės tarp valstybių narių panaikinimu.
2. Pagrindinės laisvės ES piliečiams kitose valstybėse narėse, tokios kaip lygios ekonominės, politinės ir pilietinės teisės.
3. Imigracijos ir prieglobsčio politika, įskaitant bendradarbiavimą dėl pabėgėlių politikos bei bendrą politiką trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu.
4. Policijos ir teismų bendradarbiavimas kovojant su prekyba narkotikais, teroristine veikla, tarptautiniu nusikalstamumu (Hix S., 2006, Vilnius, p. 402).

Apibrėžus šias visas teises, galima teigti, jog būtent piliečių naudojimasis pirmąją jiems suteikta laisve ir buvo priežastis sparčiam emigracijos iš Lietuvos augimui. Lietuvai tapus ES nare, išvykti dirbti į užsienį tapo dar paprasčiau. Tai patvirtina ir Lietuvos ekonomikos tyrimas, atliktas Lietuvos laisvosios rinkos instituto. Sprendžiant pagal atitinkamoms Jungtinės

Karalystės ir Airijos tarnyboms pateiktų prašymų suteikti socialinio draudimo kodą skaičių, Lietuvos piliečiai buvo vieni aktyviausių tarp naujųjų ES valstybių. Pastaraisiais metais Lietuvoje nuosekliai mažėjo nedarbas; šią tendenciją paaiškina ne tik ekonomikos plėtra, bet ir gyventojų emigracija (Pasiekęs gyventojus, ekonomikos augimas ima lėtėti // Lietuvos laisvos rinkos institutas, „Lietuvos ekonomikos tyrimas 2005-2006“, <http://www.lrinka.lt/Projektai/Tyrimas16.phtml>; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Palyginimui Statistikos departamentas pateikia tokius duomenis (žr. 4 lentelė), iš kurių matyti, kad pirmaisiais narystės Europos Sąjungoje metais emigracijos mastas ne tik nesumažėjo, lyginant su ankstesniaisiais metais, bet net išaugo.

Lentelė 4

Emigracija (tūkst.)

	2001-2002	2003	2004	2005	2006
Asmenys, deklaravę išvykimą	14,4	11	15,2	15,6	12,6
Asmenys, nedeklaravę išvykimo	23,2	11,7	17,3	32,5	15,2
Iš viso:	37,6	22,7	32,5	48,1	27,8

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės// <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2202>; prisijungimo laikas, 2007 09 20

Nuo 2004 metų emigrantų skaičius pastebimai išaugo, oficialiais duomenimis emigravo 15,2 tūkstančiai žmonių, o 2005 m. – 15,6 tūkst. asmenų. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvai tapus ES nare, dominuoja darbo migracija: daugiausia vykstama į kai kurias ES valstybes siekiant įsidarbinti. Įvertinant ir neoficialią migraciją, daugiausia iš Lietuvos nuo 2004 m. emigravo į Jungtinę Karalystę, Airiją, Ispaniją, JAV, Norvegiją, Vokietiją, Rusiją. Didžiąją dalį emigravusiųjų sudarė nedirbantys asmenys (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005// Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, Vilnius, p. 15) Tačiau E. Urbonaitė straipsnyje „Ekonominės migracijos politika“ teigia, kad „Lietuvai tapus ES nare, emigracijos, tiek oficialios, tiek neoficialios, rodikliai praktiškai nepakito. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretoriaus R. Kairelio teigimu, Lietuvos situacija migracijos požiūriu pamažu gerėja: 2005 m. išvykusių buvo 15,6 tūkst., grįžo 4,7 tūkst., o 2006 m. išvyko 12 tūkst., grįžo 5,5 tūkst.“ (E.Urbonaitė, Ekonominės migracijos politika, <http://www.geopolitika.lt/?artc=964>; prisijungimo laikas, 2007-10-16).

Statistikos departamento pateikti duomenys atskleidžia kitokią situaciją, todėl galima paprieštarauti E. Urbonaitės teiginiui, kad įstojus į ES migracijos rodikliai nepakito. Įstojus į ES

emigrantų skaičius, kaip teigia įvairi literatūra, padidėjo net 1,4 karto. Jau per pirmuosius (2004) narystės Europos Sąjungoje metus emigrantų iš Lietuvos skaičius (oficialios ir neoficialios migracijos) išaugo nuo 22,7 tūkst. iki 32,5 tūkst. Daugiausia – 48,1 tūkst. (2 kartus daugiau nei 2003 m.) – emigravo 2005 m. Per 2006 m. emigrantų skaičius sumažėjo: emigravo apie 27,8 tūkst., tai beveik du kartus mažiau nei 2005 m. ir tik penktadaliu daugiau nei 2003 m. Kaip teigia statistikos departamentas, nuo 1990 m., įvertinant deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, emigravo apie 447 tūkst. šalies gyventojų, imigravo – 87 tūkst. žmonių. 1990–2006 m. neigiamas migracijos saldo (daugiau išvyko nei atvyko) sudarė 360 tūkst. gyventojų.

Darbo autorius prieštarauja tokiai nuomonei, jog migracijos situacija Lietuvoje gerėja ir jos skaičiai mažėja. Neabejotinai per metus išvyksta daug didesnis asmenų skaičius nei pateikia statistika. Kad suprastumėme realią situaciją, išvykstančiųjų skaičių reikėtų padidinti 5-7 kartus. Pagal Užsienio Vidaus Reikalų Ministerijų vertinimus, išvykstančiųjų skaičius būtent tiek kartų ir yra didesnis, nei užregistruoja Lietuva. Vienas iš pavyzdžių, gyventojų Airijoje surašymas, kuris parodė, daug didesnę Airijoje užregistruotų atvykusių asmenų skaičių. Tad jeigu fiksuojamas išvykstančiųjų skaičius yra 15 tūkst. per metus, tai realiai iš Lietuvos išvyksta apie 90 tūkst. kasmet. Jeigu tokią situaciją turėsime ir ateityje, labai tikėtina, kad Lietuvos gyventojų skaičius iki 2010 sumažės apie 10 proc.

Statistikos departamentas ir prognozuoja tai, kad po įstojimo į ES intensyvi emigracija (apie 15 000 žmonių per metus) turėtų tęstis iki 2010 m., o 2010-2030 m., nors emigruojančiųjų skaičius ir sumažės, bet išvykstančiųjų vis tiek bus daugiau nei atvykstančiųjų (D.Svidlerienė, Lietuvos gyventojų skaičiaus prognozės 2005-2030 m., Vilnius, 2004, p. 32).

Reikėtų paminėti, jog 2006 m. emigrantų tikslo šalys išliko ES valstybės. Daugiau nei pusė (apie 70 proc.) emigrantų išvyko į Europos Sąjungos valstybes: Jungtinę Karalystę (26 proc. išvykusiųjų, palyginti su bendru emigrantų skaičiumi), Airiją (20 proc.), Vokietiją (9 proc.), Ispaniją (6 proc.). Lietuvos gyventojai emigruoja ir į Jungtines Amerikos Valstybes (14 proc. išvykusiųjų), Rusijos Federaciją (7 proc.), Baltarusiją (6 proc.), (Emigracija, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, //http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2202; prisijungimo laikas: 2007 10 20).

Lietuva – pirmoji ES pagal emigrantų skaičių 1000-iui gyventojų. ES statistikos tarnybos (Eurostato) duomenimis, 2006 metais tik penkiose ES valstybėse narėse migracijos saldo 1000-iui gyventojų buvo neigiamas: Lietuvoje (-2,6), Nyderlanduose (-1,2), Latvijoje (-0,5), Estijoje (-0,3) ir Lenkijoje (-0,3) (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 416 „Ekonominės migracijos reguliavimo strategija“//Valstybės žinios. 2007, Nr. 49-1897.).

Iki 2004 m. plėtros neigiamas migracijos saldo ES iš viso nebuvo užfiksuotas jokioje šalyje narėje. Taigi atrodo, kad narystė ES sudarė palankesnes sąlygas emigruoti.

D. Budreikienė straipsnyje „Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo“ teigia, kad „ES valstybės, atvėrusios savo darbo rinką mūsų piliečiams, parodė Lietuvos valdžiai tikrąją mūsų darbuotojų vertę - jie dirbdami kitose šalyse gali užtikrinti tinkamą pragyvenimą sau ir savo šeimoms, dažnai geresnį, nei garantuoja minimalus darbo užmokestis Lietuvoje. (Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo//<http://www.budreikaite.lt/index.php/pageid/59/articlepage/3>; prisijungimo laikas: 2007-10-25). Tiesa, verta būtų paminėti, jog po įstojimo į ES, vis didėjanti lietuvių emigracija šalies darbdavius jau privertė didinti algas ne tik aukščiausios, bet ir vidutinės kvalifikacijos darbo jėgai. (Veinorius M., Emigracijos išprovokuotas algų didėjimas - ne visiems //<http://www.ve.lt/?data=2005-02-17&rub=1065924812&id=1108570971>; prisijungimo laikas: 2007-10-25).

Taigi kaip atskleidžia įvairūs duomenys, per 16 nepriklausomybės metų Lietuva dėl emigracijos neteko daugiau kaip 10 proc. visų šalies gyventojų, kurie migruodami pasiskirstė įvairiose pasaulio šalyse, migruoti pradėdami nuo Rytų į Vakarus, į ten, kur geresnės gyvenimo ir darbo sąlygos. Prognozuojama, jog esant tokiems emigracijos mastams ir ateityje, Lietuva labai greitai „išsivaikščios“.

2.2. Legalios ir nelegalios migracijos mastai, grėsmės, sprendimo būdai

Gyventojų tarptautinę migracijos statistiką sudaro oficiali (deklaruota) bei neoficiali (nedeklaruota) gyventojų migracija, arba kitaip dar vadinama legali ir nelegali gyventojų migracija.

2.2.1. Legali migracija

Legali migracija (oficiali migracija) – tai tokia migracija, kai išvykstantysis ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, deklaruoja savo išvykimą pagal amžiaus grupes, būsimą gyvenamąją vietą ar lytį ir santuokinę padėtį.

Visi išvykstantys ilgesniam nei šešerių mėnesių laikotarpiui turi užpildyti gyvenamosios vietos deklaracijos formą (žr. 1 priedas). Aišku, vertėtų paminėti ir tai, jog dažniausiai asmenys išvyksta nežinodami, kokiam laikui, todėl nedeklaruoja savo išvykimo, tačiau vėliau jie tai gali padaryti ir būdami užsienio šalyje.

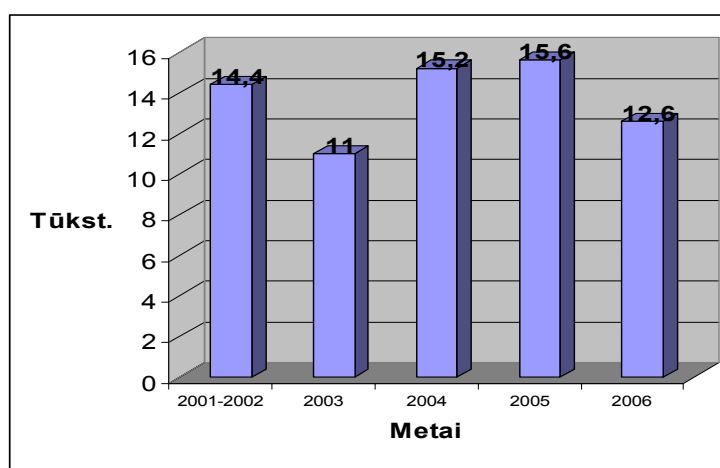
Esant laisvam darbuotojų judėjimui ES, gyvenamosios vietos deklaracijų svarba dar labiau išaugo, jos tapo bene vieninteliu patikimesniu ir teisinės nuostatos atitinkančiu duomenų šaltiniu migracijos statistikai.

Pažymima, jog Lietuvos piliečiai išvykę į užsienį legaliai įsidarbinti gali tarpininkaujami Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama – Lietuvos

darbo birža) pagal tarptautines sutartis arba sutartis, sudarytas su užsienio valstybių įdarbinimo tarpininkavimo agentūromis, per privačias įdarbinimo agentūras arba kultūrines programas. Lietuvos darbo birža (LDB) nuo 2004 m. gegužės 1 d. prisijungė prie Europos užimtumo tarnybų (EURES) tinklo, kur teikiama informacija apie laisvas darbo vietas visose ES valstybėse, mokymosi galimybes, gyvenimo ir darbo sąlygas ES, kitokia naudinga informacija. 2001 metų pradžioje veikė 37 įmonės, turinčios licencijas tarpininkauti kad Lietuvos gyventojai būtų legaliai įdarbinti užsienyje. Daugiau nei pusė jų (27) įdarbina Anglijoje ir Airijoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795.)

Lietuvoje veikiantis statistikos departamentas fiksuoja visus oficialiai išvykstančiuosius asmenis. Tiesa įvairių tyrimų pagalba yra bandoma nustatyti ir neoficialiai išvykusiųjų skaičių. Verta pažymėti, kad Lietuvos statistika yra gana gerai vertinama pasaulyje, nes kita vertus net oficialios migracijos fiksavimas nėra toks paprastas dalykas, daugeliui šalių tai dar iki šiol didelė problema (Šemeta A.G., Oficialios ir neoficialios migracijos statistika, jos tendencijos//Konferencija, Statistikos departamentas). Statistikos departamentas fiksuodamas išvykstančiuosius rengia oficialios migracijos statistiką naudojant Gyventojų registro centrinės duomenų bazės duomenis. Tačiau ne visi gyventojai, išvykstantys iš Lietuvos Respublikos nuolatinei, ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, deklaruoja savo išvykimą pagal galiojančią Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą, todėl duomenų apie jų emigravimą nėra ir Gyventojų registro duomenų bazėje.

Statistikos departamentas pateikia tokius duomenis apie asmenis, deklaravusius išvykimą (žr. 1 pav.).

1 pav. Deklaruota emigracija (tūkst.)

Pateikti duomenys atskleidžia, jog po įstojimo ES didesnė dalis išvykusiųjų, lyginant su 2003 metais, deklaravo savo išvykimą.

Oficialūs duomenys apie gyventojų emigraciją iš Lietuvos tik iš dalies atspindi realią situaciją. Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios Statistikos departamento turimi duomenys negali atspindėti tikrųjų emigracijos mastų, todėl, kad išvykstantys asmenys dažnai nustatyta tvarka neišsiregistruoja, o emigravusiais laikomi tik tie asmenys, kurie oficialiai pranešė apie savo išvykimą iš šalies. Kitas trūkumas, kad neatspindima emigruojančiųjų socialinė demografinė struktūra. Dar vienas oficialiosios statistikos trūkumas, kad pasirinktas emigracijos apibrėžimas neleidžia fiksuoti trumpalaikių, sezoninių (iki pusės metų) išvykų uždariauti į užsienį. Pagaliau turimi statistiniai duomenys atspindi tik faktinę padėtį, bet neleidžia atskleisti emigravimo priežasčių, tyrinėti emigruojančiųjų elgesio motyvų, nuostatų, todėl tokie duomenys yra nepakankami priežastinės analizės poreikiams.

2.2.2. Nelegali migracija: grėsmės ir sprendimo būdai

Nelegalią emigraciją galima būtų apibrėžti kaip nedeklaruotą pagal išvykimo priežastį, išsilavinimą ir kt. gyventojų migracija ilgesniam nei šešerių mėnesių laikotarpiui.

Kol Lietuva nebuvo įstojusi į Europos Sąjungą, vyravo nelegali migracija. Tik nuo 2004 metų padėtis ėmė keistis – daugėjo žmonių, kurie deklaravo savo išvykimą. Iki 2004 m., nematydami perspektyvų Lietuvoje, daug žmonių ryžosi išvykti į užsienį dirbti net ir nelegaliai, nors nelegalūs migrantai socialiai yra labiau pažeidžiami, gyvena nuolat baimindamiesi būti deportuoti iš šalies. Štai V.Kvinauskaitė knygoje „Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai“ teigia, kad „dažniausiai žemos kvalifikacijos ar nekvalifikuoti migrantai migruoja nelegaliai, o tai gali prisidėti prie šešėlinės ekonomikos formavimo priimančioje šalyje, kelti pavojų visuomenės saugumui“ (2006, Kaunas, P.60).

Nelegali migracija gali turėti ir teigiamą reikšmę šaliai į kurią jie vyksta ekonomikai: didelis nelegalių imigrantų srautas padidina bendrąją vartojimo paklausą, ir šie imigrantai moka netiesioginius mokesčius, pirkdami prekes ar paslaugas. Dažniausiai jie gauna žymiai mažesnę darbo užmokestį nei vietiniai darbuotojai, dirbantys tą patį darbą, tokiomis pačiomis sąlygomis. Todėl kai kuriose šalyse nelegali migracija toleruojama. Požiūris į nelegalius migrantus ir į migrantus priklauso nuo to šalies migracijos politikos, įstatymų, taisyklių. (Inytė V. Kaunas savo talentus ir protą atiduoda kitiems//Lietuvos rytas, 2007 vas. 22,). Kaip teigiama nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje, dauguma gyventojų teigiamai žiūri į nelegalią migraciją ir nelegalų darbą užsienyje ar bent juos pateisina, todėl darbo migracijos nestabdo net tas faktas, kad galimybių legaliai įsidarbinti nėra, ypač kai taip išplėtoti neformalūs tinklai ir neformalus pagalbos mechanizmas. Masinės nelegalios darbo migracijos tikimybė išlieka, bent netolimoje ateityje. Taigi įvairiems tarpininkams ir nusikalstamo pasaulio atstovams susidaro

palankios sąlygos iš to pelnytis (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795).

Prie nelegalios migracijos sampratos priskiriama ir **prekyba žmonėmis**, kuri akivaizdu yra nusikalstama, kažkam suteikianti pelną, veikla. Prekyba žmonėmis yra labai didelė ir opi šalies problema. Sunku tiksliai nustatyti, kiek žmonių yra išvežama ir parduodama užsienyje, o tai todėl, kad ne visi tapę aukomis kreipiasi į teisėsaugos institucijas, o ir kreipdamiesi baiminasi įvardyti tikrą priežastį.

Teoriškai prekyba žmonėmis reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaulę, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant ar gaunant mokestį ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimo tikslais. Išnaudojimas apima prostituciją ar kitoki seksualinį išnaudojimą, prievartinį darbą ar paslaugas, vergiją ar į vergiją panašią veiklą, arba organų pašalinimą (Prekyba žmonėmis//<http://infocentras.iom.lt/lt/migracija---skaiciai-ir-likimai/prekyba-zmonemis/>; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Straipsnyje „Europos parlamentas ragina intensyviau kovoti su prekyba žmonėmis“ teigiama, jog „prekybos žmonėmis augimą įtakoja migracijos politika bei ekonominės ir socialinės krizės įvairiuose pasaulio regionuose. „Pasiūla“ atsiranda dėl skurdo, nedarbo, diskriminacijos ir korupcijos, tačiau ją skatina paklausa. Kovą su prekyba žmonėmis apsunkina nepakankamas tarptautinis teismų ir policijos bendradarbiavimas bei per švelnios sankcijos apgaulingus geresnio gyvenimo pažadus aukoms dalijantiems nusikaltėliams (Europos Parlamentas ragina intensyviau kovoti su prekyba žmonėmis//http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/015-124-327-11-47-902-20061121STO00123-2006-23-11-2006/default_lt.htm prisijungimo laikas: 2007-11-02).

Darbo autoriaus teigia, jog nelegalaus darbo migracijos situaciją Lietuvoje atspindi ir vis dar spaudoje bei internete publikuojami įvairūs lengvo uždarbio pasiūlymai užsienyje. Lietuvos žiniasklaida bei televizija neretai atskleidžia patiriamas pasekmes asmenims, susigundžiusiems lengvu uždarbiu užsienyje ir išvykusiems. Nors daug ir dažnai yra kalbama šia tema, tačiau vis dėl to tokių išvykimų dar pasitaiko. Apie tai vis dar išgirstame iš įvairių visuomenės informavimo priemonių.

Skirtingi šaltiniai teigia, jog vis dėlto ES nelegaliai gyvena nuo 4,5 iki 8 mln. trečiųjų šalių piliečių. Tuo tarpu, Eurostato duomenimis, 27 ES šalyse legaliai gyvena apie 18,5 mln. trečiųjų šalių piliečių. Dar apie 9 mln. ES piliečių gyvena ne savo valstybėje. Imigracija yra Europos lygmens iššūkis, reikalaujantis tokio pat lygmens atsako. Tuo tarpu nei imigracijos

priežastys, nei teigiami jos aspektai (ypač ekonomikai, demografijai ir mūsų visuomenių kultūriniam turtėjimui) viešai visiškai nesvarstomi, o dėmesys sutelkiamas tik į sunkumus ir problemas. Esant pernelyg ribotam legalaus įvažiavimo į ES galimybių pasirinkimui, netiesiogiai skatinama nelegali imigracija.

Šiai problemai išspręsti Europos parlamentari (EP) žada imtis europinio lygmens veiksmų šioje srityje, daugiau dėmesio skiriant teisėtos imigracijos skatinimui. EP narių įsitikinimu, nelegalūs imigrantai neturi būti tapatinami su nusikaltėliais: daugelis jų, atvykdami į Europą ieškoti laisvės ar pragyvenimo šaltinių, iš tiesų rizikuoja gyvybe. Kovai su nelegalia migracija Europos parlamentari siūlo greičiau parengti ES nelegalių migrantų grąžinimo direktyvą, veiksmingiau kovoti su prekyba žmonėmis bei skirti daugiau dėmesio šios prekybos aukoms, ypač moterims ir nepilnamečiams. Deputatai pažymi, jog su nelegalia imigracija galima kovoti tik tuo pačiu metu nustatant legalios imigracijos priemones ir kanalus, kadangi abu reiškiniai glaudžiai susiję. Legaliai ir kontroliuojama ekonominė migracija Europai būtina, nes, Eurostato duomenimis, darbingo amžiaus asmenų, palyginti su visu Europos gyventojų skaičiumi, iki 2050 metų turėtų sumažėti daugiau kaip 50 mln. Atsižvelgdami į kai kurių ES šalių planus suteikti teisėtą statusą daliai nelegaliai jose gyvenančių užsieniečių, EP nariai pažymi, jog „imigracijos politikos pakitimas vienoje iš valstybių narių gali paveikti migracijos srautus ir raidą kitose valstybėse narėse“. Todėl, vadovaudamasi lojalaus bendradarbiavimo bei solidarumo principais, valstybės turėtų viena kitą informuoti apie tokius planus (Europarlamentari ragina matyti ir teigiamus imigracijos aspektus //http://www.europarl.europa.eu/news/expert/briefing_page/9933-267-09-39-0070831BRI09932-24-09-2007-2007/default_p001c004_lt.htm ; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Verta pabrėžti, jog statistikos departamentas telkia nemažai pastangų, siekdamas įvertinti neoficialią (nedeklaruotą) emigraciją. Tuo tikslu parengta neoficialios migracijos vertinimo metodika (žr. 2 priedas). (Nedeklaruotos gyventojų emigracijos vertinimas, Lietuvos statistikos departamentas //http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Nedekl_emigr_kok_apr_2007_IQ.doc?PHPSESSID=b4e1cf266db27e3cc7f17d77de26a404; prisijungimo laikas: 2007-10-20).

Statistikos departamentas, norėdamas įvertinti neoficialiai emigravusių asmenų skaičių, remiantis neoficialios migracijos vertinimo metodika, atliko tyrimą. (žr. 5 lentelė).

Neoficialiai emigravusiųjų iš Lietuvos skaičius, tūkst.

Iš viso	99,9	24,7	24,4	15,2
iš jų:				
15 metų ir vyresni				
Vyrai	39	11,4	16,8	8,3
Moterys	30,8	13,3	7,6	6,9

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

//<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2202>; prisijungimo laikas, 207-10-25

Tyrimo duomenimis, 2001–2003 m. neoficialiai emigravo apie 20 tūkst. šalies gyventojų. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, 2004 m., palyginti su 2003 m., neoficialiai išvykstančių iš Lietuvos emigrantų skaičius išaugo du kartus. Pernai neoficialiai išvykusių iš šalies gyventojų skaičius stabilizavosi. 2001–2006 m. neoficialiai emigravo daugiau vyrų nei moterų. Tik 2004 m. moterys sudarė 54 procentus visų neoficialių emigrantų. Darbo autoriau manymu, tiek oficialų tiek neoficialų moterų migracinį mobilumą galima būtų paaiškinti remiantis vyro ir moters uždarbio skirtumu Lietuvoje, kuris kaip žinia daugumos profesijų atžvilgiu moterų yra mažesnis. Taip pat svarbus veiksnys tiek moterims, tiek ir vyrams galėtų būti siekis greičiau, lyginant su Lietuva, „padaryti“ karjerą.

Atlikto tyrimo duomenimis, daugiausia neoficialiai išvyksta nedirbusių asmenų ir kvalifikuotų darbininkų. Per 5 metus nuo gyventojų surašymo, kas trečias neoficialus emigrantas neturėjo darbo, kas penktas buvo kvalifikuotas.

Lietuvoje įstatymų leidėjais, specialistais, jaunesniaisiais specialistais ir tarnautojai dirbusių asmenų per šešerius metus nuo gyventojų surašymo neoficialiai emigravo daugiau nei 11 tūkst. 15 metų amžiaus ir vyresnių emigrantų. Vertinant neoficialią migraciją statistikos departamento vykdoma apklausa buvo vykdoma apklausiant visų miestų ir kai kurių kaimų žmones. (Neoficiali migracija, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės//<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1767>, prisijungimo laikas, 2007-10-20). Reikėtų pabrėžti, kad įvairių tyrimų rezultatai rodo, jog daugiausia žmonių išvyksta iš mažų miestelių bei kaimų, kuriuose fiksuojamas didžiausias nedarbas ir dažniausiai vienintelis žmonių pragyvenimo šaltinis yra tik jų turimas ūkis. Kaip teigia A.G. Šemeta, „statistikos departamentas supranta, kad neoficiali migracija yra svarbus veiksnys, todėl dedama nemažai pastangų ir sprendžiame, kaip tą neoficialią migraciją fiksuoti“. Vienintelis tikrai patikimas būdas fiksuoti neoficialią migraciją yra visuotinis gyventojų surašymas, kuris buvo 2001 metais. Tai reiškia, kad laikotarpiu nuo 1990 iki 2001 metų mes turime tokių gyventojų skaičių ir migracijos srautus, kokie buvo iš tikrųjų, tai yra įvertinus ir oficialius, ir neoficialius migrantus. Probleminis laikotarpis be abejo yra nuo 2001 metų iki dabar. Svarstytinas klausimas, kad galbūt

atsižvelgiant į migracijos mastą gyventojų surašymus būtų galima rengti dažniau. Iš tikrųjų pagal Jungtinių Tautų rekomendacijas visos pasaulio šalys privalo rengti surašymus kartą per dešimtmetį, tačiau niekas nedraudžia to daryti dažniau. Štai kaip pavyzdys yra Airija, kuri gyventojų surašymus rengia kas penkerius metus. Naujausias gyventojų surašymas vyko 2006 m. balandžio 23 dieną.

Kaip žinoma, nelegali migracija yra problema, kurią reikia kuo skubiau spręsti. Sprendžiant nelegalios migracijos problemas padeda Skandinavijos valstybės, ypač Švedija, taip pat tarptautinės organizacijos – Tarptautinės migracijos organizacija (TMO)⁷, Tarptautinis migracijos politikos vystymo centras, Jungtinių tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba. Lietuva aktyviai pradėjo dalyvauti Tarptautinės migracijos organizacijos vykdomoje savanoriško migrantų gražinimo į jų kilmės šalis programoje. Su šios tarptautinės organizacijos pagalba į kilmės šalis buvo sugrąžinta per 1,5 tūkst. nelegalių migrantų (Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys. Vilnius, 2004, p.95).

2.3. Emigrantų sociodemografinės charakteristikos

Norint atskleisti emigracijos mastus visų pirma reikia remtis Lietuvos statistikos departamento surinktais duomenimis. Statistikos departamento duomenys atskleidžia, kad dėl emigracijos daugiausia prarandama darbingo amžiaus jaunimo: pernai tarp emigrantų penktadalį sudarė 25-29 metų amžiaus gyventojai, t.y. 20-24 metų amžiaus – 16,3 procento, 30-34 metų amžiaus – 12,9 procento ir 35-39 metų amžiaus – 8,8 procento, o 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai - tik 2,9 procento (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006, Vilnius: Statistikos departamentas, 2007 m., p.16).

Užsienio šalių turimi duomenys gali veiksmingai papildyti turimą informaciją apie migraciją iš Lietuvos. 2006 m. vasario pabaigoje Didžiosios Britanijos Darbo ir pensijų departamento paskelbtoje ataskaitoje teigiama, kad po ES plėtros dirbti į Didžiąją Britaniją iš viso atvyko per 345 tūkst. imigrantų iš naujų ES narių, 13 proc. iš jų – lietuviai. (Ataskaitoje taip pat teigiama, kad atvykėliai darbuotojai uždirba nuo 4,50 iki 5,99 svarų sterlingų (nuo 22,80 Lt iki 30,35 Lt) per valandą.) (Fuller G., More than 345,000 migrants arrive after EU expansion //http://www.personneltoday.com/Articles/Article.aspx?liArticleID=34203; prisijungimo laikas: 2007-10-21). Darbo autorius norėtų palyginti, jog tuo tarpu Lietuvoje uždirbama tik 4,37 iki 4,90 Lt (minimalus uždarbis per val.), aišku reikėtų pabrėžti ir tai, jog skiriasi Lietuvos ir ES šalių pragyvenimo lygis.

⁷Tarptautinė migracijos organizacija (TMO) yra tarpvyriausybė humanitarinė nepolitinė organizacija, tikinti, kad humaniška ir legali migracija naudinga tiek migrantams, tiek valstybėms. TMO siekia paveikti migracinius procesus taip, kad jie būtų naudingi tiek migrantams, tiek ir visuomenėms.

Verta pažymėti, kad šis skaičius (13 proc.) lietuvių nereiškia, jog būtent tiek jų po 2004 m. gegužės 1 d. atvyko į Jungtinę Karalystę. Tiesiog tiek buvo išduota darbo leidimų ir apie pusę jų buvo išduoti jau atvykusiems iki 2004 m. gegužės 1 dienos. Todėl kiek apytiksliai lietuvių atvyko po įstojimo į ES galima tik spėti.

Migracijos situaciją struktūriniu požiūriu Lietuvoje atskleidžia 2001-2006 metų statistikos departamento pateikti duomenys.

Migruojančiųjų struktūrą nuo 2001 metų bandoma atskleisti remiantis tokiais kriterijais:

- emigrantai, deklaruojant išvykimą, pagal amžiaus grupes (žr. 6 lentelė);
- emigrantai, deklaruojant išvykimą, pagal būsimą gyvenamąją vietą (šalį);
- emigrantai, deklaruojant išvykimą, pagal lytį ir santuokinę padėtį;
- emigrantai, deklaruojant išvykimą, pagal išsilavinimą;

Emigrantai pagal amžiaus grupes. Statistikos departamento pateiktoje lentelėje pastebimas ir taip jau akivaizdus faktas, kad didesnę dalį išvykusiųjų sudaro 15 metų ir vyresni. Tačiau kaip pateikia Demografijos metraštis (2006), daugiausia išvyksta asmenų nuo 20 iki 34 metų (47,5 proc.). Tokios amžiaus grupės dominavimą galima būtų paaiškinti tuo, jog nuo 20 iki 34 metų amžiaus asmenys yra darbingiausia, labiausiai mokslo bei karjeros siekianti grupė.

Lentelė 6

Emigrantai, deklaruojant išvykimą, pagal amžiaus grupes (proc.)

Amžiaus grupės	2001–2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	100	100	100	100	100
iš jų					
0–14	15	14	13	14	15
15 metų amžiaus ir vyresni	85	86	87	86	85

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos

Vyriausybės//<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2203>

Emigrantai pagal būsimąją gyvenamąją vietą. Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog 2001-2002 metais asmenys daugiausiai emigravo į JAV (11,0 proc.) bei Vokietiją (11,0 proc.), tačiau nuo 2004 metų ryškiausiai padidėja emigracija į Jungtines Karalystes (23,0 proc.), taip pat Airiją (7,0 proc.), kadangi nuo narystės ES pradžios motyvą emigruoti į šias šalis sustiprino galimybė dirbti legaliai. Emigruoti į Jungtines Karalystes ir Airiją skatina ne tik liberali ekonomika, santykinai aukšti atlyginimai, pasaulinės kalbos mokėjimas, bet ir susiformavę socialiniai tinklai, palengvinantys emigraciją. Beje, darbo autorius teigimu, pigių skrydžių bendrovių veikla Lietuvoje padarė susisiekimą su šiomis šalimis lengvai prieinamą ir patrauklų visų ekonominių sluoksnių atstovams.

Emigrantai, deklaruojantys išvykimą, pagal būsimą gyvenamąją vietą (šalį) proc.

	2001–2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	100	100	100	100	100
Airija	1	3	7	13	10
Ispanija	2	4	5	5	6
Jungtinė Karalystė	3	9	23	27	26
JAV	11	21	20	13	14
Vokietija	11	11	11	9	9
Kitos	73	47	34	32	35

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos

Vyriausybės/<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2203>; prisijungimo laikas, 2007-10-20

Emigrantai pagal lytį ir santuokinę padėtį. Įvairių tyrimų duomenimis, nuo 2001 iki 2006 metų iš Lietuvos emigravo 29 604 tūkst. moterų ir 27 235 tūkst. vyrų. Žemiau pateiktos 8 lentelės duomenys leidžia teigti, kad didesnę dalį emigravusiųjų sudarė susituokusios moterys (48 proc., visų emigravusių moterų), jau po 2003 m. pastebimas jų procentalus padidėjimas lyginant su vyrais. Viso per šiuos šešerius metus oficialiai emigravo: apytiksliai 40 proc. nesusituokusių, 36 proc. susituokusių, 1 proc. našlių, 10 proc. išsituokusių vyrų ir kaip jau buvo minėta 48 proc. susituokusių 33 proc. nesusituokusių, 5 proc. našlių, 12 proc. išsituokusių moterų.

Taigi pastebima, kad po 2003 m. situacija pasikeitė ir pastaruoju metu didesnę dalį emigrantų sudaro moterys (įvairių fragmentinių oficialios ir neoficialios emigracijos tyrimų duomenimis net nuo 55 iki 80 proc.). Ekspertai iš Skandinavijos šalių teigia, kad emigracija – tai genderinė (lyčių lygių galimybių) įgyvendinimo problema, kurią reikia atitinkamai ir spręsti.

Moterų didesnę mobilumą galima būtų paaiškinti tuo, jog moterys Lietuvoje, kaip žinoma, yra labiau išsilavinusios už vyrus, jos teikia daugiau reikšmės ne materialinei, aukšto pareigų statuso siekimo karjerai, o labiau profesiniam augimui. Tačiau, yra žinoma, kad Lietuvoje ir profesinės karjeros siekti moteriai sunkiau nei vyrai. Tai pirma. Antra, išsilavinusi jauna moteris neturi didelių šansų Lietuvoje sukurti pilnavertiškos šeimos – surasti sau lygiaverčio partnerio, moterų vertybių sistema yra kur kas aukštesnė nei vyrų. Moterys Lietuvoje - labiau išsilavinusios, pažengusios, intelektualios ir labiau inteligentiškos nei vyrai, teikia didesnę reikšmę savęs, kaip asmenybės ugdymui. Dažnai vyras neatitinka tokių moters lūkesčių ir, kaip partneris, jis nekonkurencingas. Apie tai liudija skyrybų statistika, vienišų moterų didelis lyginamasis (apie 20 proc.) svoris Lietuvoje. Dažnai buityje galima išgirsti posakį „Lietuva – vienišų moterų kraštas“. Tokia situacija verčia moteris ieškoti geresnių savo potencialo realizavimo galimybių šeimos ir darbo srityse užsienyje.

Emigrantai, deklaruojantys išvykimą, pagal lytį ir santuokinę padėtį

18 metų amžiaus ir vyresni

	Iš viso	Santuokinė padėtis				
		nebuvo susituokę	susituokę	našliai	išsituokę	nenurodyta
2001–2002						
Iš viso	100	28	57	5	8	2
Vyrai	51,5	16,8	29,5	0,8	3,4	1
Moterys	48,5	11,2	27,5	4,2	4,6	1
2003						
Iš viso	100	26	48	3	8	15
Vyrai	46	13	23,2	0,5	3,5	5,8
Moterys	54	13	24,8	2,5	4,5	9,2
2004						
Iš viso	100	41	47	2	10	-
Vyrai	46,2	20,7	21,2	0,3	4	-
Moterys	53,8	20,3	25,8	1,7	6	-
2005						
Iš viso	100	41,5	43,5	2,1	12,9	-
Vyrai	47,8	21,7	20,1	0,3	5,7	-
Moterys	52,2	19,8	23,4	1,8	7,2	-
2006						
Iš viso	100	40	43,4	2,1	14,5	-
Vyrai	47,8	21	20,3	0,3	6,2	-
Moterys	52,2	19	23,1	1,8	8,3	-

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos

Vyriausybės//<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2206>; prisijungimo laikas, 2007-10-20

Emigrantai pagal išsilavinimą. Tradiciškai, ir čia Lietuva nėra išimtis, migruojančiųjų išsilavinimas yra aukštesnis nei pasiliekančiųjų. Kaip rodo statistikos duomenys (žr. 9 lentelė), apytiksliai 20 proc. išvykusiųjų iš Lietuvos turėjo aukštesniąjį ar aukštąjį išsilavinimą, daugiau nei pusė visų išvykusiųjų yra įgiję spec.vidurinį arba vidurinį išsilavinimą. Tad kaip atskleidžia duomenys, dėl migracijos (jei migracija tampa negrįžtama) ne tik mažėja gyventojų skaičius, bet ir vyksta vadinamas protų nutekėjimas, t.y. aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas ir dėl to, mažėjantis šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas. Aukštos ir aukščiausios kvalifikacijos specialistų trūkumas jau dabar jaučiamas daugelio šalių darbo rinkoms, būtent šiai žmonių kategorijai bus mažiausiai kliūčių įsidarbinti kitose šalyse, tad jų mobilumas gali dar išaugti.

Emigrantai pagal išsilavinimą (proc.)

16 metų amžiaus ir vyresni

	2001–2002	2003	2004	2005	2006
Aukštasis ir aukštesnysis	18,5	14,7	26,4	12,6	20,8
Specialus vidurinis ir vidurinis	59	68,8	53,4	62,8	49,2
Pagrindinis	3,1	7,3	5,5	7,2	8,5
Pradinis	2,6	1,9	-	0,7	6,9
Nežinomas	16,8	7,3	14,7	16,7	14,6

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos

Vyriausybės//<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2204>, prisijungimo laikas 2007-10-20

Taigi apžvelgus emigrantų struktūrą pastebima, kad per pastaruosius metus savo išvykimą daugiausiai deklaravo asmenys vykę į Jungtinę Karalystę. Didesnę dalį išvykusiųjų sudarė vyresni nei 20 metų, nesusituokę, baigę spec.vidurinį arba vidurinį išsilavinimą asmenys. Iš pateiktų duomenų prieinama išvados, jog Lietuva praranda amžiumi bei išsilavinimu patį darbingiausią bei intelektualiausią jaunimą.

2.4. Emigracijos procesą sąlygojantys veiksniai

Kaip teigia, S.Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“, „emigracijos ir imigracijos priežasčių nustatymas, paprastai yra viena sudėtingiausių visų migracijų problemų. Be to, dažnai priežastys supainiojamos su tikslu, kurio siekiama naujojoje šalyje“ (Vilnius, 2006, P. 310).

Įvairių autorių teigimu, migraciją veikia daugybė priežasčių. Tarp migracijos priežasčių dažniausiai nurodomos ekonominės, politinės, ideologinės, rasinės, etninės ir kitos. Didžiausią reikšmę darbo jėgos migracijai turi ekonominiai, socialiniai motyvai. Tačiau, nepaisant jų svarbos, sprendimą migruoti priima pats žmogus. Tai priklauso nuo demografinių ir kitų asmeninių savybių. Todėl visos darbo jėgos migracijos priežastys skirstomos į dvi dalis, t.y. makroekonominio ir mikroekonominio lygio migracijos veiksniai.

2.4.1. Makroekonominio lygio veiksniai

Makrolygio veiksniai – tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriose gyvena ir dirba žmogus. Jos formuoja tam tikrą migracijos aplinką. Svarbiausi ekonominiai migracijos veiksniai yra šie: nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse. Darbo autoriaus

manymu, prie šių veiksmų reikėtų priskirti ir švietimo sistemos trūkumą, kuris įtakoja jaunimo apsisprendimą studijuoti užsienyje.

Atskirai išskirti makroekonominių veiksmų įtaką migracijai labai sunku, nes jie su mikroekonominiais veiksmiais tarpusavyje susiję ir sąveikauja. Nustatyta, kad ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai šalių ekonominio išsivystymo lygiai skirtingi, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynujų pajamų lygių, ypač tarp darbo užmokesčio lygių, emigracijos ir imigracijos (Kvainauskaitė V., 2006, Kaunas, p. 53).

Bendrus gyvenimo lygio skirtumus tarp Lietuvos ir priimančių ES valstybių geriausiai iliustruoja sukuriama BVP gyventojui rodiklis. Vienam Lietuvos gyventojui per 2006 m. tenkanti BVP dalis, įvertinus perkamosios galios skirtumus, sudaro 57,7 proc. BVP dalies tenkančios statistiniams ES-25 gyventojui. Prognozuojama, kad 2007 m. šis rodiklis sieks – 60,9 proc. (General Economic Background, Eurostat//http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=STRIND_ECOBAC&depth=2; prisijungimo laikas: 2007-11-02). Įvairiais vertinimais, Lietuva ir kitos naujai prisijungusios ES narės pasieks ES BVP vienam gyventojui vidurkį per 15-45 metus, Lietuvai prognozuojamas 18 metų etapas.

Darbo užmokesčio pasiskirstymo įtaka migracijai susijusi su vidutinių darbo užmokesčių lygiu. Šalyse, kuriose vidutinis kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų darbo užmokesčių skirtumas mažesnis, žmogiškojo kapitalo investicijų grąža žemesnė nei kitose šalyse. Kvalifikuoti ir profesionalūs šių šalių darbuotojai turi didžiausią pelną iš emigracijos į šalis, kuriose kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbuotojų vidutinis uždarbių skirtumas didelis. Nekvalifikuoti darbuotojai šalyse su vienodesniais darbo užmokesčiais yra gerai apmokami, palyginti su vietiniais nekvalifikuotais darbuotojais, ir todėl mažiau linkę migruoti (Kvainauskaitė V., 2006, Kaunas, p.53).

Lietuvos laisvosios rinkos institutas pagrindžia, jog viena pagrindinių emigracijos priežasčių nurodoma teoretikų ir įvardijama pačių migrantų yra potencialių asmeninių pajamų padidėjimas. Įspūdingai skiriasi absoliučiais dydžiais lyginami atlyginimai Lietuvoje ir kitose ES valstybėse. Minimali alga Lietuvoje 2006 metais sudarė 600 Lt, 2007 m. jau 700 Lt. Nuo 2008-ųjų balandžio minimali alga Lietuvoje turėtų didėti iki 800 Lt. Tam dar turi pritarti Vyriausybė. Šiuo metu 700 Lt per mėnesį uždirba maždaug kas dešimtas Lietuvos darbuotojas, tokių daugiausiai aptarnavimo srityje (Minimali alga Lietuvoje – viena mažiausių, Veidas - 2007.11.29 - Nr. 48// <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/474fd3d824515>, prisijungimo laikas, 2007-11-30). Minimalią algą gaunančiųjų pajamas, akivaizdu potencialiai didina nelegalių atlyginimų mokėjimas, kuriuos, pasak įvairių tyrimų, gauna 11-17 proc. darbuotojų. Remiantis LLRI atliekamo tyrimo duomenimis, įmonių vadovų nuomone atlyginimai vokeliuose mokami apie 40

proc. darbuotojų. (15-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas: 2004/2005, Lietuvos laisvosios rinkos institutas//http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/15_asis_lietuvos_ekonomikos_tyrimas_20042005_2/2390; prisijungimo laikas: 2007-10-21). Vyriausybės nustatyta minimali alga 2006 metais Lietuvoje buvo (173 eurai) buvo 9 kartus mažesnė lyginant su minimalia alga Liuksemburge (1570 eurų) ir apie 8 kartus mažesnė nei Airijoje (1326 eurų), Didžiojoje Britanijoje (1275 eurų), Belgijoje (1240 eurų), tačiau beveik du kartus didesnė nei Bulgarijoje (92 eurai), tačiau reiktų paminėti ir tai, jog Bulgarija pati paskutinioji įstojo į ES ir šalyje darbo užmokestis dar turės augti. Minimalios algos dydis varijuoja ir skirtingose ES-15 valstybėse – Portugalijos, Ispanijos ar Graikijos alga dvigubai mažesnė už minėtos Airijos, Didžiosios Britanijos, Belgijos.

Aptarus šių paminėtų šalių atlyginimų skirtumus, verta būtų paminėti, jog jie buvo palyginami neįvertinus pragyvenimo lygio šalyje (išlaidų transportui, būstui, maistui ir t.t.). Taipogi atlyginimų dydžių vertinimai neįvertina darbo sąlygų bei darbo stabilumo. Galima teigti, jog kai kuriose šalyse minimalų atlyginimą gaunančių darbuotojų darbo sąlygos bei požiūris į darbuotoją, lyginant su Lietuva, neabejotinai skiriasi.

Darbo autoriaus teigimu, tenka suabejoti, kad emigraciją pirmiausia lemia jau paminėti ekonominiai veiksniai - tai pvz. atlyginimų ir gyvenimo lygio skirtumai tarp Lietuvos ir užsienio. Ekonominiai migracijos motyvai yra pervertinami. Viena iš pagrindinių, emigraciją lemiančių priežasčių, yra ta, kad jaunimas palieka Lietuvą, nes čia negali realizuoti savo profesinio potencialo – visų pirma nėra profesinio karjeros modelio Lietuvoje. Jaunimas nežino kaip Lietuvoje užsidirbti daugiau pinigų, nes pinigų jiems reikia dabar, o ne ateityje po 5 ar 7 metų, kada jie Lietuvoje jau būtų įgiję išsilavinimą, padarytų karjerą ir užsigarantuotų stabilų savo gyvenimą ateityje. Profesinės karjeros modelis turėtų būti pagrįstas žiniomis, išsilavinimu. Yra žinoma, kad ES sėkmės, karjeros svertai būtent ir yra išsilavinimas ir profesionalumas, kurie Lietuvoje yra nuvertinti. Karjera, materialinis statusas, Lietuvoje, plačiai žinoma, nuo profesionalumo ir išsilavinimo lygio nepriklauso. Išsilavinęs jaunuolis ar mergina Lietuvoje negali realizuoti savo profesinių lūkesčių – rasti įdomų darbą, kuriame jis galėtų augti, tobulėti kaip asmenybė. Todėl sumanus, į profesinį augimą orientuotas jaunimas (ypač tyrėjai, mokslininkai) išvažiuoja. Čia jie neranda sau tinkamos terpės – profesinės, dažnai dvasinės, intelektualinės, kūrybiškos aplinkos. Tad pagrindinė jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastis – negalėjimas realizuoti savo potencialo, negalėjimas savęs įtvirtinti, tapti asmenybe. Didesnės profesinio tobulėjimo, savirealizacijos, **karjeros galimybės** yra užsienyje. Todėl atlyginimo dydis nėra vienintelis kriterijus, lemiantis gyventojų pasirinkimą darbo rinkoje (dirbti ar nedirbti Lietuvoje ar užsienyje) dar ir todėl, kad pastaruosiu metu vis daugiau investicijų skiriama patogiai ir saugiai darbo aplinkai. Darbo vietų kokybė apima ir tokius aspektus, kaip sąlygos nuolat

tobulinti kvalifikaciją, galimybė realizuoti turimas žinias ir įgūdžius, dirbti aukštą pridėtinę vertę kuriantį darbą, turėti sveikas ir saugias darbo sąlygas, užtikrinti geras pajamas. Dėmesį darbo kokybei skatina ir brangstanti darbo jėga. Darbuotojai vertina tokius darbo veiksnius, kaip darbovietės prestižas visuomenėje, gaminių ir paslaugų kokybė, santykiai su bendradarbiais, tačiau kai kurie darbdaviai vis dar mažai dėmesio skiria darbo aplinkai gerinti (įskaitant ir jos pritaikymą neįgaliesiems). Darbuotojų apklausos duomenimis, tik 68 proc. iš jų yra patenkinti tokiomis darbo sąlygomis (senosiose ES valstybėse – 85 proc.). Didelė dalis emigracijos – tai atsakas į nekokybiškas darbo vietas.

Analizuojant makroekonominio lygio veiksnius, reikėtų paminėti ir tokių svarbų veiksnių kaip užimtumą ir nedarbo lygį šalyje, kuris atlieka svarbų vaidmenį, paskatinantį žmonės išvykti iš savo šalies. Kaip pateikia Lietuvos darbo birža, registruotas nedarbas Lietuvoje iki 2000 m. buvo vienas iš aukščiausių ES. 2000 metų Darbo biržos duomenimis, buvo 204,9 tūkst. biržoje registruotų bedarbių, o tai sudarė 10,2 proc. visos darbo jėgos (Lietuvos darbo biržos 2004 metų veiklos ataskaita//http://www.ldb.lt/LDB_Site/index.htm; prisijungimo laikas: 2007-10-21). Lietuvos darbo biržos pateiktais duomenimis, nedarbo lygis Lietuvoje 2006 metais buvo mažesnis už Europos Sąjungos vidurkį. Vidutinis metinis registruotų bedarbių santykis su darbingo amžiaus gyventojais 2005 m. sudarė – 4,8 proc., tuo tarpu 2006 m. - jau 3,4 proc. 2005 metais bedarbiais įregistruota 163,9 tūkst. asmenų (Lietuvos darbo biržos veikla 2005//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita2005.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-21), vidutiniškai 13,7 tūkst. per mėnesį, o 2006 metais 160,8 tūkst. bedarbių, vidutiniškai 13,4 tūkst. per mėnesį, pastebima, kad per metus jų skaičius sumažėjo 9,1 proc. 2006 metais moterys sudarė 62,3 proc. bedarbių. Kas šeštas įregistruotas bedarbis – asmuo iki 25 m.amžiaus, kas ketvirtas – vyresnis kaip 50 metų, kas trečias – kaimo gyventojas. Ilgalaikių bedarbių dalis mažėjo. 2006 metų pradžioje jie sudarė 27 proc. visų bedarbių, pabaigoje - 16,8 proc. (Lietuvos darbo biržos veikla 2006//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita_2006.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Pastebima, kad mažėjant nedarbui, struktūrinio nedarbo problema neišnyko. 2005 metais mažėjant darbo jėgos pasiūlai, paklausa išliko aukšta. Per metus teritorinėse darbo biržose įregistruota 101,9 tūkst. laisvų darbo vietų nuolatiniam įdarbinimui ir 22,2 tūkst. – terminuotam. Didžiausia dalis – daugiau kaip 55 proc. – laisvų darbo vietų buvo paslaugų sektoriuje, 28,2 proc. – pramonėje, 13,7 – statyboje, 3,4 proc. – žemės ūkyje. Didžiausia darbo vietų pasiūla kvalifikuotiems darbininkams, tai daugiau kaip kas antras darbo pasiūlymas įsidarbinimui. Kas ketvirtas darbo pasiūlymas – nekvalifikuotiems darbininkams.

Tarp terminuotų darbo pasiūlymų didžiausią dalį – 48,6 proc. – taip pat sudaro darbo vietos paslaugų sektoriuje, 27,7 proc. – pramonėje, 9,9 proc. – statybose, 13,8 proc. – žemės

ūkyje. Terminuotuose darbuose paklausiausi buvo nekvalifikuoti darbininkai (40,7 proc.), kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai (34,8 proc.) bei aptarnavimo sferos ir prekybos darbuotojai (10,7 proc.). (Lietuvos darbo biržos veikla 2005//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita2005.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-21). Tuo tarpu atitinkamai 2006 metais išliko didelė darbo jėgos paklausa, ypač išaugo poreikis neterminuotam darbui. Per 2006 metus įregistruota 109,6 tūkst. laisvų darbo vietų nuolatiniam darbui, tai 7,6 proc. daugiau negu pernai. Terminuotam darbui buvo įregistruota 15,3 tūkst. darbo pasiūlymų. Daugiau kaip puse darbo vietų registruota paslaugų įmonėse. Paslaugų sektoriuje buvo 66,1 tūkst. laisvų darbo vietų, statybose –17,4 tūkst., žemės ūkyje - 5,4 tūkst. Palyginti su 2005 metais, darbo pasiūlymų paslaugose išaugo 6 proc., statybose – 2 proc. žemės ūkyje darbo vietų skaičius sumažėjo apie 22 proc. (Lietuvos darbo biržos veikla 2006//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita_2006.pdf; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Iš pateiktų duomenų darbo autorius padarytų išvadą, jog didelis nekvalifikuotų ar menkai kvalifikuotų bedarbių skaičius ir kvalifikuotų specialistų trūkumas parodo, kad trūksta galinčių tas laisvas vietas užimti darbininkų. Kvalifikaciją tobulinčiųjų suaugusiųjų Lietuvoje iš visų Europos Sąjungos šalių yra mažiausia, to priežastys galima įvardinti tokių asmenų pasirinkimą išvykti iš šalies, dirbti pagal turimą kvalifikaciją ir gauti didesnę darbo užmokestį nei Lietuvoje.

Beje verta paminėti, jog, anot darbo biržos atstovų, Lietuvos bedarbių kontingentas yra itin problematiškas. Apie 80 proc. teritorinėse darbo biržose užsiregistravusiųjų žmonių yra nepasirengę darbo rinkai. Jie yra praradę motyvaciją dirbti, tobulintis ir kelti ar keisti savo kvalifikaciją. Žmonės neretai yra linkę gauti bedarbio pašalpą, o ne ieškoti darbo – tai yra gana rimta problema, nes pašalpa ilgą darbo stažą turintiems asmenims šiandien jau yra didesnė už minimalią algą. Pasaulio banko teigimu, Lietuva jau šiandien yra tarp lyderių pagal struktūrinio nedarbo rodiklius – žmonių, kurie neieško darbo arba jo neranda daugiau nei 2 metus. (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijios atžvilgiu//Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas: 2007-08-09). Tačiau galima tam paprieštarauti, nes šis rodiklis nebūtinai atskleidžia tikrąją situaciją. Dalis oficialiai nedirbančiųjų gali dirbti šešėlinėje rinkoje Lietuvoje, arba gali būti neoficialiai išvykę iš šalies ir dirbantys užsienio rinkoje, kaip nelegali darbo jėga.

Švietimo sistemos trūkumai taip pat svarbus veiksnys. Švietimo paslaugas teikianti Lietuvos rinka nesugeba konkuruoti dėl dalies potencialių studentų ar mokslo darbuotojų, todėl emigruoja siekti geresnio išsilavinimo arba mokslinės veiklos. Kaip atskleidžia Lietuvos laisvosios rinkos instituto atliktas tyrimas, švietimo sistema yra orientuota į kiekybę ir institucijas bei valstybės vaidmenį visuose švietimo aspektuose. Nelanksti valstybinio švietimo

sistema silpniau reaguoja į rinkos pokyčius, kokių ir kokios kokybės specialistų reikia darbo rinkai, todėl atsiranda darbo rinkos poreikių ir parengtų specialistų galimybių nesuderinamumas.

Darbo autoriaus teigimu, atotrūkis tarp studijų programų ir darbo rinkos poreikių reiškia, kad į rinką patenka itin daug „profesionalų“, kurie negali rasti darbo arba dirba ne pagal specialybę. Dėl sprendimų, kiek investuoti į asmeninį švietimą, atsiranda perprodukcija – kai vieni švietimo aspektai gauna per daug dėmesio, kiti nepasiekiami. Aukštąjį išsilavinimą turintys žmonės dirba tokio išsilavinimo nereikalaujantį darbą Lietuvoje arba emigracijoje.

Viešai finansuojamas ir teikiamas švietimas mažina galimybes paslaugų gavėjams prisitaikyti ir gauti rinkos pageidaujamų įgūdžių. Europos švietimo fondo duomenimis, Lietuva Europoje pirmauja pagal specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių. Deja, darbdaviai jų įgytas profesines žinias linkę vertinti gana skeptiškai. Pasaulio banko studija parodė, jog būtent mūsų šalyje daugiausia aukštojo mokslo diplomą turinčių žmonių, dirbančių žemiausios kvalifikacijos darbą (Kvinauskaitė V., Kaunas, 2006, p.55). Darbo autoriaus manymu, tokia situacija netenkina nei darbdavio, kuris dažniau turi pirkti brangesnį specialistą nei reikėtų, nei darbuotojo, kuris tikisi geresnio – aukštąjį išsilavinimą atitinkančio – darbo. Todėl dažnas darbuotojas, turintis aukštąjį išsilavinimą ir atsidūręs štai tokioje situacijoje išvyksta dirbti analogiško žemiausios kvalifikacijos darbo į užsienį, tik aišku už didesnę atlyginimą. Taigi švietimo sistema atskirais atvejais negali konkuruoti teikiamų paslaugų kokybe su užsienio universitetais.

2.4.2. Mikroekonominio lygio veiksniai

Toliau vertėtų paanalizuoti mikroekonominio lygio migracijos veiksniai, kuriuos galima apibūdinti kaip subjektyvias sąlygas, žmonių individualius motyvus, lemiančius migracijos pasirinkimą.

V. Kvinauskaitė knygoje „Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai“ teigia „tyrimais nustatyta, kad vietinės šalies darbo ir gyvenimo lygio charakteristikos neturi lemiamos įtakos sprendimui migruoti“ (Kvinauskaitė V., Kaunas, 2006, P.55). Nors neturtingų vietovių žmonės labiausiai linkę migruoti, pačiose neturtingiausiose vietovėse, kuriose žemas gyvenimo, išsilavinimo ir kvalifikacijos lygis, yra žmonių, nenorinčių ir negalinčių migruoti. Tai lemia individualūs žmonių motyvai, iš kurių paprastai svarbesnis yra amžiaus veiksnys. Nustatyta, kad, esant visoms sąlygoms vienodoms, tuo vyresnis žmogus, tuo jo apsisprendimo migruoti tikimybė mažesnė. Tai galima paaiškinti tuo, jog vyresnio amžiaus migrantams likę mažiau metų, per kuriuos atsipirktų jų migracijos kaštai.

Apsisprendžiant ar vykti į kitą šalį, gana svarbūs yra migracijos kaštai. Vyresni žmonės dažnai patiria didesnių migracijos kaštų nei jauni, be to, su amžiumi didėja ir psichologiniai

migracijos kaštai. Kuo jaunesnis migrantas, to jo psichologiniai kaštai mažesni, kadangi jis nėra įsitvirtinęs ir sukūręs tvirtų ryšių visuomenėje. Tačiau su amžiumi šie ryšiai su visuomene tampa stipresni, todėl ir psichologiniai kaštai tampa didesni. Tai slopina vyresnio amžiaus žmonių norą migruoti. Galimi migracijos kaštai didėja, didėjant šeimos apimčiai. Todėl, tikėtina, kad susituokę žmonės bus linkę mažiau migruoti nei vieniši, kitiems veiksniams esant pastoviams (Kvinauskaitė V., Kaunas, 2006, p.55). Darbo autorius remdamasis statistiniais duomenimis norėtų pabrėžti, kad nuo 2001 m. iki dabar, didžiausią migruojančių žmonių dalį kol kas sudaro būtent susituokę asmenys, 2006 m. susituokusiųjų emigravo 4481, o nesusituokusiųjų – 4140, tokia tendencija jau tęsiasi nuo 2001 metų. Be to, logiška tikėtis didesnio susituokusiųjų migracijos lygio, kurių šeimose abu sutuoktiniai nedirba arba dirba už minimalius atlyginimus.

Analizuojant žmonių individualius, skatinančius migruoti veiksnius, negalima nepastebėti ir tokios migracijos priežasties kaip **noras sumažinti socialinę riziką** (šeimoje), kuri atsiranda esant nestabiliai situacijai darbo rinkoje ir nepakankamai išplėtotai socialinio draudimo sistemai. Tai yra bent vieno šeimos nario pasiuntimas dirbti į užsienį tampa lygiaverte ekonomine strategija (Kvinauskaitė V., Kaunas, 2006, p.55). Darbo autoriaus manymu, šio reiškinio pasekme palaiptis tampa visos šeimos išvykimas į užsienį. Galima teigti, kad šeimos išvykimas į užsienį labai dažnai siejamas su tikslu įsitvirtinti ir pradėti naują gyvenimą svetur.

Ištraukoje iš Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos migracijos klausimais teigiama, jog „vyrauja trumpalaikė emigracija (nuo kelių mėnesių iki 2 metų), dažniausiai siekiant susirasti darbą. Trečdaliui emigrantų darbas užsienyje – galimybė išbristi iš skurdo ir nevilties, ypač rajonų ir kaimų gyventojams. Norą emigruoti skatina sėkmingi pavyzdžiai, besiplečiantis vadinamasis socialinio palaikymo tinklas, t.y. jau emigravę giminės ir draugai, emigrantų namų ūkių ekonominės būklės gerėjimas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795). Darbo autorius norėtų pabrėžti, jog dažnai trumpalaikė darbo migracija virsta ilgalaikė, nenustatyto laiko migracija. To priežastis - išvykusiųjų baimė, jog Lietuvoje jie neišvengiamai susidurs su darbo paieška, jų pajamos sumažės, o to pasekoje - nebus patenkinti visi jų poreikiai. Todėl labai dažnai grįžę į Lietuvą ir pabuvoję čia kurį laiką asmenys, grįžta atgal.

Yra ir daugiau individualių motyvų, skatinančių asmenis migruoti. Štai laisvosios rinkos institutas išskiria tokias asmenis skatinančias migruoti priežastis: pirmiausia **kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis**. Emigrantai siekia sukaupti kapitalo verslui pradėti ar kitoms svarbioms išlaidoms. Šią Schmid-Hauer įvardytą strategiją Lietuvos situacijoje iliustruoja nekilnojamojo turto rinkos pavyzdys. Būtent rinkos dalyviai teigia, jog nekilnojamojo turto paklausos augimas atsirado dėl išaugusio pinigų kiekio, gaunamo iš

migrantų vakaruose. Būsto įsigijimas įvardijamas kaip vienas iš trumpalaikės ar vidutinio laikotarpio migracijos tikslų.

Toliau yra įvardijama: „**naujo starto strategija**“ – tai galimybė pakeisti socialinę, ekonominę aplinką, pradėti gyvenimą „iš naujo“ (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//Lietuvos laisvosios rinkos institutas,http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324; prisijungimo laikas: 2007-01-17). Darbo autoriaus manymu, ši strategija apima tokius migrantus, kurie palieka šalį dėl tam tikrų jau minėtų ekonominių, socialinių priežasčių ir išvyksta su tikslu susikurti naują gyvenimą svetur.

Migracijos priežastimi taip pat įvardijama **pragyvenimo šaltinio senatvei užtikrinimas grįžus ar negrįžtant**. Nepasitikint socialinio draudimo sistema arba prognozuojant mažas išmokas, vidutinio amžiaus žmonės išvažiuoja užsitikrinti stabilų pragyvenimo šaltinį išėjus į pensiją.

Autoriaus nuomone, ši migracijos priežastis atskleidžia labai rimtą problemą ir galima teigti, jog ne be pagrindo vidutinio amžiaus žmonės nusprendžia migruoti būtent tokiu motyvu. Kaip žinia, didžiausią išvykstančiųjų dalį sudaro dirbantis ir mokesčius valstybei mokantis jaunimas, tuo tarpu Lietuvoje lieka pagyvenusio amžiaus žmonės. Todėl jeigu esama situacija ir ateityje nepasikeis, manoma šalyje liks vien pensijinio amžiaus žmonės ir nėra aišku, ar valstybė pajėgs jiems mokėti užsitarnautą pensiją, kadangi išvykstantis jaunimas kaip žinia valstybei mokesčių nemoka.

Namų ūkio ar asmens sprendimas emigruoti ir diversifikuoti pajamas tiek dėl jų sumažėjimo, tiek dėl potencialių kitų ekonominių rizikų. Didelės Lietuvos gyventojų dalies pagrindinis pajamų šaltinis yra žemės ūkio veikla, todėl mažėjant pajamoms iš žemės ūkio migrantai siekia gauti daugiau pajamų iš kitų šaltinių ir taip apsisaugoti nuo žemės ūkio pajamų mažėjimo. Tokia migracijos strategija stebima ir kitose valstybėse, kuriose vyravo žemės ūkis. (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//Lietuvos laisvosios rinkos institutas, http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324; prisijungimo laikas: 2007-01-17).

Taigi išanalizavus emigravimą lemiančias priežastis, galima teigti, jog vis dėlto labiausiai skatinantys migruoti veiksniai yra karjeros galimybės bei darbo užmokestis užsienyje, kurie laikui bėgant padeda išspręsti emigruojančiųjų asmenų problemas, tokias kaip skurdą ar nepriteklių šeimoje, o taip pat padeda grįžus greičiau susikurti socialinę gerovę bei užsitikrinti pragyvenimo šaltinį ateityje.

2.5. Emigracijos iš Lietuvos teigiami ir neigiami padariniai

Lietuvos piliečių emigracija yra svarbi problema, kuri jau artimiausiu metu gali turėti itin pastebimų neigiamų padarinių Lietuvos ekonomikai. Tiesa, teoriškai jau dabar yra išvelgiamos tiek teigiamos, tiek ir neigiamos emigracijos reiškinio pasekmės.

2.5.1. Neigiamos pasekmės: darbo jėgos trūkumas ir BVP mažėjimas

Kaip pastebi įvairūs autoriai, Lietuvos valstybės poreikiai turėtų būti siejami su siekiais jaunajai kartai suteikti didesnes socialinės ir kultūrinės saviraiškos galimybes Lietuvoje, nes ši karta pasižymi didesnėmis potencijomis emigruoti (geriau moka kalbas, mobilesne ir pan.), o tai kelia grėsmes Lietuvos gyventojų socialinei ir demografiniai struktūrai. Nors apskritai emigracija jau pasiekė tokį mastą, kad apima daugumą visuomenės sluoksnių. Jau atsirado ir tam tikri nacionaliniai ir regioniniai emigraciniai įpročiai, skatinantys ilgalaikę gyventojų migraciją.

Ilgalaikės emigracijos pasekmės gana skaudžios valstybei tiek ekonominiu, tiek socialiniu, tiek kultūriniu požiūriu (Lazutka, Matulionis, Stankūnienė, 2005, Vilnius, p.89).

Kaip teigia E. Barcevičius straipsnyje „Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus“, „emigrantus „siunčiančiose šalyse“, kokia yra Lietuva požiūriu, akivaizdžios esminės ir potencialiai neigiamos emigracijos pasekmės. Darbo jėgos trūkumas jau artimiausiu metu gali turėti neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, stabdyti verslo plėtrą tam tikrose srityse. Asmeninė autoriaus patirtis leidžia teigti, kad darbuotojų praradimą įmonės siekia užpildyti naujais darbuotojais, tačiau bet kokia personalo kaita reikalauja papildomų sąnaudų ir laiko rasti tinkamos kvalifikacijos darbuotojus arba tą kvalifikaciją suteikti.

Pasak V. Kvinauskaitės, „iš Lietuvos emigruojantys tam tikros kategorijos darbininkai sukelia skirtingas pasekmes Lietuvos makroekonomikai. Todėl darbo jėgos migracijos nauda ir kaštai labai priklauso nuo to, kokiai darbo jėgos kategorijai priklauso migruojantis asmuo (Kaunas, 2006, P.62).

10 lentelėje pateikti pagrindiniai naudos ir kaštų elementai esant laisvam darbuotojų judėjimui. Kaip pastebime iš lentelės, didžiausia nauda patiriama, kai emigruoja, bedarbiai ir nekvalifikuota darbo jėga. Pagrindinė šių darbininkų emigravimo nauda – „nedarbo eksportas“. Lietuvos vyriausybė siekia šalyje kiek galima sumažinti nedarbą, o „nedarbo eksportas“ kaip tik ir sumažina nedarbą. Šių darbininkų kategorijos emigravimas praktiškai nesukelia valstybei jokių neigiamų padarinių.

Laisvo darbuotojų judėjimo nauda ir kaštai

Išvykstančios darbo jėgos kategorijos	Nauda	Kaštai
Darbuotojas migrantas be šeimos	Didėja BVP, jei emigrantas Lietuvoje arba jis perveda namuose likusiai šeimai; Didėja namų ūkio išlaidos	Mažėja BVP, nes emigranto pajamos didina tos šalies BVP, kuriose jis dirba
Darbuotojas migrantas su šeima	Mažėja socialinių išmokų poreikis	Kad šeima galėtų įsikurti kitoje šalyje, parduodamas turtas, išvežamos santaupos; Mažėja namų ūkio išlaidos, op kartu ir šalies BVP
Bedarbiai	Mažėja nedarbas dėl vadinamojo nedarbo eksporto; Didėja BVP vienam gyventojui	
Kvalifikuota darbo jėga	„Protų sugrįžimas“; Sugrįžta pajamos dėl reemigracijos ir ekonomikos augimo; Parsivežama naudingos patirties; Padidėja užsienio kapitalo investicijų į darbui imlias šakas	„Protų nutekėjimas“; Sumažėja taupymas dėl santaupų eksporto; Padidėja išlaidų, skirtų papildomos kvalifikacijos darbo jėgos subsidijavimui, poreikis; Neigiamas poveikis pažangai mokslui ir technologijai
Nekvalifikuota darbo jėga	Nedarbo eksporto padidėjimas; Grįžtama, įgijus naujos darbo patirties	

Šaltinis: Kvainauskaitė V., Pagrindinių ekonominių santykių pagrindai Vilnius, P.62

Visiškai priešingai veikia kvalifikuotų darbininkų emigracija iš Lietuvos: tai sukelia daugiau neigiamų padarinių, nei naudos. Didesnė nauda iš šios emigracijos galima tik ilguoju laikotarpiu, kai, pagerėjus Lietuvos ekonominei situacijai, kvalifikuoti darbininkai sugrįš. Valstybė patiria didesnę naudą, kai asmuo emigruoja be šeimos nei su šeima. Bet abiem atvejais šalis patiria nuostolių dėl mažėjančio BVP. Lietuvos BVP didės tik tada, jei išvykę asmenys savo pajamas išleis Lietuvoje arba remis savo šeimą, likusią gimtojoje šalyje. Nepaisant to, kad oficiali statistika tiesiogiai neįrodo emigracijos padidėjimo, logiška

manyti, kad pastarųjų metų Lietuvos gyventojų migracija (taip pat ir nelegali), susijusi iš esmės su darbo ir geresnių gyvenimo sąlygų ieškojimu Vakarų šalyse. Tai netiesiogiai galima išvengti net ir oficialioje statistikoje, atkreipus dėmesį į emigracijos iš Lietuvos kryptį (Kvainauskaitė V. 2006, Kaunas, P.62).

Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, mokančių socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Todėl auga darbingo amžiaus ir gaunančių pensijas santykis. Tokia tendencija stiprės ateityje, nes migruoja darbingo amžiaus žmonės su vaikais - būsimais socialinio draudimo įmokų mokėtojais. Sunkumus gali kompensuoti sumažėjęs nedarbas ar siunčiamų emigrantų pinigų poveikis. Taip pat svarbi ir reemigracijos įtaka. Visuomenei senėjant, kai emigruoja vaikai ir palieka senstančius tėvus, didės sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų poreikis.

Migracijos įtaka bendrojo vidaus produkto augimui. Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti nei esantys bedarbiai, nei technologijos, potencialiai mažėjantis dirbančių žmonių kiekis gali lemti ekonomikos augimo lėtėjimą. Sparčiausiai Lietuvos ekonomika pastaruosius metus auga srityse, reikalaujančiose daug darbo jėgos gamyba ir prekyba, ypač mažmeninė. Todėl darbo jėgos trūkumas, kurio nepajėgs užpildyti Lietuvoje esanti arba importuojama darbo jėga, lems ir sukuriamos pridėtinės vertės mažėjimą.

Nors išvykusius darbuotojus bent iš dalies galėtų pakeisti imigrantai iš kitų žemesnį ekonominio išsivystymo lygį turinčių valstybių, tačiau tokiu atveju reiktų papildomai spręsti naujų imigrantų integravimo į Lietuvos visuomenę klausimus. Dažnai akcentuojamas ir investicijos į žmones „atsipirkimo“ argumentas: Lietuvos piliečiai išsilavinimą paprastai įgyja valstybės lėšomis, todėl būtų teisinga, jei įgytos žinios būtų realizuotos jas suteikusioje valstybėje. (Barcevičius E. Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai, Vilnius, 2006, p. 28)). Autorius paprieštarautų teiginiui, jog piliečiai išsilavinimą įgyja valstybės lėšomis. Kasmet švietimo ir mokslo ministerija nustato tam tikrą procentą studentų, kurie aukštojo mokslo diplomą gali įgyti studijuodami valstybės lėšomis, visi kiti likę studentai, o jų yra dauguma, už studijas privalo susimokėti. Įmoką priklauso nuo universiteto nustatytos sumos už studijų semestrą.

2.5.2. Neigiamos pasekmės: gyventojų skaičiaus mažėjimas ir nutautėjimo grėsmė

Tokia intensyvi darbo jėgos emigracija, kaip buvo minėta ankščiau, net vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, turėjo nemažą įtaką Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams. Pagal oficialius statistikos duomenis, 1990-2006 metais Lietuvos gyventojų skaičius dėl migracijos sumažėjo (migracijos saldo) apie 400 tūkst. žmonių. Iki 1994 metų natūralus

prieaugis visiškai ar dalinai kompensuodavo migracijos nuostolius, o nuo 1994 metų gyventojų skaičius mažėjo dėl abiejų komponentų poveikio. Būtent **gyventojų skaičiaus mažėjimas**, yra labiausiai matomas, jis dažniausiai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema. Juo labiau, kad pagal Jungtinių Tautų Organizacijos gyventojų skaičiaus prognozes Lietuva priskiriama prie šalių, kur iki 2050 metų gyventojų skaičius mažės sparčiausiai.

Dėl duomenų stokos nėra tiksliai žinoma emigracinių srautų amžiaus struktūra. Vertinant legalios emigracijos statistinius duomenis (80 proc. sudaro darbingo amžiaus gyventojai, iš jų daugiau nei pusė 20-35 metų amžiaus) ir pagal analogiją su dabar egzistuojančiu migraciniu potencialu (50-70 proc. jaunimo iki 30 metų) bei atsižvelgiant į ekspertų nuomonę, **Lietuva pirmiausia praranda jaunimą**, todėl ateityje tai atsilies tiek kitų demografinių procesų eigai (santuokos, gimstamumas, šeima), tiek darbo ištekliams - juos gali tekti importuoti iš trečiųjų šalių (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams// http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324: prisijungimo laikas: 2007-11-02).

Kol kas pagrindiniai darbuotojų imigracijos į Lietuvą trukdžiai yra administraciniai apribojimai, taikomi ne ES šalių piliečiams. Lietuva yra atvėrusi savo darbo rinką ES valstybių narių piliečiams ir negali taikyti kitokių taisyklių įdarbinant ir užtikrinant darbo sąlygas nei Lietuvos gyventojams. Tačiau Lietuva taiko griežtas administracines procedūras darbuotojams, kurie norėtų įvažiuoti dirbti į Lietuvą iš trečiųjų šalių.

Lietuvos įmonės pageidauja importuoti darbuotojus iš artimųjų kaimynių iš rytų - Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos - tiek kvalifikuotam darbui, tiek nekvalifikuotam. Lietuvos darbo rinka patraukti darbuotojams iš kaimyninių valstybių dėl aukštesnių atlyginimų - vidutinė mėnesio alga yra 4 kartus didesnė nei Ukrainoje ar 8 kartus nei Rusijoje. Paprastai darbuotojai iš kitų šalių atvyksta dirbti į konkrečias, jiems sukurtas darbo vietas atskiri specifiniai statybos ar remonto verslai be imigrantų specifinių kvalifikacijų negalėtų veikti. Migracijos departamentas daugiausia leidimų laikinai gyventi išduoda Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos piliečiams.

Pagrindinė leidimų dirbti išdavimo kliūtis yra leidimo dirbti Lietuvoje išdavimo sąlygos ir griežta tvarka, suformuluota Užsieniečių teisinės padėties įstatyme. Įmonėms įsivežti leidžiama tik tuos darbuotojus, kokių nėra Lietuvoje. Lietuva šiuo klausimu vis dar neturi jokios aiškios strategijos, o ir patį procesą lėtina administracinės kliūtys. Pavyzdžiui, norintys pasamdyti darbuotoją iš trečiųjų šalių turi įrodyti, kad jie negali rasti darbuotojų į šias vietas Lietuvoje. Blogiausia, kad tinkančio darbuotojo „ieškojimas“ gali trukti apie 6 mėnesius, o tai labai stabdo ir neleidžia planuoti įmonės veiklos. Reikalavimo, jog įsivežti galima tik darbuotojus, kurių nėra Lietuvos darbo rinkoje, turėtų būti išvis atsisakyta arba leidimo išdavimo laikas turėtų iš esmės sutrumpėti (Vaitekūnas S., Vilnius, 2006, p. 309).

Dažnai akcentuojama problema - **nutautėjimo grėsmė**. Lietuviai išvyksta, kitataučiai plūsta į Lietuvą, todėl Lietuva pamažu nutautinama. Tačiau, kaip rodo statistikos duomenys, nepaisant intensyvios migracijos, lietuvių lyginamasis svoris tarp visų šalies gyventojų netgi auga - 2001 metų gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, lietuviai sudarė 83,5 proc. Lietuvos gyventojų (Demografijos metraštis, 2005). Antra vertus, tradicinių etninių mažumų - rusų, baltarusių, ukrainiečių, lenkų, žydų - atstovų lyginamasis svoris tarp visų šalies gyventojų kinta, ir tai daugiausia sietina su emigracijos repatriacijos procesais (negrįžtami pokyčiai). Antra vertus, dėl imigracijos atsiranda naujos netradicinės Lietuvai tautinės mažumos su skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Nesant specialių integracijos programų, etninių konfliktų tikimybė didėja.

Migrantai, siekdami ekonominės naudos, dažnai nepaiso (arba neturi galimybės paisyti) socialinių tokios **migracijos pasekmių, ypač šeimai, vaikams**. Nereti atvejai, kai išvykdami vienas ar abu tėvai vaikus ilgam palieka giminaičių ar net svetimų žmonių globai, o kartais ir visai be globos. Kiek plačiai paplitęs šis reiškinys ir kokios jo tikrosios pasekmės šeimai ar vaikams dabar ir ateityje, nėra žinoma.

Be ekonominės migracijos, didelį susirūpinimą kelią ir vadinamoji **prekyba žmonėmis**, ypač moterimis. Nors sisteminė informacija apie šį reiškinį šalyje nerenkama, įvairiais vertinimais, per metus vien į užsienio viešnamius iš Lietuvos išgabenama per 1500 moterų ir merginų. Netiesioginiai duomenys rodo, jog prekybos moterimis mastai Lietuvoje gali būti dar didesni. Materialiniai nepritekliai, nedarbas, socialinio aprūpinimo sistemos spragos ir pan. bei, antra vertus, informacijos apie šią problemą stoka apskritai visuomenėje, ypač socialiai pažeidžiamose grupėse, - pagrindiniai veiksniai, sąlygojantys šio reiškinio plitimą. Prekeivių žmonėmis nebaudžiamumas skatina kriminalinio pasaulio interesus šioje srityje, tad, nepaisant vyriausybės, kitų organizacijų pastangų, mastai nemažėja. Išliekant itin palankioms gyventojų migracinėms nuostatomis ir nesikeičiant ekonominei šalies situacijai, tikėtina, kad prekybos žmonėmis problemos Lietuvoje liks labai aktualios ir artimoje ateityje (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324: prisijungimo laikas: 2007-11-02).

2.5.3. Neigiamos pasekmės: protų nutekėjimas

Kaip teigia S.Vaitekūnas knygoje „Gyventojai per du tūkstantmečius“, „bet koks gyventojų išvykimas iš savo krašto jam yra nuostolingas, nes prarandami žmogiškieji išteklių, kartu su jais kiekvieno žmogaus patirtis, darbo įgūdžiai, silpnėja tautinis genofondas ir pan. Dar didesnių nuostolių padaro kvalifikuočiausių žmonių išvykimas - protų nutekėjimas. Tai jau didelė

globalinė problema, kuri yra apėmusi beveik visas ekonomiškai silpnesnes valstybes“. Protų nutekėjimas (*angl. brain drain*) apibrėžiamas kaip „išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimas iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų“ (Patterns of education in non-Western or developing nations >The Middle East //Migration and the brain drain, *Encyclopaedia Britannica*; <http://www.britannica.com/eb/article-47727?query=brain%20drain&ct;> prisijungimo laikas: 2007-11-02). Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus ir vis išsibėgėjantis protų nutekėjimas, jau dabar turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Dėl aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimo jau dabar mažėja Lietuvos ekonominis, inovacinis bei konkurencinis potencialas, o ateityje protų nutekėjimo poveikis dar padidės. Nors tikslų apibendrintų duomenų nėra, ekspertų vertinimai leidžia teigti, jog iš Lietuvos kasmet išvažiuoja šimtai gambiausių mokslininkų, gydytojų, inžinierių, informatikų, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų. Užsienio lietuvių mokslo forumo paskaičiavimu, per Nepriklausomybės metus užsienyje daktaro laipsnį įgijo arba artimiausiu metu ketina įgyti apie tūkstantį Lietuvos piliečių (palyginimui – Lietuvoje per metus apsinama apie 150 daktaro disertacijų) (Stepanauskas R., Protų nutekėjimas ar protų apsikeitimas?//www.balticlabs.com/forumas/MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Aukščiausios kvalifikacijos migrantai, dešimtimis tūkstančių kasmet emigruojančių iš savo šalių „nusėda“ ekonomiškai stipriausiose pasaulio valstybėse, kurios nenorėdamos prarasti savo pozicijų pasaulyje mielai priima mokslininkus, gydytojus, inžinierius. Tuo jos pagausina savo mokslinį potencialą, taip pat sutaupo milžiniškų lėšų, kurias būtų išleidę specialistams ruošti savo aukštosiose mokyklose. UNESCO duomenimis, apie 60 proc. visų tokių migrantų įsikuria JAV, 20 proc. - Kanadoje, 15 proc. - Didžiojoje Britanijoje (Vaitekūnas S., Vilnius, 2006, p. 309).

Sociologinių tyrimų duomenimis aukščiausio išsilavinimo žmonių tarpe didžiausias lyginamasis svoris norinčių išvykti į užsienį, jie turi plačiausią migracijos kanalų, būdų pasirinkimo galimybę. Iš Lietuvos išvyksta aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Nenuostabu, kad jie svetur priimami „išskėstomis rankomis“ – juk juos išlavino Lietuva, ir naujoms valstybėms jie nieko nekainuoja, priešingai – duoda savo žinias, patirtį, kvalifikaciją (Lietuva iš niekieno žemės// www.ausra.pl/0411/2m1.html; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Švietimo sistemos ir ypač aukštojo mokslo kokybės smukimas dėl akademinų „protų nutekėjimo“ gali padaryti rimtą žalą visai Lietuvos intelektualinės raidos perspektyvai. Neigiamos pasekmės gali būti panašios, kaip ir specialistų emigracijos atveju, nes aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų stygius neišvengiamai lemtų ir prastėjantį specialistų parengimą bendrą jų kvalifikacijos lygio mažėjimą. Be to, jei mokslininkų emigracija taptų ryški, ji

neigiamai atsilieptų ir Lietuvos elito grupėms – jos netektų intelektualaus dėmens, taigi būtų kur kas labiau priklausomos nuo verslo ar politikos interesų, o ne racionalių sprendimų, kūrybiškų idėjų.

Jau dabar atsilikdama nuo Vakarų valstybių pagal investicijas į inovacijų ir mokslo tiriamąją veiklą Lietuva gali prarasti vis daugiau perspektyvių mokslininkų. Tai skatintų dar didesnę Lietuvos atsilikimą inovacijų srityje – t. y. Lietuva taptų vis labiau priklausoma ne tik nuo kitų šalių technologijų, bet ir nuo aukščiausios kvalifikacijos specialistų, gebančių efektyviai išnaudoti naujausias technologijas, pritaikyti mokslo išradimus, transformuoti fundamentalių tyrimų rezultatus į praktinį jų pritaikymą ekonomikoje. Didėjant mokslininkų emigracijai, mažės Lietuvos gebėjimai sekti pasaulio mokslinės pažangos tendencijas, laiku jas pritaikyti Lietuvoje – ilguoju laikotarpiu tai gali grėsti aštrėjančio provincialumo problemomis (nesidomėjimas tarptautine aplinka, savų poreikių tenkinimas, uždarumas naujovėms ir kt.) (Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu//Strateginių studijų centras, <http://www.ssc-lietuva.lt/index.php?id=34,57,0,0,1,0>; prisijungimo laikas 2007-08-09).

2.5.4. Emigracijos iš Lietuvos teigiamos pasekmės

Be jau įvardintų neigiamų emigracijos pasekmių, įvairūs autoriai išskiria ir teigiamas pasekmes, kurios savaimė aišku ne tokios reikšmingos kaip neigiamos ir galima sakyti dažniausiai nepastebimos ir iki galo nepanaudojamos. Štai Inytė V. straipsnyje „Kaunas savo talentus ir protą atiduoda kitiems“ teigia, kad „vienintelis teigiamas emigracijos poveikis – Lietuvoje sumažėjo nedarbo lygis, atsirado daugiau darbo vietų“ (Inytė V., Kaunas savo talentus ir protą atiduoda kitiems//Lietuvos rytas, 2007 vas. 22,). Kadangi išvykus darbuotojams, sumažėjo darbo jėgos pasiūla, todėl išaugo jos kaina, kitaip tariant, atlyginimai. Tai savo ruožtu didina paskatas emigravusiesiems sugrįžti (Kronienė B., Grįžtantys emigrantai mažintų atlyginimus//Sekundė, 2007 lap. 14).

Lentelė 11

Bedarbių skaičius, tūkst.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bedarbiai Statistikos departamento duomenimis	226,7	249,0	273,7	284,0	224,4	203,9	184,4	132,9	89,3
Bedarbiai registruoti Darbo biržoje (tūkst.)	113,7	148,7	204,9	223,5	198,4	167,0	142,5	100,8	79,3

Šaltiniai: Lietuvos darbo biržos veikla 2005, Demografijos metraštis 2005.

Kaip jau buvo minėta, dėl gyventojų emigracijos ir pasitraukimo iš vietinės darbo rinkos žymiai sumažėjo nedarbas. 2001 m. registruotų darbo biržose bedarbių buvo 223,5 tūkst., o nedarbo lygis vienas aukščiausių ES, 2006 m. darbo biržose registruota 79,3 tūkst. bedarbių. Autoriaus teigimu, nedarbo sumažėjimą galėjo lemti ir pačių registruotų bedarbių emigracija, ir tai, kad bedarbiai įsidarbino dėl emigracijos atsilaisvinusiose jau esančiose darbo vietose. Reiktų paminėti, jog dėl gyventojų emigracijos auga darbo užmokestis bei gerėja darbo sąlygos. Kaip jau buvo minėta, darbuotojų emigracija ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimas sudarė sąlygas žymiai kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams, tai kartu paspartino ir vidutinio darbo užmokesčio kilimą. Autoriaus manymu, atlyginimų kilimas sietinas ir su darbo jėgos trūkumu, ir su emigracijos prevencija - darbdaviai aktyviai siekia užkirsti kelią emigracijai ir yra skatinami darbuotojams pasiūlyti konkurencingus atlyginimus. Pasak kai kurių darbdavių, darbuotojui išlaikyti nebūtina pasiūlyti tokio atlyginimo, kokį darbuotojas mano gausiąs užsienyje - dažniausiai pakanka žymaus darbuotojo materialinės padėties pagerinimo tam, kad kuriam laikui motyvacija emigruoti būtų sumažinta.

Neigiama didėjančių atlyginimų pasekmė įmonėms yra ta, jog kyla darbo jėgos sąnaudos. Šias sąnaudas įmonė priversta kompensuoti iš kitų šaltinių: mažinti investicijas, peržiūrėti atlyginimų dydžius perskirstant atlyginimus potencialiems migrantams, kuriuos įmonė nori išlaikyti, ir kt. Darbo sąnaudų kilimas taip pat mažino Lietuvos kaip pigios darbo jėgos vietos investicijoms patrauklumą. Taip pat dėl darbo jėgos trūkumo gerėja darbuotojų darbo sąlygos Lietuvoje. Darbdaviai, siekdami neprarasti darbo jėgos, ne tik didina atlyginimus, bet ir imasi kitų darbo jėgos pritraukimo ir išlaikymo priemonių draudžia darbuotojus gyvybės draudimu, taiko įvairias skatinimo sistemas, šventės vaikams, poilsio stovyklos ir pan. (Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324; prisijungimo laikas: 2007-11-02).

Taip pat prie teigiamų pasekmių be kultūrinių mainų, užsienio patirties įsigijimo, priskiriama ir migracija teikiama ekonominė nauda: mažinama socialinė įtampa darbo rinkoje ir visuomenėje, sprendžiamos ekonominės ir šeimos problemos, nėra žinoma, kiek pinigų kasmet migrantai persiunčia ar parsiveža iš užsienio (nėra apskaitos ir tyrimų). Taip pat nėra žinoma, kur ir kaip panaudojami migrantų pinigai, nėra programų, skatinančių ar palengvinančių „migracinių pinigų“ tikslingą panaudojimą ar investicijas. Taigi migracijos teigiamas efektas panaudojamas toli gražu ne visas. Šiandien egzistuojanti mokesčių sistema blokuoja tiek reemigraciją, tiek „migracinių pinigų“ panaudojimą (Sipavičienė A., Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė, Vilnius: Tarptautinė migracijos tarnyba ir Socialinių tyrimų institutas).

Taigi migracijos pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant migracijos reiškinį ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus. Negausios migracijos pasekmės paprastai nevertinamos. Sunku įvertinti migracijos, kaip ir bet kurio kompleksinio socialinio reiškinio, ryšį su atsirandančiomis pasekmėmis. Migracijos pasekmių vertinimas priklauso nuo pasirinkto objekto, kuriam tos pasekmės matuojamos - individui, visuomenei, konkrečiai bendruomenei, valstybei ar atskirai sistemai. Rezultatai priklauso nuo vertinamojo laikotarpio - trumpalaikio, vidutinio ar ilgalaikio. Galiausiai tai, ar pasekmė teigiama ar neigiama, priklauso nuo visų minėtų veiksnių.

2.6. Reemigracija: nuostatos, įtakojoantys veiksniai, grįžimą skatinanti politika

Statistiniai ir kokybinių tyrimų duomenys rodo, kad grįžta nedidelė dalis išvykusių emigrantų. Be to, nors nemaža dalis išvykstančiųjų tikisi anksčiau ar vėliau sugrįžti į Lietuvą, tačiau dauguma išvykusiųjų užsienio valstybėse pasilieka ilgiau negu tikėjosi. Taip pat pastebėta, kad ilgesnis emigracijos laikas mažina sugrįžimo tikimybę. Turint omenyje dabartinę situaciją Lietuvos darbo rinkoje galima tikėtis, kad anksčiau grįžti pradės atstovai tų profesijų, kurios šiuo metu yra paklausios Lietuvoje. Su Lietuvos ekonominėmis realijomis yra susijusi ir tendencija, kad grįžtama daugiausia į tuos miestus, kuriuose vyksta sparti ekonominė plėtra, pirmiausia - į Vilnių.

2.6.1. Reemigraciją lemiantys veiksniai

Grįžimą lemia dvi pagrindinės grupės veiksnių: socialiniai-kultūriniai ir ekonominiai. Siekiant iš esmės pakeisti emigracijos tendencijas, šalyje būtina pasiekti tam tikrą ekonominės gerovės lygį, sukurti grįžimui palankias sąlygas. Tai patvirtina įvairių šalių pavyzdžiai (pavyzdžiui, Airijos). Ekonominių migrantų motyvaciją grįžti mažina ir tam tikros konkrečios problemos - įsidarbinimas Lietuvoje, socialinių garantijų užsitikrinimas, informacijos trūkumas, nerimas dėl užsienyje uždirbtų pajamų apmokestinimo, vaikų išsilavinimas. Savo ruožtu tam tikri socialiniai-kultūriniai veiksniai (tėvynės ilgesys, Lietuvoje likusi šeima, artimieji, draugai) veikia priešinga kryptimi ir iš dalies atsveria ekonominių veiksnių bei įvairių praktinių problemų įtaką emigrantų apsisprendimui dėl sugrįžimo. Tuo tarpu sisteminės tam tikrų sektorių (švietimo, mokslo, sveikatos apsaugos ir kt.) problemos dažnai paskatina emigruoti kai kurių sričių ar regionų darbuotojus. daugelis emigrantų nemato prasmės sugrįžti, kol šios problemos iš esmės nebus išspręstos. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad didžiausią efektą skatinant emigrantus grįžti padėtų pasiekti ilgalaikę gyvenimo lygio kilimo tendencija, išlaikyti socialiniai-kultūriniai ryšiai su Lietuva bei tam tikrų valstybės finansuojamų sektorių (švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos) problemų sprendimas. Kaip rodo Airijos pavyzdys, migracija yra inertiškas reiškinys,

todėl net ir gerėjant ekonominei ir socialinei situacijai, reikia bent kelerių metų, kad iš esmės pasikeistų migracijos tendencijos. Todėl žiūrint plačiau daugelis valstybės įgyvendinamų politikų turi įtakos emigrantų apsisprendimui sugrįžti, pavyzdžiui, galimybė įsteigti ir plėtoti verslą, investicinė aplinka, švietimo sistemos situacija ir mokymo kokybė, sveikatos apsaugos sistemos būklė ar jos teikiamų paslaugų lygis. Tačiau priemonės šiose srityse yra aktualios visiems Lietuvos gyventojams - ne tik emigravusiems asmenims. Be to, kalbant apie išvardytas sritis, jau parengta nemažai strateginio pobūdžio dokumentų, teisės aktų ir programų, kuriais remiantis įgyvendinama valstybės politika, nors ir ne visose srityse pavyksta pasiekti vienodai gerų rezultatų (Barcevičius E. Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: (konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006, p. 28).

Reemigracinės nuostatos atspindi respondentų polinkį grįžti. Literatūroje pateikta jau atlikta reemigracinių nuostatų analizė parodė, kad tarp išsimokslinusių migrantų iš Lietuvos vyrauja polinkis grįžti (43 proc. respondentų), tačiau tvirtai apsisprendusiųjų dalis santykinai maža (12 proc. respondentų) ir santykinai didelė neapsisprendusiųjų dalis (20 proc. respondentų). Daugiau nei trečdalis (36 proc.) buvo linkę negrįžti. Nustatytas ryšys tarp polinkio grįžti ir gyvenimo užsienyje trukmės rodo, kaip buvo minėta teorinėje dalyje, kad kuo ilgiau žmonės gyvena užsienyje, tuo mažiau linkę grįžti tėvynėn. Be to, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nerasta ryšio tarp išvykos laiko ir ketinimų reemigruoti: net trečdalis (36 proc.) išvykusiųjų studijuoti (t.y., trumpalaikiais tikslais), nebeišreiškė ketinimo grįžti, o 17 proc. šių žmonių buvo neapsisprendę.

Atliktos faktorinės analizės būdu išryškėjo dvi pagrindinės reemigraciją įtakančių veiksnių grupės (faktorai):

- geresnių darbo ir profesinės realizacijos sąlygų lūkesčiai Lietuvoje (pritarė 92 proc.), stipriausiai akcentuoti jaunesnių amžiaus grupių migrantų (iki 25 m. ir 26 – 35 m.) ir tų, kurie blogiau vertino savo ekonominę ir profesinę padėtį prieš išvykimą į užsienį (Lietuvoje);

- tėvynės trauka, ilgesys (pritarė 78 proc.), daugiausia akcentuotas migrantų, kurie apskritai buvo patenkinti gyvenimo kokybe prieš išvykimą į užsienį (Lietuvoje).

Polinkį grįžti prognozuojantys veiksniai (mažėjančia svarbos tvarka): geresnių darbo ir profesinės realizacijos sąlygų lūkesčiai Lietuvoje, tėvynės trauka, ryšių palaikymas su užsienio lietuvių bendruomenėmis, išvyka į užsienį per mokslo ir kitas institucijas bei gyvenimo užsienyje trukmė, siekianti 2 – 4 metus.

Polinkį negrįžti prognozuojantys veiksniai (mažėjančia svarbos tvarka): išsimokslinimas biomedicinos srityje, geras dvasinis gyvenimas užsienyje, išvykti vertę netenkinančios socioekonominės sąlygos, sutuoktinio ar artimo draugo turėjimas užsienyje, išsimokslinimas

socialinių mokslų srityje, išvyka į užsienį per įdarbinimo agentūras ir užsienio šalies pilietybės turėjimas.

Šie rezultatai rodo, kad išsimokslinusių Lietuvos migrantų reemigracija yra sąlyginė, arba, kitaip tariant, protų cirkuliacija vyktų „su sąlyga, jei“. Tarp šių sąlyginių veiksnių svarbiausiais tampa darbo sąlygos profesinės realizacijos įgyvendinimas Lietuvoje ir tėvynės ilgesys. Šie veiksniai, taip pat ir kitais veiksniais, tokiais kaip: geras dvasinis gyvenimas ir šeimyniniai ryšiai užsienyje, ar užsienio šalies pilietybės turėjimas, gali būti laikomi „savime suprantamais“ reemigraciją įtakojančiais veiksniais. Tačiau kiti veiksniai reikalauja didesnio dėmesio ir paaiškinimo.

Užsienio lietuvių bendruomenių svarbą migracijoje į užsienį stipriausiai akcentavo aukščiausią išsimokslinimą turintys (mokslų daktarai ar doktorantai), vyresnio amžiaus žmonės (36-45 metų) ir išvykusieji Š. Amerikos kryptimi. Mokslo institucijų vaidmenį daugiausia akcentavo išvykusieji studijų tikslais. Vadinasi, galima tikėtis, jog migracija akademiniais tikslais didins ir šių žmonių grįžimo tikimybę. Gyvenimo užsienyje laikotarpis nuo 2 iki 4 metų taip pat rodo optimalią trukmę apsisprendimui grįžti. Išsimokslinimo turėjimas biomedicinos ir socialinių mokslų srityse, pasireiškęs kaip reemigraciją stabdantis veiksnys, leidžia manyti, jog migrantai tų profesijų, kurios Lietuvoje sunkiausiai realizuojamos, turi ir didžiausią polinkį negrįžti. Išvykti į užsienį privertę netenkinančios socioekonominės sąlygos verčia atkreipti dėmesį į tai, jog reemigracija gali stipriai priklausyti ne tik nuo geresnio gyvenimo lūkesčių, bet taip pat ir nuo turėtos jo patirties Lietuvoje. Įdarbinimo agentūrų vaidmuo šioje analizėje leidžia manyti, kad migrantai su stipriausiais ekonominiais motyvais kur kas mažiau linkę grįžti. (Rinkevičius L., Kazlauskienė A., Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta?//[http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_\(54\)/](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_(54)/); prisijungimo laikas: 2007-11-10).

2.6.2. Emigrantų sugrįžimą skatinančioji politika

Su migracija susijusius klausimus pagal kompetenciją sprendžia skirtingos ministerijos, įvairaus pavaldumo valstybės institucijos ir įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos. Jų institucinė atsakomybė apima migracijos klausimus plačiąja prasme, įskaitant priemones, skirtas emigracijai mažinti, santykiams su užsienio lietuviais palaikyti ir emigrantų sugrįžimui skatinti, taip pat imigracijai reguliuoti. Visų Lietuvos valstybės institucijų ir organizacijų įgyvendinamas migracijos politikos priemonės galima suskirstyti į dvi grupes:

- priemonės, skirtos tiesiogiai migrantams (emigrantams ir imigrantams) rūpimiems klausimams spręsti (Lietuvos Respublikos Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės

komisijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centro, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento, Lietuvos darbo biržos bei Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdoma politika ir jos įgyvendinimo priemonės);

- priemonės, svarbios visiems Lietuvos gyventojams, kartu galinčios padėti mažinti emigraciją ar skatinti ekonominius migrantus sugrįžti (pavyzdžiui, įvairios Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos ir kitų ministerijų įgyvendinamos investicinės ar sektorinių reformų priemonės).

Nurodytos institucijos atlieka ne tik skirtingas migracijos politikos įgyvendinimo funkcijas, bet ir skirtingos apimties darbus, todėl pagal reikšmę ir įtaką jas būtų labai sunku suskirstyti, nes kiekvienos institucijos atliekamas darbas yra svarbus tam tikrai sričiai. Institucijų kompetencija, susijusi su migracijos politikos įgyvendinimu pateikta 3 priede.

Daugelis Lietuvos institucijų įgyvendina priemones, kurios aktualios skatinant ekonominius migrantus grįžti. Tačiau esama ir nemažai problemų: institucijų veiklos koordinavimo trūkumas, įgyvendinamų priemonių persidengimas, bendresnio strateginio požiūrio į emigracijos reiškinių trūkumas (nes kiekviena institucija dirba jos kompetencijai priskirtoje siauroje srityje). Institucijoms trūksta keitimosi informacija ir žinojimo apie tai, kas planuojama vienoje ar kitoje srityje, priemonės kartais dubliuojamos, neišnaudojamas galimas bendradarbiavimo potencialas arba tiesiog kratomasi spęsti problemą, „priskiriant“ ją kitos institucijos reguliavimo sričiai. Esama struktūra kuria tam tikrus kaštus asmeniui, siekiančiam išsiaiškinti grįžimo sąlygas (reikia žinoti savo teises ir galimas problemas, žinoti atsakomybės pasiskirstymą tarp valstybės institucijų, suderinti daugelį informacijos šaltinių, kurie gali teikti prieštaringą informaciją). Emigrantai nėra pakankamai informuoti apie užsienyje uždirbtų pajamų papildomo apmokestinimo klausimų sprendimą. Nemažai aktualių priemonių dar tik numatoma įgyvendinti ir praktiniai jų veiklos aspektai dar nėra galutinai aiškūs (pvz., Tautinių mažumų ir išeivijos reikalų departamento (TMID) rengiama Lietuvos valstybės ilgojo laikotarpio strategija lietuvių išeivijos atžvilgiu, Užsienio lietuvių rėmimo centro (ULRC) parama užsienyje dirbantiems lietuvių mokslininkams, *Europass* iniciatyva). Mažai priemonių įgyvendinama protų susigrąžinimo srityje.

Apibendrinant įvairių užsienio šalių vykdomą sugrįžimo skatinimo politiką, išskirtinos šios dažniausiai naudojamų priemonių grupės: informacijos sklaidos priemonės, valstybės paslaugų prieinamumo užtikrinimas grįžusiesiems bei jų šeimos nariams, mokesčių politikos priemonės, finansinė parama (padengiant dalį persikėlimo išlaidų, suteikiant lėšų verslo pradžiai

ir pan.), lėšų skyrimas moksliniams projektams vykdyti. Kai kurios iš šių priemonių taikomos ne tik siekiant paskatinti grįžti savo piliečius (ar tautiečius), tačiau taip pat skatinti kitų šalių aukštos kvalifikacijos darbuotojų imigraciją bei spręsti aktualias darbo rinkos problemas. Be to, atkreiptas dėmesys, kad senosios ES valstybės daugiausia dėmesio skiria aukštos kvalifikacijos darbuotojų bei mokslininkų susigrąžinimui. Tuo tarpu Azijos valstybės yra linkusios naudoti įvairias finansines iniciatyvas, kurios kartais yra diskriminacinės pasilikusiųjų atžvilgiu. (Barcevičius E. Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: (konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006, p. 28).

Kaip žinia, 2007 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino ekonominės migracijos reguliavimo strategiją, kurios tikslas siekti, kad spartaus ekonominio augimo sąlygomis Lietuvos Respublikoje nepritrūktų darbo jėgos, ir išvengti neigiamų migracijos proceso pasekmių. Šių tikslų bus siekiama rengiant ilgalaikes ekonominės migracijos reguliavimo priemones; reguliuojant ekonominę emigraciją skatinančius veiksnius, siekiant užtikrinti darbo rinkos pasiūlos ir paklausos atitiktį; pasitelkiant darbuotojus iš trečiųjų šalių, atsižvelgiant į grįžtančios emigravusios vietinės darbo jėgos srautus ir teikiant pirmenybę Europos Sąjungos piliečiams; palaikant glaudžius ryšius su užsienyje gyvenančiais Lietuvos ekonomiais migrantais ir bendradarbiaujant su veikiančiomis lietuvių organizacijomis; užtikrinant efektyvų institucijų bendradarbiavimą ekonominės migracijos klausimais. 5 priede pateikiamas ekonominės migracijos reguliavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2007–2008 metų planas.

Verta paminėti, jog skatinant susigrąžinti išvykusius asmenis, Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija išleido leidinį pavadinimu „Lietuva norintiems sugrįžti“. Leidinyje pateikta visa informacija į Lietuvą norintiems grįžti migrantams. Knygelė skirta emigravusiems Lietuvos gyventojams, kurie yra įsitraukę į užsienio šalių darbo rinkas ir jau atitolę nuo gyvenimo gimtojoje šalyje bei joje vykstančių permainų, tačiau svarsto galimybę sugrįžti gyventi ir dirbti į Lietuvą. Knygelėje pateikiamos darbo užmokesčio augimo tendencijos Lietuvoje, informacija apie siūlomas darbo vietas ir jų paiešką, taip pat aktualiausias duomenis, kurių reikia kuriant savo verslą mūsų šalyje, individualios veiklos galimybes. Leidinyje pateikta detali informacija apie mokesčius ir jų lengvatas, paskolų galimybes. Taip pat galima rasti valstybinio socialinio draudimo išmokų, ligos, profesinės reabilitacijos, motinystės pašalpų, tėvystės atostogų, nedarbo draudimo išmokų, išmokų vaikams bei kitų socialinių garantijų ir paramos naujienas. Be to, čia yra informacijos apie sveikatos apsaugą, mokesčius, verslo pradėjimo sąlygas, švietimą, konsulines paslaugas. Pasak leidinio autorių, norintiems grįžti į Lietuvą tautiečiams ši knygelė galbūt padės apsispręsti bei išsklaidys abejones (Lietuva norintiems sugrįžti//<http://jaunas.org/content/view/15/26/>; prisijungimo laikas: 2007-10-21).

Pažymima, jog valstybės intervenciją bet kokioje srityje - įskaitant paskatas sugrįžti emigravusiems asmenims - pirmiausia galima pateisinti tada, kai rinka neveikia, t. y. nėra patenkinamos tam tikros idealios rinkos sąlygos (vienodų konkurencinių sąlygų užtikrinimas, tobula informacija, rinka kuria ryškius neigiamus arba teigiamus efektus (angl. - *externalities*). Todėl svarstant valstybės politikos priemones būtina vadovautis prielaida, kad grįžusiems emigrantams neturėtų būti sudaromos išskirtinės sąlygos pasilikusiųjų Lietuvoje atžvilgiu (pvz., dėl būsto įsigijimo, persikėlimo kaštų ar studijų subsidijavimo). Kita vertus, pateisinamos tos priemonės, kurios padeda grįžusiems emigrantams lygiomis sąlygomis su visais Lietuvos piliečiais naudotis valstybės teikiamomis paslaugomis ar dalyvauti konkursuose (pavyzdžiui, pedagoginėms pozicijoms aukštosiose mokyklose užimti). Tinkamos ir priemonės, skirtos paskatinti Lietuvos piliečius užsienyje dirbti legaliai taip išsaugant teisę į valstybės teikiamas paslaugas. Taip pat reikalingos priemonės, skirtos informacijos asimetrijai ir informacijos kaštams mažinti ar tiesiog tam tikriems tarp emigrantų nusistovėjusiems stereotipams pakeisti. Be to, logiškas argumentas, kad iš užsienio sugrįžę emigrantai dirbdami ir gyvendami Lietuvoje prisideda prie tam tikrų teigiamų efektų kūrimo (įskaitant išorinius), t. y. prisideda prie bendro šalies ekonominės gerovės kilimo ir ekonominio augimo, kuris yra savaime naudingas ir kitiems šalies gyventojams. Tačiau akivaizdu, kad minėtieji efektai bus tuo didesni, kuo labiau išsilavinęs, aukštesnės kvalifikacijos yra grįžtantis asmuo. Todėl būtina ypač skatinti protų sugrįžimą (Barcevičius E. Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: (konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006, p. 28).

Apibendrinant galima teigti, jog jau nuo nepriklausomybės atkūrimo prasidėjusi sparti tiek nelegali tiek ir legali emigracija išliko iki šių dienų. Kaip žinoma šalį palieka jauni, kvalifikuoti, išsilavinę darbuotojai, kurie Lietuvoje deja neranda sau vietos, todėl viliojami gerų darbo sąlygų, profesinių galimybių, atitinkamo atlygio jie nedvejodami palieka šalį. Tam tikros jų išvykimo priežastys analogiškai tampa problemomis šaliai - sparčiai mažėja gyventojų skaičius, prarandamas darbingo amžiaus jaunimas, kuris nėra aišku, ar dar kada grįš į Lietuvą dirbti mūsų šalies naudai. Dabartinė situacija Lietuvoje atskleidžia, jog grįžta labai maža dalis išvykusiųjų emigrantų, deja ir apsisprendusių grįžti mažėja.

3. EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PRIEŽASČIŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Atlikus mokslinės literatūros analizę 1-2 darbo skyriuose, galima teigti, jog jau po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. prasidėjusi sparti emigracija, kurios priežastys buvo po nelietuvių tautybės asmenų, kurie čia buvo atvykę sovietmečiu, išvykimas iš Lietuvos visam laikui verslo, komercijos tikslais, iki šių dienų palaiapsniui virto darbo ir mokslo migracija, protų nutekėjimu, šeimų susijungimu, turėjusių didelės įtakos pirmiausia demografiniai situacijai Lietuvoje, taip pat bendrojo vidaus produkto augimui, socialinei apsaugai.

Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad vis dėl to literatūroje pagrindinė priežastimi yra įvardijama darbo migracija perauganti į profesinio tobulėjimo bei karjeros galimybes.

Mokslinės literatūros pagrindimui buvo atliekamas tyrimas – „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios pagrindinės priežastys asmenis skatina migruoti iš Lietuvos. Šiuo tikslu buvo atlikta anketinė apklausa.

Anketa – tai formalizuotas klausimų rinkinys (pagrindinis tyrimų instrumentas) informacijai iš respondentų gauti (Valackienė, Kaunas, 2004).

K. Kardelis (2002), taip kaip ir A.Valackienė, teigia, kad „...tai formalizuotas klausimų rinkinys...“, tačiau dar priduria, kad „apklausoje raštu lemiami veiksniai yra klausimų formuluotės, jų kompozicija“ (Kardelis, 2002, p. 78).

Tyrimu „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“ siekiama įvertinti surinktos informacijos apie jau literatūroje įvardintas priežastis atitikimą anketos metu gautiems duomenims.

Anketos klausimai buvo suformuluoti remiantis 2 darbo dalyje išskirtomis emigracijos iš Lietuvos priežastimis. Atliekant išvykusiųjų anketinę apklausą, buvo siekiama išsiaiškinti:

- ar išvykusieji domisi migracijos situacija Lietuvoje;
- kokiais tikslais jie vyko į užsienį;
- kas paskatino išvykimą iš Lietuvos;
- kas paskatintų juos grįžti į Lietuvą;
- kokius jie išskiria gyvenimo privalumus užsienyje;

Remiantis šiais klausimais buvo atliekamas išvykusių iš Lietuvos asmenų tyrimas.

Anketinė apklausa buvo atliekama laikotarpyje nuo 2007 m. rugsėjo 10 iki lapkričio 18 dienos. Anketinė apklausa buvo anonimiška, jos metu, tyrimo dalyviams dalis anketų buvo išdalintos Lietuvoje bei užsienyje, dalis išsiųstos su prašymu objektyviai pareikšti savo nuomonę emigracijos klausimais. Taip pat tokiu pat tikslu anketa buvo patalpinta internetiniame puslapyje <http://www.apklausa.lt/answerform.php?form=13383>, kurio pagalba užpildžiusiųjų respondentų

anketos duomenys buvo persiųsti į darbo autoriaus asmeninį el. pašta.

Emigracijos priežasčių išsiaiškinimo tyrimui atlikti buvo pasirinkti iš Lietuvos į užsienį išvykę asmenys. **Generalinę aibę** sudaro visi į užsienį išvykę asmenys, tyrimo laikotarpiu gyvenę užsienyje arba iš jo trumpam laikui sugrižę į Lietuvą. Visų išvykusiųjų ir grįžusiųjų skaičių nustatyti yra sunku, kadangi nėra tikslų duomenų, kiek asmenų šiuo metu yra emigravę ar grįžę į Lietuvą, beje ir apklausti visus juos praktiškai yra neįmanoma. **Atrankos aibė** nagrinėjamame tyrime buvo atrinkta vadovaujantis tikimybinio tiriamųjų grupių parinkimo būdu, „kai kiekvieno tiriamos populiacijos elemento tikimybė pakliūti į imtį yra žinoma“ (Valackienė, 2002, 109 p.). **Imties tūris** buvo nustatytas imties atsitiktinumo principu t.y. visi populiacijos elementai turi vienodas galimybes patekti į imtį.

Respondentai. Imtį sudaro 50 respondentų, procentais tai nusakyti sunku, kadangi nėra žinoma, koks tikslus emigravusiųjų ir grįžusiųjų skaičius. Tyrimo metu buvo išdalintos anketos ir paprašyta jas užpildyti. Dalis anketų buvo išdalinta ne poilsio tikslais į užsienį išvykusiems asmenims, o dalis - pateikta į Lietuvą laikinai grįžusiems asmenims, juos pasirenkant iš pažįstamų ir artimųjų rato. Taip pat dalis anketų pateikta specializuotoje internetinėje svetainėje, kurios pagalba buvo galima su minimaliom žiniomis labai greitai ir paprastai sukurti savo apklausą internete. Beje, anketa internete buvo patalpinti spalio 25 d., nuo patalpinimo datos buvo gautos 23 užpildytos anketos. Užsienyje buvo laukiama, kol respondentai užpildys jiems tiesiogiai pateiktas anketas. Kiti anketų duomenys buvo gaunami iš anksto nurodytu elektroniniu paštu. Beje, atliekant tyrimą pastebėta, kad apklaustieji gana palankiai atsižvelgė į tyrimą ir sutiko išsakyti savo nuomonę anketoje pateiktais klausimais. Iš 50-ies įvairiais būdais pateiktų anketų, visos jos buvo tvarkingai užpildytos ir grąžintos.

Po atlikto tyrimo paaiškėjo, jog tyrimo metu respondentams neiškilo didesnių problemų pildant anketas, pateikti klausimai pasirodė suprantami ir aiškūs. Todėl, galima padaryti išvadą, jog anketa yra patikima ir padės išsiaiškinti pagrindines emigravimo priežastis.

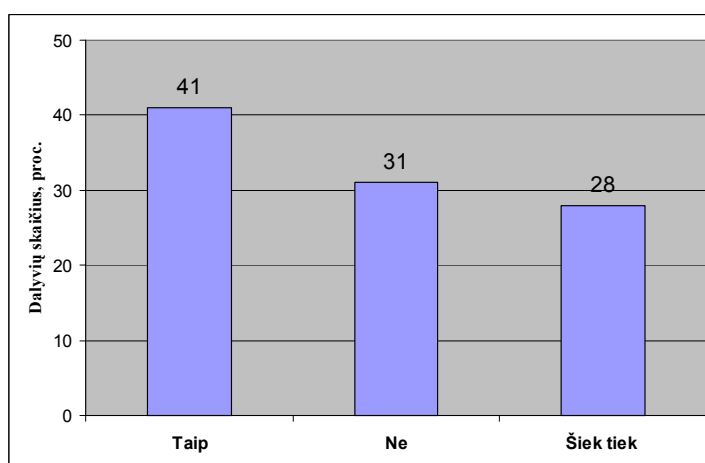
Anketinės apklausos proceso metu respondentai buvo skiriami pagal asmenines charakteristikas. Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti klientų nuomonę apie emigracijos problemą Lietuvoje bei apie tai, ar valstybė turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų asmenų srautus iš Lietuvos. Anketinės apklausos metu buvo siekiama gauti išsamią informaciją apie: priežastis skatinančias gyventojus išvykti, gyvenimo užsienyje privalumus, grįžimą lemiančius veiksnius.

3.2. Tyrimų rezultatai ir jų interpretavimas

Kaip buvo apžvelgta teorinėje šio darbo dalyje, emigracijos priežasčių nustatymas yra viena sudėtingiausių problemų. Literatūroje svarbiausiomis išvykimo priežastimis laikomi ekonominiai veiksniai. Darbo užmokestis bei pragyvenimo lygio skirtumas užsienyje ir Lietuvoje išskiriami kaip veiksniai labiausiai įtakojantys emigraciją. Kitos priežastys taip pat yra ne mažiau svarbios - tai didesnės karjeros galimybės užsienyje, užimtumo bei nedarbo lygis, švietimo sistemos trūkumas Lietuvoje. Todėl svarbu yra sužinoti, kokias priežastis įvardija jau iš Lietuvos emigravę asmenys.

Prieš pradėdant nagrinėti emigracijos iš Lietuvos priežastis, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, ar išvykusieji domisi emigracijos iš Lietuvos problema ir kaip jie mano, kiek žmonių kasmet palieka savo šalį ir išvyksta svetur, ir nuspręsti kaip tai įtakoja tyrimo rezultatus.

Vykdam tyrimą „Emigrantų išvykimo iš Lietuvos priežasčių nustatymas“, pirmiausia buvo siekiama sužinoti, *ar išvykusieji domisi emigracijos iš Lietuvos problema* (žr. 2 pav.).

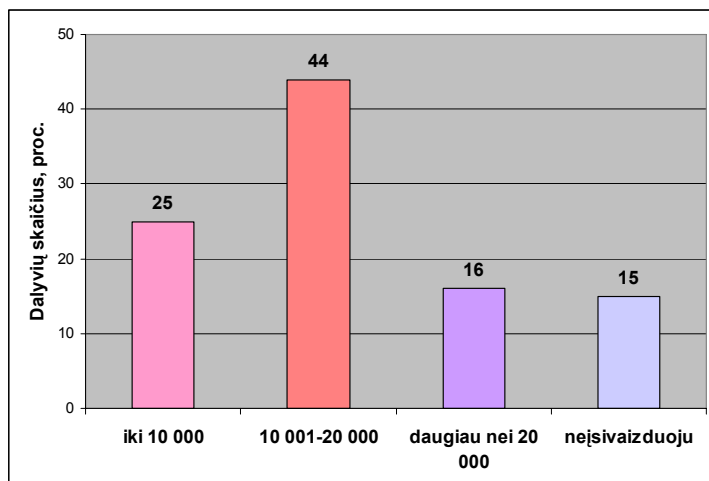

2 pav. Emigracijos problemos aktualumas

Iš gautų anketinės apklausos rezultatų paaiškėjo, jog vis dėlto didesnė dalis apklaustųjų domisi emigracijos iš Lietuvos problema, 41 proc. respondentų pasirinko šį atsakymo į klausimą variantą. Galima teigti, kad taip atsakiusieji tyrimo dalyviai emigracijos problema domisi todėl, kad suprastų esamą šalies situaciją, kuri gali lemti išvykusiojo apsisprendimą grįžti. Beje, migruojančiųjų skaičius geriausiai parodo, ar situacija šalyje gerėja ar ne, juk šis skaičius taip pat atskleidžia, ar valstybė deda pastangas bandydama stabdyti emigraciją ar ne. Likusi dalis respondentų pasiskirstė taip: 31 proc. respondentų teigė nesidomintis emigracijos problema, 28 proc. tik šiek tiek domisi. Nors šie respondentai ir nesidomi arba tik šiek tiek domisi migracijos problema, negalima vienareikšmiškai teigti, jog jiems tai nėra aktualu, to priežastis gali būti laiko arba galimybių stoka.

Taip pat vykdam anketinę apklausą buvo prašoma išvykusiųjų pareikšti nuomonę apie

tai, kiek žmonių per metus išvyksta iš Lietuvos. Tyrimo rezultatai pateikti 3 paveiksle.

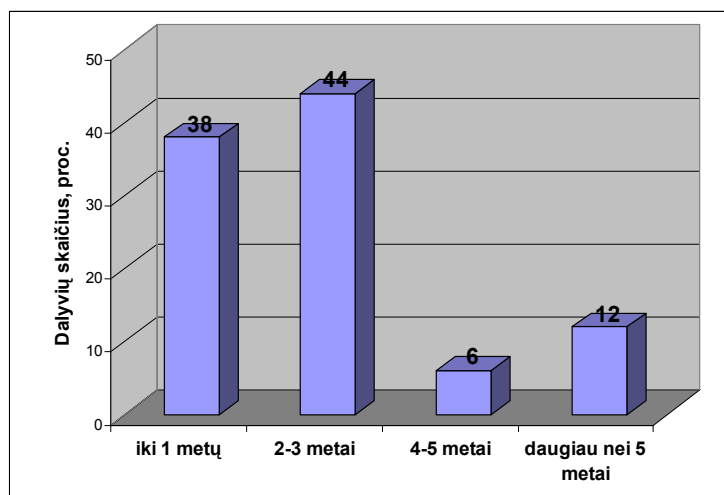

3 pav. Apklaustųjų nuomonė apie išvykusiųjų skaičių per metus

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog 44 proc. apklaustųjų mano, jog kasmet iš Lietuvos išvyksta nuo 10 000 iki 20 000 asmenų. Analizuojant literatūros šaltinius, sužinota, jog per kasmet apytiksliai išvyksta apie 15 000 asmenų, deklaruojančių išvykimą ir apie 20 000 nedeklaruojančių išvykimo. Kadangi statistika tikslių duomenų apie nelegalią migraciją iki 2011 metų gyventojų surašymo neturės, tai dažniausiai visur yra skelbiami **tikslūs** oficialios migracijos skaičiai, ir tik **apytiksliai** nedeklaruotos migracijos skaičiai. Todėl galima teigti, jog taip atsakiusieji asmenys yra susipažinę su oficialios migracijos duomenimis. Likę 25 proc. respondentų teigia, jog iš Lietuvos emigruoja iki 10 000 asmenų kasmet, 16 proc. mano, jog yra daugiau nei 20 000 emigrantų ir 15 proc. apklaustųjų atsakė neturintis nuomonės šiuo klausimu. Apibendrinant galima teigti, jog tik maža dalis respondentų (15 proc.) numano, kiek asmenų oficialiai ir neoficialiai yra emigravusių iš Lietuvos.

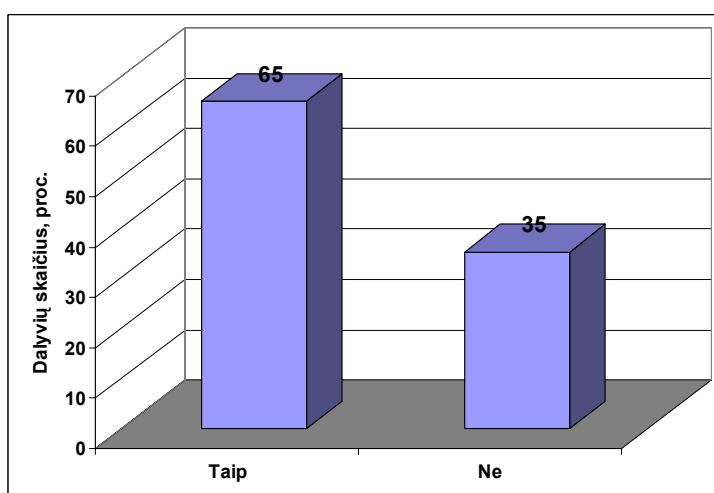
Emigrantų paklausus, *kiek laiko Jūs esate išvykęs iš Lietuvos*, buvo gauti tokie tyrimo rezultatai (žr. 4 pav.): 44 proc. apklaustųjų teigia jau 2-3 metus esantys užsienyje, likusieji respondentai pasiskirstė taip: 38 proc. nurodė užsienyje esantys iki vienerių metų, 12 proc. ilgiau nei 5 metus ir 6 proc. 4-5 metus. Kaip buvo teigiama literatūroje, vyrauja emigrantų gyvenimo užsienyje trukmė 2 – 4 metai. Manoma, jog per šį laikotarpį išvykusiesiems galima susikurti socialinę ir ekonominę gerovę ateičiai.

Vadinasi galima daryti prielaidą, jog dauguma atsakiusių yra migrantai užsienyje žadantys užsibūti iki 4 metų ir sugrįžę norintys susikurti gerovę Lietuvoje. Asmenys, kurie užsienyje yra iki vienerių metų, gali būti studentai, išvykę atostogų metu į užsienį užsidirbti, arba mokytis (pagal trumpalaikes studentų mainų programas). Kaip rodo jau atlikti tyrimai, dažnai išvykimas mokslo arba trumpalaikio darbo tikslais, virsta ilgalaike migracija nuo 2 iki 4 metų, vėliau pritraukianti ir artimųjų bei pažįstamų išvykimą.

4 pav. Emigrantų gyvenimo užsienyje trukmė

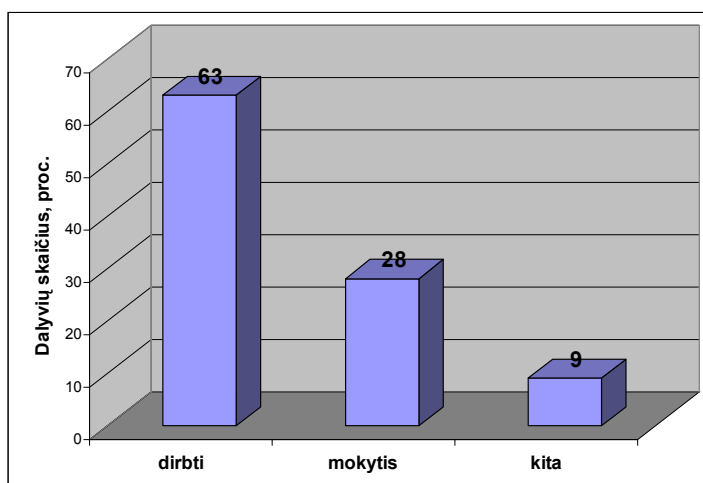
Vykdamas tyrimą respondentų buvo klausiama, *ar tai Jūsų pirmas išvykimas į užsienį ne poilsio tikslais*. Žemiau pateiktame paveiksle pateikti gauti duomenys (žr. 5 pav.). Respondentų atsakymai pasiskirstė taip: net 65 proc. atsakiusiųjų teigė išvykę pirmą kartą, tuo tarpu 35 proc. užsienyje esantys ne pirmą kartą. Respondentų, kurie teigė išvykę ne pirmą kartą, buvo prašoma nurodyti į kokias šalis ne poilsio tikslais jie jau buvo išvykę. Teorinėje darbo dalyje buvo minėta, jog emigrantų tikslo šalys, įvertinus ir neoficialią migraciją, yra Jungtinė Karalystė, Airija, Ispanija, JAV, Norvegija, Vokietija, Rusija. Tai patvirtina ir respondentų atsakymai šiuo klausimu. Tikslo šalimis atsakiusieji nurodė: Airiją, Jungtinę Karalystę, Norvegiją, JAV, Italiją, Estiją. Vadinasi, vis dėlto vyrauja migracija į tas ES šalis, kuriose kaip jau buvo minėta yra aukštesnis pragyvenimo lygis, lengvesnės galimybės įsidarbinti, studijuoti bei siekti karjeros.

5 pav. Pirmą kartą išvykstančių emigrantų pasiskirstymas (skaičius)

Tolimesnėje tyrimo dalyje buvo siekiama gauti išvykusiųjų informaciją apie tai, *kokiu tikslu Jūs vykote į užsienį*. Šis klausimas buvo svarbus ir reikšmingas, toliau tyrime atskleidžiant

respondentų išvykimo priežastis. 6 paveiksle yra pateikti respondentų atsakymo pasiskirstymai, tiriamu anketos klausimu.

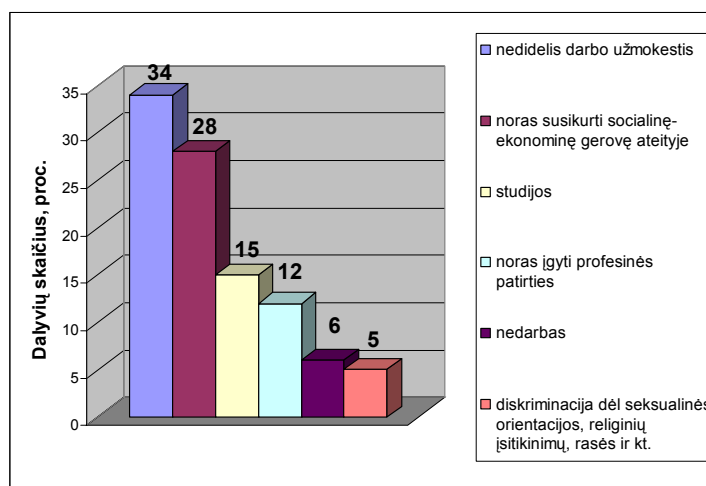
6 pav. Emigrantų išvykimo tikslai

Gauti anketinės apklausos rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusė respondentų (63 proc.) į užsienį vyksta dirbti. Gauti duomenys atitinka statistikos departamento pateiktiems duomenims. Kaip jau buvo minėta, šį išvykimo tikslą didele dalimi lemia ekonominė-socialinė situacija Lietuvoje. Toliau atsakymo į klausimą variantai pasiskirstė taip: 28 proc. respondentų teigė išvykę mokytis, o likę tyrimo dalyviai pasirinkę atsakymo variantą „kita“, nurodė tokius išvykimo tikslus: dirbti ir mokytis bei gyventi su tėvais. Taigi lyginant šiuos duomenis su teorinėje dalyje pateiktais statistiniais duomenimis, galima teigti, jog išvykusiųjų mokytis dalis didėja ir galbūt ateityje susilygins su išvykusiųjų dirbti skaičiumi. Galima teigti, jog asmenys išvyksta į užsienį mokytis pirmiausia dėl ten geresnės studijų kokybės, kurią dabar bandoma tobulinti ir Lietuvoje. Dabar aukštojo mokslo kokybės gerinimas - prioritetas Lietuvos mokslo ir studijų sistemos pertvarkos tikslas. Taip pat vyksta dėl noro išbandyti kitokią mokymo sistemą, patobulinti kalbos įgūdžius, padaryti išpūdį būsimajam darbdaviui. Aišku reikėtų paminėti, jog skirtinga studijų kokybė užsienyje, akademinė kultūra, administracijos paslaugumas veikia kaip skatinantys išvykti veiksniai. Pagrindinė išvykusiųjų studijuoti priežastis - geresnė studijų kokybė ir perspektyvus darbas ateityje.

Siekiant išsiaiškinti dėl ko respondentai išvyko iš Lietuvos, tyrimo dalyviams buvo užduotas klausimas, *kas paskatino Jus išvykti iš Lietuvos*. 7 paveikslas atskleidžia respondentų atsakymus pateiktu klausimu.

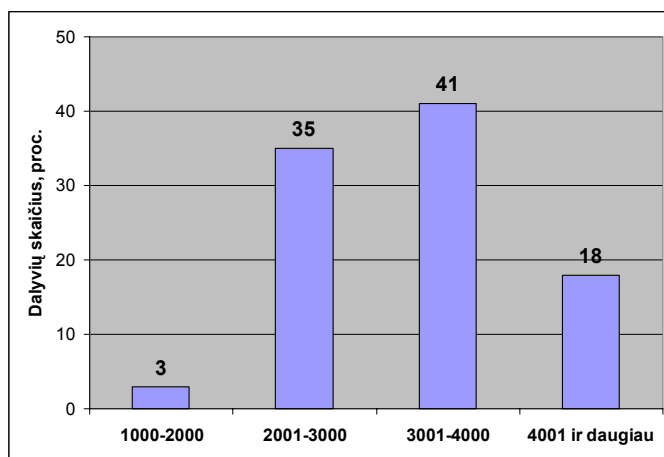
Taigi paprašius respondentų įvardinti išvykimo priežastis buvo pastebėta, kad vis dėlto svarbiausias veiksnys, skatinantis išvykti yra nedidelis darbo užmokestis Lietuvoje (34 proc.). Kaip buvo minėta teorinėje dalyje, Lietuva pagal darbo užmokestį yra viena iš paskutiniųjų ES šalyse. Verta paminėti, jog geri specialistai darbo rinkoje yra silpnai motyvuojami ir taip

netiesiogiai skatinami ieškoti darbo kitose šalyse. Antras pagal svarbumą veiksnys, skatinantis išvykti yra noras susikurti socialinę-ekonominę gerovę ateityje (28 proc.). Kaip žinia, Lietuvoje tai padaryti darosi vis sunkiau, viena to priežasčių pusiausvyros tarp darbo užmokesčio ir kainų nebuvimas. Juk kainos kyla sparčiau už gyventojų atlyginimus, be to kaip buvo minėta teorinėje dalyje Lietuvoje nėra karjeros modelio, ypačingai jauni žmonės sunkiai kopina karjeros laiptais ir apytiksliai per 5-7 metus gali užsitarnauti stabilų darbo užmokestį. Likusieji į klausimą atsakymai pasiskirstė taip: 15 proc. respondentų paskatinantį išvykti veiksni nurodo studijas, tuo tarpu 12 proc. išvyko norėdami įgyti profesinės patirties ir tapti geru profesionalu, 6 proc. nurodė išvykę dėl neturėjimo darbo, o 5 proc. išvyko pajutę diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos, religinių įsitikinimų, rasės ir kt.

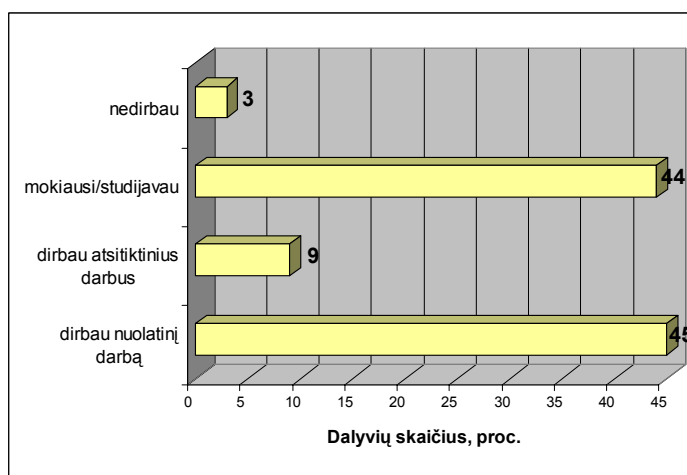
7 pav. Emigrantų išvykimą iš Lietuvos skatinantys veiksniai

Kadangi dauguma atsakiusiųjų kaip pagrindinę išvykimo priežastį nurodė nedidelį darbo užmokestį, buvo siekiama sužinoti respondentų nuomonę apie tai, *kiek vidutiniškai per mėnesį žmogus turėtų uždirbti, kad pasiliktų dirbti ir gyventi Lietuvoje*. Iš apačioje pateikto 8 paveikslo pastebima, jog 41 proc. respondentų mano, kad žmogus vidutiniškai per mėnesį turėtų uždirbti nuo 3001 iki 4000 litų, jog nuspręstų pasilikti dirbti ir gyventi Lietuvoje. Šiek tiek mažesnę dalis respondentų (35 proc.) mano, jog pakankamas darbo užmokestis būtų nuo 2001 iki 3000 litų. Galima teigti, jog tokį emigrantų apsisprendimą didžia dalimi lėmė dabartinės pačių arba jų artimųjų gaunamos pajamos užsienyje. Verta priminti, jog minimalus darbo užmokestis Airijoje yra 1326 eurai (4575 Lt/mėn), o tuo tarpu Jungtinėje Karalystėje – 1275 svarai (6375 Lt/mėn.). Likusi dalis respondentų pasirinko sekančius atsakymų variantus: 18 proc. respondentų mano, kad mėnesinis darbo užmokestis turėtų būti daugiau nei 4000 litų, o 3 proc. respondentų mano, jog užtektų ir 1000-2000 litų.

8 pav. Respondentų nuomonė apie mėnesinio atlyginimo dydį

Tiriant emigracijos priežastis, labai svarbu sužinoti, *ką tyrimo dalyviai veikė prieš išvykdami iš Lietuvos* (žr. 9 pav.).

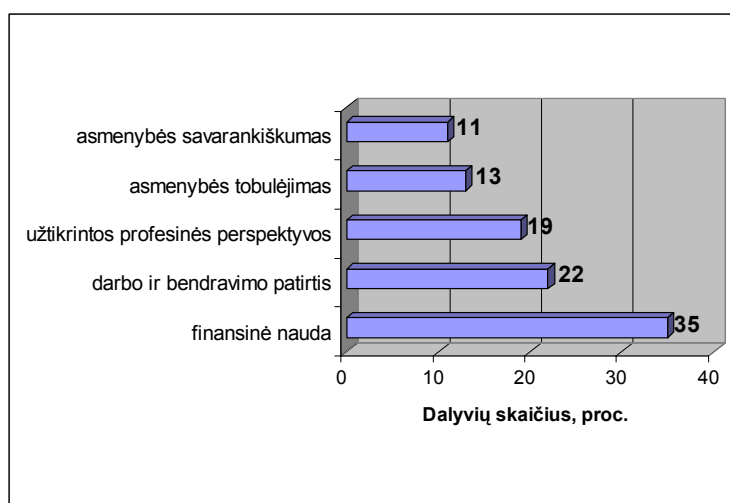

9 pav. Respondentų veikla prieš išvykstant į užsienį

Apibendrinant tyrimo rezultatus nagrinėjamu klausimu, pastebima, jog vyrauja dvi pagrindinės veiklos sritys: gyventojai prieš išvykstant į užsienį dirbo nuolatinį darbą (45 proc.) arba mokėsi/studijavo (44 proc.). Verta pažymėti, kad tokie tyrimų rezultatai patvirtina, jog (kaip buvo minėta teorinėje dalyje) Lietuva praranda kvalifikuotus darbuotojus bei jaunimą. Vadinas, dar kartą pastebima, jog Lietuvoje darbuotojams asmenims nėra sukurtos motyvacinės sistemos dirbti, darbdaviai dėl tam tikrų priežasčių negalėdami, ar nenorėdami mokėti darbuotojui didesnio atlyginimo bei kitaip skatinti jį dirbti, taip tarsi patys paskatina darbuotojus išvykti. To pasekoje, darbo pasiūla šalyje pradeda viršyti paklausą, o ir darbdaviai yra priversti labiau atsižvelgti į darbuotojo poreikius. Taip pat reikia pažymėti, jog didelė dalis respondentų prieš išvykstant studijavo arba mokėsi. Gali būti, jog šie asmenys išvyko tik laikinai, kaip buvo minėta – užsidirbti laisvu nuo studijų metu arba dalyvaudami studentų mainų programoje. Aišku neretai

būna ir taip, kai studentai laikinai nutraukę studijas, išvyksta į užsienį, o sugrįžę toliau tęsia studijas. Asmeninė patirtis leidžia teigti, jog didesnė dalis studentų, išvykusių sezoniniam 3 mėnesių laikotarpiui ir nusprendusių pasilikti, laikinai nutraukia studijas su tikslu ateityje jas tęsti.

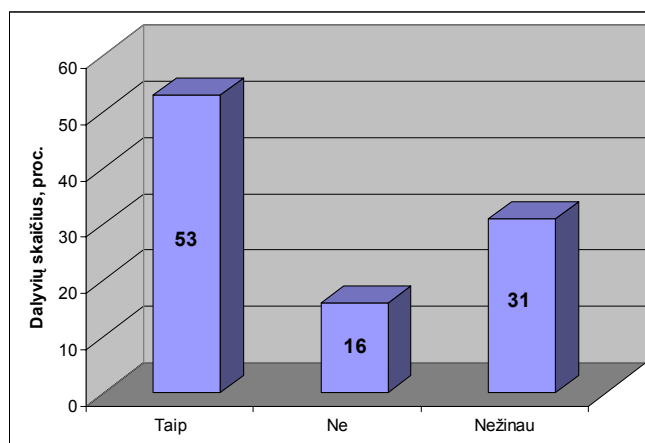
Vykdamt anketinę apklausą buvo siekiama sužinoti, *kokius gyvenimo užsienyje privalumus išvardintumėte*. Respondentai atsakydami į šį klausimą turėjo galimybę pasirinkti kelis atsakymo variantus. Iš pateiktų atsakymo variantų pastebima, jog vyrauja 3 pagrindiniai gyvenimo užsienyje privalumai – finansinė nauda, darbo ir bendravimo patirtis bei užtikrintos profesinės perspektyvos. 10 paveiksle pavaizduota tiriamųjų atsakymų pasiskirstymo variantai.

10 pav. Gyvenimo užsienyje privalumai

Kaip pastebima iš pateikto paveikslo, didžiausia dalis respondentų (35 proc.) patį pagrindinį gyvenimo užsienyje privalumą įvardija finansinę naudą. Vadinasi kol kas vyrauja viena ir pagrindinė išvykimo priežastis – darbo užmokestis, kuri suteikia darbuotojui finansinę naudą ir nepriklausomybę bei savarankiškumą. Tuo tarpu 22 proc. apklaustųjų kaip privalumą įvardija darbo ir bendravimo patirtį ir 19 proc. – užtikrintas profesines perspektyvas. Darbo ir bendravimo patirtis yra labai svarbus veiksnys, siekiant karjeros ateityje, tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Kyla abejonės, ar išvykusieji sukaupe darbo ir bendravimo patirtį užsienio šalyse grįš į Lietuvą ir ją panaudos, žinant, kaip bent kol kas Lietuvoje yra vertinamas geras patyręs specialistas. Užtikrintos profesinės perspektyvos – dar vienas privalumas, kuris kaip buvo minėta anksčiau, Lietuvos darbo rinkoje beveik nepastebimas. Likusi tyrimo dalyvių dalis įvardijo taip pat ir asmenybės tobulėjimą (13 proc.) bei savarankiškumą (11 proc.). Žvelgiant į Lietuvos situaciją, galima būtų teigti, jog tik nedidelė dalis gyventojų Lietuvoje galėtų išskirti šiuos privalumus, kuriuos įvardija į užsienį išvykę asmenys.

Tyrimo eigoje buvo siekiama išsiaiškinti, *ar planuojate grįžti ir gyventi Lietuvoje.* (žr. 11 pav.).

11 pav. Respondentų planai grįžti ir gyventi Lietuvoje

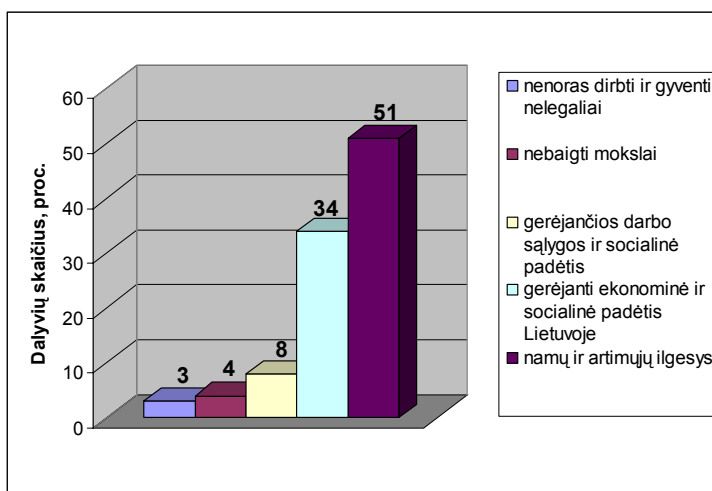
Tyrimo rezultatai nagrinėjamu klausimus atskleidė, kad daugiau nei pusė apklaustųjų (53 proc.) planuoja grįžti ir gyventi Lietuvoje, mažesnė dalis (31 proc.) dar neapsisprendė, kur norėtų dirbti ir gyventi, tuo tarpu 16 proc. respondentų nenorėtų grįžti. Vis dėlto anketos duomenys parodė, jog į užsienį išvykę lietuviai vis dėlto nori grįžti visam laikui į Lietuvą. Vadinasi jie yra išvykę į užsienį su tikslu užsidirbti tam tikrą sumą pinigų, kad grįžę galėtų susikurti socialinę-ekonominę gerovę, arba vedami tikslo pabaigti užsienyje pradėtas studijas. Ta dalis atsakiusiųjų, kuri nurodė nenorinti grįžti ir gyventi Lietuvoje, gali būti, kad jau yra gerai įsitvirtinusi užsienio šalyse ir nemato jokių perspektyvų Lietuvoje. Analizuojant išvykusiųjų asmenų reemigracijos klausimą, galima būtų panagrinėti, kas veikia emigrantų apsisprendimą negrįžti. Pirmiausia, manoma, žmogaus įsitvirtinimas užsienyje, praleidus ten jau ne vienerius metus ir susikūrus socialinę gerovę. Antra, baimė Lietuvoje pradėti viską nuo pradžių, atsižvelgiant į tai, jog čia reikalaujama specifinės darbo patirties, priklausomai nuo darbo pobūdžio. Trečia, kadangi dalis emigravusiųjų išvyko genami „rožinės svajonės“, todėl, nepaisant jų turimo statuso svečioje šalyje, jie vis tiek mano, kad Lietuvoje yra blogiau, kadangi savo šalį paliko ne iš gero gyvenimo. Ketvirta, daugumą emigrantų sulaiko geros socialinės garantijos, būsto ar automobilio kreditai.

Vertinant migracijos mastus iš Lietuvos, ši nenorinčių grįžti respondentų dalis kelia susirūpinimą šaliai. Juk statistikos duomenimis, oficialiai ir neoficialiai iš Lietuvos kasmet išvyksta apie 30 000 gyventojų. Vadinasi, jeigu 16 proc. išvykusiųjų kasmet apsisprendžia negrįžti, tai Lietuva praranda beveik po 5 000 gyventojų kasmet.

Toliau respondentų buvo klausama, *kas Jus paskatintų grįžti į Lietuvą.*

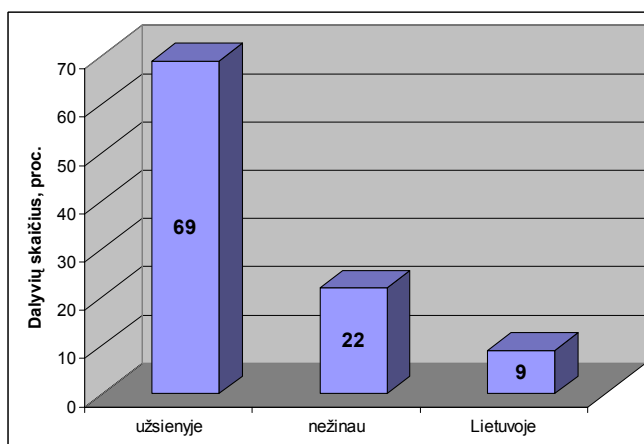
Susumavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 51 proc. respondentų labiausiai skatinantis grįžti veiksnys - namų ir artimųjų ilgesys. Ši paskata yra įvardijama ir jau apžvelgtoje teorinėje dalyje,

vadinas, taip atsakiusiems asmenims šis socialinis veiksnys veikia priešinga kryptimi ir iš dalies atsveria ekonominių veiksnių bei įvairių praktinių problemų įtaką emigrantų apsisprendimui dėl sugrįžimo. 34 proc. respondentų teigia, kad juos paskatintų grįžti gerėjanti ekonominė ir socialinė situacija Lietuvoje. Tyrimo rezultatai pateikti 12 paveiksle. Vadinas, jeigu išnyktų tos priežastys, kurios respondentus paskatino migruoti iš šalies, t.y. nedidelis darbo užmokestis, kokybiškesnės studijos, karjeros galimybė ir kt., tai tada emigravę asmenys grįžtų gyventi į Lietuvą. Deja, situacija Lietuvoje dar taip nepagerėjo, kad išvykusieji galėtų grįžti į Lietuvą ir, kaip patys nurodė, gyventi tokį pat pilnavertį gyvenimą savo šalyje, kaip kad dabar gyvena svečiojoje. Emigracijos situaciją Lietuvoje geriausiai atspindi kasmet migruojančiųjų žmonių skaičius.

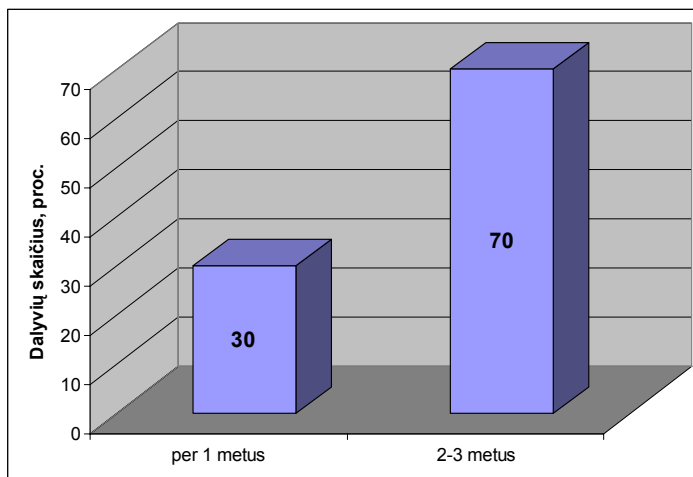
12 pav. Skatinantys grįžti veiksniai

Vykdam anketinę apklausą, taip pat buvo siekiama sužinoti tyrime dalyvavusių dalyvių nuomonę apie tai, kur yra didesnės karjeros galimybės (žr. 13 pav.). Iš žemiau pateikto paveikslo matyti, kad net 69 proc. respondentų nurodė manantys, jog didesnės karjeros galimybės yra užsienyje. Tik maža dalis respondentų mano didesnėms karjeros galimybėms esant Lietuvoje (9 proc.) ir 22 proc. respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės.

13 pav. Respondentų nuomonė apie didesnes karjeros galimybes

Paaikškėjus, jog dauguma respondentų mano, kad didesnės karjeros galimybės yra užsienyje, toliau jų buvo prašoma jų išsakyti savo nuomonę klausimu, *per kiek laiko Jūsų manymu užsienyje galima pakilti karjeros laiptais*. 14 paveiksle pateikti šio klausimo atsakymo variantai.

14 pav. Kilimo karjeros laiptais laikotarpis

Iš pateiktų duomenų pastebima, jog net 70 proc. respondentų nurodė, kad karjeros laiptais darbe galima pakilti per 2-3 metus, tuo tarpu 30 proc. apklaustųjų mano, kad per vienerius metus. Asmeninė patirtis dirbant Jungtinėje Karalystėje leidžia teigti, jog didesnės karjeros galimybės dirbant būtent žemės ūkyje tikrai yra užsienyje, ten per 2-3 metus galima pakilti karjeros laiptais. Būtent galimas greitas pakilimas karjeros laiptais ir yra priežastis, dėl ko ypač išsilavinęs jaunimas vyksta į užsienį. Aišku užsienyje karjera dar priklauso ir nuo to, kaip ir kokioje srityje darbuotojas dirba. Tuo tarpu Lietuvoje kilimas karjeros laiptais yra kur kas lėtesnis ir labai dažnai priklausančias nuo jau įsitvirtinusių giminių ar pažįstamų pagalbos.

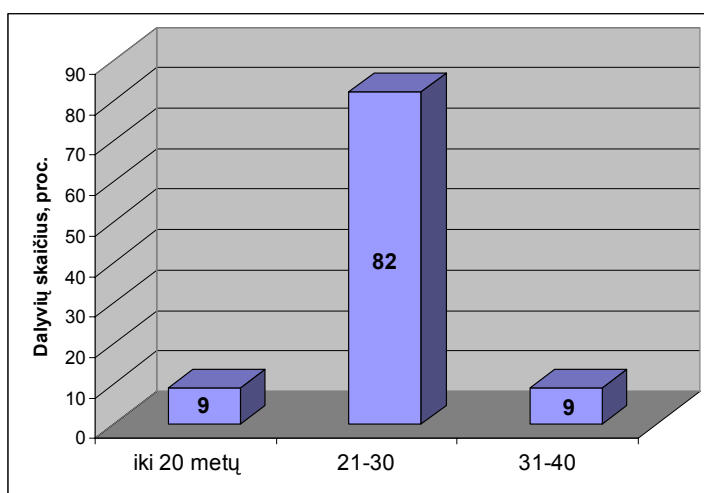
Apibendrinant galima teigti, jog užsienyje yra lengviau ir greičiau pasiekti karjeros, kadangi geras ir profesionalus darbuotojas yra pastebimas ir vertinamas, tuo tarpu Lietuvoje to beveik nėra, kadangi tik kelėtoje didesnių įmonių veikia darbuotojų motyvavimo sistema. Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, vienas iš kilimo karjeros laiptais būdas – įtakingų pažįstamų bei giminių rekomendacijos.

Paskutiniaisiais tyrimo klausimais buvo siekiama atskleisti respondentų demografinės charakteristikas. Buvo įdomu sužinoti išvykstančiųjų asmenų amžių, lytį, šeimyninę padėtį ir išsilavinimą.

Labai svarbus migrantų požymis yra amžiaus struktūra. Nuo jos išvykimo priklauso darbingo amžiaus žmonių skaičius, išsilavinimo, išsimokslinimo lygis bei kitimas. 15 paveiksle matyti respondentų procentinis išsidėstymas pagal amžiaus grupes. Kaip pastebima iš pateikto paveikslo, net 84 proc. išvykusiųjų yra nuo 21-30 metų amžiaus, kaip skelbia statistiko

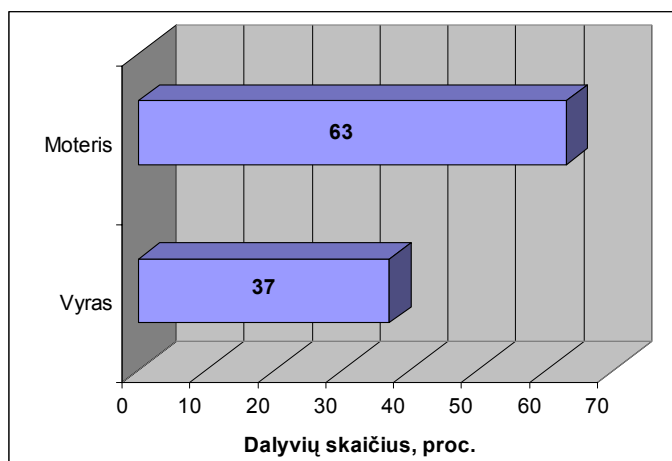
departamentas, mobiliusios išvykusiųjų grupės yra nuo 20 iki 35 metų. Lietuvos emigrantų amžiaus struktūros analizė rodo, kad migruoja daugiausiai jauno, darbingo amžiaus žmonės, taigi iš Lietuvos išvyksta pagal amžių pati darbingiausia, mokslo bei karjeros siekianti žmonių grupė. Tuo tarpu Lietuvoje pasilieka vyresni asmenys. Išvykstant jaunimui Lietuva susiduria su mokesčių surinkimo problema, kadangi pati darbingiausia grupė – jaunimas, išvyksta į užsienį, dirba ir mokesčius moka toje šalyje.

Likę respondentai nurodė esantys iki 20 metų amžiaus (9 proc.) arba nuo 31 iki 40 metų amžiaus (9 proc.).

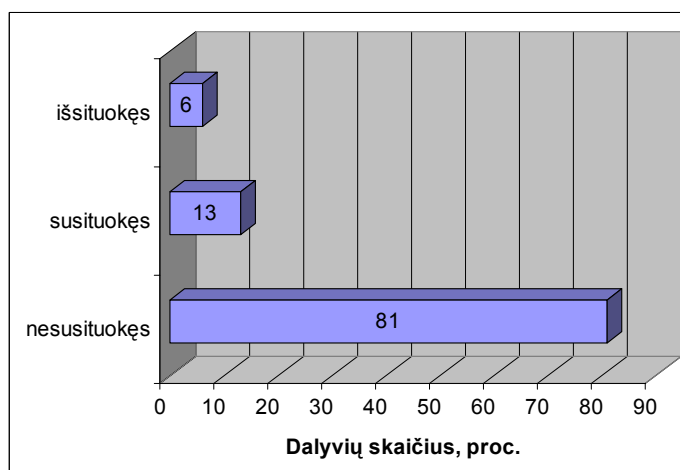
15 pav. Išvykusiųjų amžius

Taip pat atskleidžiant emigravimo priežastis, svarbu buvo sužinoti, vyrai ar moterys yra labiau linkę emigruoti. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vis dėlto didesnė dalis moterų emigruoja į užsienio valstybes – net 63 proc., o tuo tarpu vyrų tik 37 proc. (žr. 16 pav.). Kaip jau buvo minėta teorinėje dalyje, moterų migracinį mobilumą galima būtų paaiškinti tuo, jog kaip žinoma, moterys yra labiau išsilavinusios už vyrus, jos teikia daugiau reikšmės ne materialinei, aukšto pareigų statuso siekimo karjerai, o labiau profesiniam augimui. Tačiau, yra žinoma, kad Lietuvoje ir profesinės karjeros siekti moteriai sunkiau nei vyrai. Tai pirma. Antra moterų mobilumo priežastis gali būti šeimos susijungimas, tai yra išvykimas pas jau užsienyje esantį vyrą ar gyvenimo draugą.

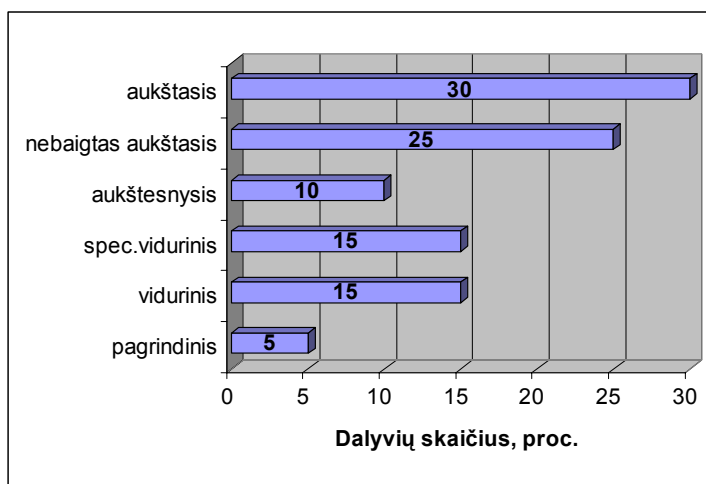
16 pav. Emigrantai pagal lytį

Tolimesniu tyrimo anketos klausimu buvo siekiama sužinoti respondentų šeimyninę padėtį. Žemiau pateiktame 17 paveiksle matomi gauti tyrimo rezultatai. Pastebima, jog net 81 proc. išvykusiųjų buvo nesusituokę, 13 proc. susituokę ir 6 proc. išsituokę. Taigi vyrauja nesusituokusių jaunų asmenų išvykimas. Nesusituokę asmenys, tai dažniausiai jauni asmenys, kurių poreikiai ir galimybės juos patenkinti yra žymiai didesnės nei vyresnių žmonių. Jaunimui pajamų reikia dabar (kaip buvo minėta teorinėje dalyje), kad kuo greičiau galėtų susikurti socialinę gerovę ateičiai. Asmenys, išvykstantys be sutuoktinio, matyt dažnai turi tikslą dirbti laikinai arba įsikurti, o vėliau pasikviesti ir likusius šeimos narius.

17 pav. Emigrantai pagal šeimyninę padėtį

Paskutiniu tyrimo anketos klausimu buvo norima išsiaiškinti klientų pasiskirstymą pagal išsimokslinimą. Iš gautų rezultatų galima teigti, kad vyrauja respondentai, turintys aukštąjį (30 proc.) bei nebaigtą aukštąjį (25 proc.) išsilavinimą (žr. 18 pav.).

18 pav. Emigrantai pagal išsilavinimą

Taipogi pastebima, kad spec. vidurinį išsilavinimą turi 15 proc. bei vidurinį išsilavinimą turi taip pat 15 proc. respondentų. 10 proc. atsakiusių turi aukštesnįjį išsilavinimą ir vos 5 proc. pagrindinį. Taigi Lietuva kaip ir daugelis kitų Rytų ir Vidurio Europos valstybių, tapo šalimi, kuri atiduoda savo protus ekonomiškai stipresnėms, galingesnėms valstybėms, tuo pačiu keldama ne savo, bet jų ekonominį lygį. Daug aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų ir specialistų profesionalų dirba ir kuria ne savo, o kitų valstybių naudai. Apmaudu yra tai, kad daugelis gerų savo srities specialistų išvykę dirba paprastą nekvalifikuotą darbą, už kurį atlygis aišku yra daug didesnis, nei Lietuvoje kvalifikuotai darbo jėgai. Vadinasi, pagal išanalizuotas demografines charakteristikas paaiškėja, kad daugiausia išvyksta pagal ankstesnius duomenis nuo 21 iki 30 metų, nesusituokusios moterys, turinčios aukštąjį išsilavinimą.

Apibendrinant viso tyrimo metu gautus rezultatus galima teigti, jog didelė dalis jaunų, darbingų, aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų, šalį paliko, jau prieš 2-3 metus, iškeisdami savo nuolatinius darbus bei studijas į užsienio šalyse viliojančius perspektyvius darbo pasiūlymus, didesnes karjeros galimybes. Taip pat pastebima, jog pagrindinė priežastis paskatinusi emigrantus išvykti, nedidelis darbo užmokestis bei noras susikurti socialinę ekonominę gerovę ateityje. Tyrimas atskleidė, jog jeigu šalyje būtų reformuota atlyginimų sistema ir vidutinis atlyginimas siektų 3001-4000 litų per mėnesį, tai emigrantų sumažėtų, o ir išvykę reemigruotų atgal į Lietuvą. Paprašius emigrantų įvardyti gyvenimo privalumus užsienyje, buvo atskleista, jog svarbiausia yra finansinė nauda, toliau darbo ir bendravimo patirtis, užtikrintos profesinės perspektyvos, asmenybės tobulėjimas, tačiau, kad ir kokios priežastys paskatino emigrantus išvykti, kad ir, kokius gyvenimo užsienyje privalumus jie įvardija, vis tiek daugiau nei pusė apklaustųjų pareiškė norą grįžti ir gyventi Lietuvoje. Pagrindinis tokio apsisprendimo motyvas – namų ir artimųjų ilgesys.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Gyventojų migracija – labai senas reiškinys, neatsiejama istorijos dalis. Migracija suvokiama žmonių judėjimas vienoje valstybėje ar kertant jų sienas, ilgam ar trumpam laikotarpiui.

Kaip rodo XX a. pabaigoje prasidėjusi tarptautinė lietuvių migracija, lietuvius galima vadinti viena iš tų istorinių tautų, kurios išeiviai gausiomis bangomis „išsibarstė“ po visą pasaulį. Su lyg pirmąją banga prasidėjęs migracinis judėjimas, įtakojamas ekonominių priežasčių, vėliau įgijo masinį pobūdį. Lietuva tuo laikotarpiu migrantų skaičiumi buvo viena iš pirmaujančių Rytų Europos valstybių. Didėjant emigracijos mastams vyriausybė ėmėsi priemonių, galinčių užtikrinti emigracijos iš Lietuvos procesų kontrolę, tačiau vyriausybės politika migracijos atžvilgiu buvo neefektyvi.

Pirmieji lietuviai emigrantai - neturtingi, menko išsilavinimo ir ne itin aukštų kultūrinių poreikių kaimo žmonės, o jau vėlesniais laikotarpiais - inteligentai, išsilavinę žmonės, Lietuvoje užėmę aukščiausius postus. Po Nepriklausomybės atkūrimo prasidėjusi ketvirtoji migrantų banga – tai šiuolaikiniai migrantai, ekonominiai išeiviai, atkeliavę ir pasklidę po didžiuosius miestus Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Amerikoje.

Lietuvių migrantų indėlis Airijos ir Jungtinės Karalystės ekonomikai labai reikšmingas, lietuvių darbuotojų paklausa yra didžiausia lyginant su atvykėliais iš kitų ES šalių. Užsienio šalys gerai atsiliepia apie lietuvius migrantus, tačiau mano, kad vis dėl to jų yra per daug. Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje tautinio identiteto formavimo vyksmas pastebimas per lietuvių bendruomenių, mokyklų, spaudos lietuvių kalba apraiškas.

2. Emigracijos iš Lietuvos analizė parodė, kad nuo 1990–2006 m., įvertinus deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, emigravo apie 500 tūkst. šalies gyventojų, neigiamas migracijos saldo sudarė 360 tūkst. gyventojų. Pirmaisiais Nepriklausomybės metais migracinis procesų intensyvumas buvo labai didelis dėl teisinės bazės nebuvimo bei prastos sienos apsaugos. Pirmaisiais narystės ES metais migracijos intensyvumą įtakėjo atsiradusi galimybė naudotis Lietuvai suteiktomis 4 pamatinėmis teisėmis ir laisvėmis. Iki 1994 m. dominavusį nelietuvių tautybės asmenų išvykimą, komercinę migraciją vėlesniais metais keitė darbo ir mokslo migracija, protu nutekėjimas, ši tendencija išliko iki šių dienų.

3. Dėl šalyje dominuojančios nelegalios migracijos ir jos apskaitymo sudėtingumo, nėra tiksliai nustatyti migracijos mastai. 2006 metų I ketvirtį statistikos departamento atliktu tyrimu buvo bandoma įvertinti, kiek gyventojų 2001–2005 metais neoficialiai išvyko iš Lietuvos. Tyrimo rezultatai parodė, kad tik kas antras arba trečias Lietuvos gyventojas deklaruoja išvykimą. Tiksliausi nelegalios migracijos duomenis bus pateikti po gyventojų surašymo Lietuvoje 2011 metais.

Airijos gyventojų surašymo duomenų neatitikimas Lietuvos migracijos duomenims, bei užsienio šalių turimi duomenys parodė, jog emigracijos mastai iš Lietuvos yra kur kas didesni nei pateikia Lietuvos statistikos departamentas. Emigracijos mastų apskaitymo sudėtingumą lemia trumpalaikės iki 6 mėnesių migracijos tapsmas ilgalaike nedeclaruota migracija. Taigi pirmoji darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino.

Nelegali migracija dažniausiai pasireiškia žemos kvalifikacijos darbo jėgos judėjimu, kuris prisideda prie šešėlinės ekonomikos formavimo priimančioje šalyje bei kelia pavojų visuomenės saugumui. Dėl nesugebėjimo užkirsti nelegalios migracijos spartaus augimo, masinė nelegalios darbo migracijos tikimybė išlieka netolimoje ateityje. Gyventojai patys teigiamai žiūri į nelegalią migraciją ir nelegalų darbą bei gyvenimą užsienyje, suformuoti neformalus tinklai ir neformalus pagalbos mechanizmas.

Dėl nesugebėjimo šalyje suvaldyti itin dominuojančios nelegalios bei legalios migracijos mastų, blogėja šalies demografinė padėtis, šalis praranda amžiumi bei išsilavinimu pačią intelektualiausią bei darbingiausią žmonių grupę – jaunimą. Statistiniai duomenys rodo: išvyksta 20-34 metų amžiaus aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys.

4. Emigracija lemia mikro bei makro ekonominiai bei socialiniai veiksniai. Pagrindinė jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastis – negalėjimas realizuoti savo potencialo, negalėjimas savęs įtvirtinti, tapti asmenybe, toliau sekantys veiksniai – tai darbo vietų kokybė (darbo sąlygos), darbovietės prestižas visuomenėje. Antroji darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino.

Svarbų vaidmenį migracijai turi ir švietimo sistemos trūkumas Lietuvoje. Švietimo paslaugos teikianti Lietuvos rinka nesugeba konkuruoti dėl dalies potencialių studentų ar mokslo darbuotojų, todėl emigruojama siekti geresnio išsilavinimo. Švietimo sistema orientuota į kiekybę ir institucijų bei valstybės vaidmenį visuose švietimo aspektuose.

Svarbiausi mikroekonominio lygio veiksniai, skatinantys asmenis migruoti, yra noras sumažinti socialinę riziką, kuri atsiranda esant nestabiliai situacijai darbo rinkoje ir nepakankamai išplėtotai socialinio draudimo sistemai.

5. Emigracijos mastai pastebimai įtakoja demografinius, ekonominius, socialinius procesus Lietuvoje. Darbo jėgos trūkumas turi neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, tačiau teigiamai veikia nedarbą šalyje. Dėl išvykusiųjų uždirbamų pajamų paskirstymo užsienyje, mažėja šalies bendras vidaus produktas. Taip pat dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo ateityje bus vis sudėtingiau užpildyti rinką esamais bedarbiais, technologija; potencialiai mažėjantis darbuotojų žmonių kiekis gali lemti ekonominio augimo lėtėjimą.

Masinė emigracija vertinant tik kiekybinį šio proceso aspektą, turi nemažą įtaką gyventojų skaičiaus pokyčiams t.y. gyventojų skaičiaus mažėjimui, tai tampa pagrindine

migracijos problema. Gyventojų Lietuvoje sparčiai mažėja: 2006 metų pradžioje gyveno 3403,3 tūkst., tai 22 tūkst. mažiau negu 2005 metų pradžioje. Prarandamas jaunimas ateityje atsilieps kitų demografinių procesų eigai – santuokai, gimstamumui. Dėl Lietuvoje esančių kliūčių, susijusių su leidimo išdavimo sąlygomis bei griežta tvarka, emigruojančią darbo jėgą yra sudėtinga kompensuoti į šalį prisikviečiant imigrantų. Todėl netolimoje ateityje sąlygoms nesikeičiant, Lietuvoje nutautėjimo grėsmė, lyginant su kitomis problemomis, yra nepastebima.

Lietuvoje šiuo metu vykstantis spartus ir vis išibėgėjantis protų nutekėjimas jau dabar turi didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Šiuolaikinį “protų nutekėjimą” iš Lietuvos charakterizuoja jauni, mobilūs žmonės, pasižymintys aukštu intelektinio ir lingvistinio kapitalo lygiu, esantys patenkinamoje socioekonominėje padėtyje, palyginti lengvai besintegruojantys į užsienio šalies darbo rinką ir visuomenės gyvenimą. Viliojančios sąlygos užsienyje turi didesnę įtaką aukštos kvalifikacijos žmonių migracijai nei netenkinančios sąlygos Lietuvoje; migracijos priežasčių struktūroje stipriausiai pasireiškia viliojančios darbo ir profesinės realizacijos sąlygos, o šių sąlygų įtaka migracijoje stiprėja didėjant migrantų išsimokslinimo lygiui.

Reemigracinės išvykusiųjų nuostatos atspindi polinkį grįžti, tačiau ketinimai grįžti yra sąlyginiai; jie veikiami daugelio veiksnių, tarp kurių stipriausiai pasireiškia geresnių darbo ir profesinės realizacijos sąlygų Lietuvoje lūkesčiai. Kol atsakingos valdžios institucijos nesiima spęsti emigracijos problemos, kad pagerintų padėtį liekantiems čia arba netgi paskatintų išvykusiųosius sugrįžti, tol emigracija yra grėsmė tiek socialinei, tiek ir demografinėi struktūrai.

6. Atlikus emigracijos iš Lietuvos priežasčių tyrimą, nustatyta, kad:

- didesnė dalis apklaustųjų nėra patenkinti savo darbo užmokesčiu, todėl į užsienio šalis vyksta su tikslu dirbti, kad sugrįžę galėtų susikurti socialinę gerovę.
- pagrindinis sugrįžti išvykusiųosius skatinantis veiksnys – namų ir artimųjų ilgesys bei gerėjanti socialinė ekonominė situacija Lietuvoje.
- emigrantų gyvenimo užsienyje privalumai – finansinė nauda, darbo ir bendravimo patirtis, užtikrintos profesinės perspektyvos.
- daugiau nei pusė respondentų iš dviejų alternatyvių pasiūlymų mieliau renkasi darbą ir gyvenimą Lietuvoje nei svetur.

Visų migracijos priežasčių panaikinti nėra nei galimybių, nei reikalo, todėl siekiant, kad gyventi ir kurti Lietuvoje būtų geriau, kad jos piliečiai neišvyktų iš Lietuvos, **siūlytina:**

- sumažinti pajamų mokesťį, kuris leistų padidinti darbuotojų pajamas bei pagerinti verslo sąlygas, kurios leistų didesnei daliai versliųjų geresniam gyvenimui užsidirbti

Lietuvoje; Taip pat svarbu ir sisteminiai pokyčiai valdžios kontroliuojamose srityse – pensijų, sveikatos sistemose – kurie leistų ir pagerinti šias sistemas, ir neišrūkti į užsienį išsivežant ir gautą finansavimą iš Lietuvos mokesčių mokėtojų

- siekiant mažinti nemotyvuotą migraciją ir galimą nelegalaus darbo užsienyje pavojų, parengti ir įvairiomis visuomenės informavimo priemonėmis skleisti informaciją apie **legalias** įsidarbinimo galimybes užsienio valstybėse, gyvenimo ir darbo sąlygas emigracijoje;
- vykdyti aukštojo mokslo sistemos reformą, gerinant studijas aukštosiose mokyklose, visą dėmesį nukreipiant nuo kiekybės į kokybę, taip pat mažinant atotrūkį tarp studijų programų ir darbo rinkos poreikių;
- įkurti nepriklausomą specializuotą informacinį - konsultacinį centrą ir internetinę svetainę, skirtą emigrantų pažeidžiamumui mažinti, nemotyvuotai impulsyviai emigracijai mažinti, nelegalios migracijos ir prekybos žmonėmis prevencijai; re-emigracijai skatinti (informacijos apie įvairius grįžimo aspektus platinimas: galimybės, siūlymai, patarimai); virtualiam ryšiui su emigracija palaikyti.
- siekiant išsiaiškinti ir suvaldyti migracijos mastus (ypač nelegalios), siūlytina sekti Airijos pavyzdžiu ir gyventojų surašymą atlikti kas penkerius metus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 28d. nutarimas Nr. 1350 „Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. Ekonominės migracijos reguliavimo strategija // Valstybės žinios. 2007. Nr. 49-1897.
3. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: Mokslas, 1978, p.345.
4. Kardelis K., 2002, Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika. Kaunas, 48 p.
5. Kvainauskaitė V. Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai, Technologija, Kaunas, 2006, 108 p.Sipavičienė A., Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, 2006. p. 12-13.
6. Rakauskienė O.G., Valstybės ekonominė politika (fiskalinė, užsienio prekybos ir socialinė politika). Monografija..Vilnius:Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006. 772 p.
7. Stankūnienė V., Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys, Vilnius: Mokslo aidai, 2004. p. 90.
8. Vaitekūnas S. Gyventojai per du tūkstantmečius.Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006. 478 p.
9. Vaitkevičiūtė V., Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius: Žodynas leidykla, 2004. 122 p.
10. Valackienė A., 2004, Sociologinis tyrimas. Kaunas, 82, 109 p.
11. Vėlyvis J., Euroverslas: asmenų, paslaugų, prekių ir kapitalo laisvas judėjimas, Vilnius, 2005. 353 p.
12. Barcevičius E., Kas paskatintų sugrįžti jaunuosius emigrantus//Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai: konferencijos medžiaga, Vilnius, 2006. 28 p.
13. Dapkutė D., Tarp dviejų pasaulių: tapatumo kaita emigracijoje// Lietuviškojo Europietiško raida: dabarties ir ateities iššūkiai, Vilnius, 2006. P.170.
14. Inytė V. Kaunas savo talentus ir protą atiduoda kitiems//Lietuvos rytas, 2007 vas. 22.
15. Kronienė B., Grįžtantys emigrantai mažintų atlyginimus//Sekundė, 2007 lap. 149.
16. Kuizininė D., Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945-1950 m., Vilnius: Versus aureus, 2003, P. 11.
17. Kuzmickaitė D., Šiuolaikinė lietuvių migracija: bendruomenės ir individo tapatumų slinkty //Lietuviškojo Europietiško raida: dabarties ir ateities iššūkiais, Vilnius, 2006. P.180.

18. Lazutka, Matulionis, Stankūnienė, V., Lietuva Europos Sąjungoje//Socialinių tyrimų institutas, Vilnius, 2005, p.89.
19. Šemeta A.G., Oficialios ir neoficialios migracijos statistika, jos tendencijos// Konferencija, Statistikos departamentas.
20. Šilbajoris A., Emigracijos bangos// XXI amžius, 2001 lapkr.14, Nr. 85.
21. Vidickas J., 2006 Migracijos metraštinis//Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vilnius, 2006. 86 p.
22. Hix S., Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius, Eigrimus, 2006, 568 p.
23. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2006, p. 9.
24. Ambrozaitienė D, Airijos gyventojų surašymas užfiksavo 25 tūkst. lietuvių// <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2283>.
25. Budreikaitė D., Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo// <http://www.budreikaite.lt/index.php/pageid/59/articlepage/3>.
26. Rinkevičius L., Kazlauskienė A., Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta?; [http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_\(54\)](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2006-4_(54)).
27. Robinson M., Imigracija - iššūkis Airijos tapatybei http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=3328.
28. Kuzmickaitė D., Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai// http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranešimai.pdf.
29. Stepanauskas R., Protų nutekėjimas ar protų apsikeitimas?//www.balticlabs.com/forumas/MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc.
30. Urbonaitė E., Ekonominės migracijos politika, <http://www.geopolitika.lt/?artc=964>.
31. Veinorius M., Emigracijos išprovokuotas algų didėjimas - ne visiems//<http://www.ve.lt/?data=2005-02-17&rub=1065924812&id=1108570971>.
32. Vildžiūnienė A., Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai, sociologijos magistrantė, VU.//<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr9/migrac.asp>.
33. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams//http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324.
34. Tarptautinių žodžių žodynas//<http://kazkas.kobra.ktu.lt/index.php?sid=3f2fd67ad806d1e9b9b673ee7bde4bd6&Nr=5923>.
35. Apie lietuvius atsiliepiama itin gerai, sako Britų ambasadorius// <http://www.anglija.com/default.asp?fnc=9&nid=1855&cat=>

36. Airijoje - rekordiškas gyventojų skaičius//<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?data=2006-07-20&id=1153331660>.
37. Britai imigrantus gerbia, tačiau jų prisibijo// http://www.anglija.lt/naujienos/britai_imigrantus_gerbia_taciau_ju_prisibijo.html.
38. Lietuviai Airijoje teisėsaugai nekelia problemų//http://www.lietuviams.com/index.php?user_sub_id=44&itemID=1072.
39. Pasiekęs gyventojus, ekonomikos augimas ima lėtėti//Lietuvos laisvos rinkos institutas, Lietuvos ekonomikos tyrimas 2005-2006, <http://www.lrinka.lt/Projektai/Tyrimas16.phtml>.
40. Ar Lietuvai reikia laisvo darbuotojų judėjimo //<http://www.budreikaite.lt/index.php/pageid/59/articlepage/3>.
41. Prekyba žmonėmis//<http://infocentras.iom.lt/lt/migracija---skaiciai-ir-likimai/prekyba-zmonemis/>.
42. Europos Parlamentas ragina intensyviau kovoti su prekyba žmonėmis//http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/015-124-327-11-47-902-20061121STO00123-2006-23-11-2006/default_lt.
43. Nedeklaruotos gyventojų emigracijos vertinimas, Lietuvos statistikos departamentas //http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Nedekl_emigr_kok_apr_2007_IQ.doc?PHPSESSID=b4e1cf266db27e3cc7f17d77de26a404.
44. Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys. Vilnius: Mokslo aidai, 2004. , p. 95.
45. 15-asis Lietuvos ekonomikos tyrimas: 2004/2005“// http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/15_asis_lietuvos_ekonomikos_tyrimas_20042005_2/2390.
46. Lietuvos darbo biržos 2004 metų veiklos ataskaita//<http://www.ldb.lt/LDBSite/index.htm>.
47. Lietuvos darbo biržos veikla 2005//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita_2005.pdf.
48. Lietuvos darbo biržos veikla 2006//http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/ataskaita_2006.pdf.
49. Lietuva iš niekieno žemės// www.ausra.pl/0411/2m1.html.
50. Lietuva norintiems sugrįžti// <http://jaunas.org/content/view/15/26/>.
51. Žibas K. Emigracija ir jos valdymas//<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/55893>.
52. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2006//<http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1146>.

53. Demografijos metraštis 2004. Statistikos departamentas, Vilnius, 2004//
http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1567.
54. Demografijos metraštis 2005. Statistikos departamentas, Vilnius, 2005 //
<http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=875>.
55. Demografijos metraštis 2006. Statistikos departamentas, Vilnius, 2006//
<http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?id=1095>.
56. Lietuvos statistikos metraštis// http://www.stat.gov.lt/uploads/metr_2005/lt/83/index.html#view.
57. Minimali alga Lietuvoje – viena mažiausių, Veidas - 2007.11.29 - Nr. 48//
<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/474fd3d824515>.
58. Apklausa//<http://www.apklausa.lt/answerform.php?form=13383>.
59. Fuller G., More than 345,000 migrants arrive after EU expansion//,
<http://www.personneltoday.com/Articles/Article.aspx?liArticleID=34203>.
60. General Economic Background, Eurostat//http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=STRIND_ECOBAC&depth=2.
61. Patterns of education in non-Western or developing nations >The Middle East //Migration and the brain drain, *Encyclopaedia Britannica*;
<http://www.britannica.com/eb/article-47727?query=brain%20drain&ct>.

Buravceva V. Emigracijos iš Lietuvos priežastys: Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas / vadovė prof. Habil.dr. O.G.Rakauskienė; Mykolo Romerio universiteto Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto Ekonomikos mokslų katedra. – Vilnius, 2007.- 86 p.

Pagrindinės sąvokos: teritorinė (vidinė) migracija, tarptautinė (išorinė) migracija, legali emigracija, nelegali emigracija, prekyba žmonėmis, makroekonominio lygio veiksniai, mikroekonominio lygio veiksniai, ekonominiai procesai, socialiniai veiksniai, demografinė struktūra, reemigraciją skatinanti politika.

Santraukos turinys: magistro baigiamajame darbe analizuojami legalios ir nelegalios migracijos mastai Lietuvoje, pateikiama emigrantų demografinė struktūra, emigracijos raida po nepriklausomybės atkūrimo bei įstojimo į ES. Nagrinėjami emigracijos makroekonominio ir mikroekonominio lygio veiksniai bei jų įtaka ekonominiams, socialiniams bei demografiniams procesams Lietuvoje. Darbe įvertinta reemigracijos situacija Lietuvoje bei aptartos šalies institucijų įgyvendinamos emigrantų grįžimą skatinančios priemonės.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe buvo naudojamos mokslinė literatūra, atliktų tyrimų rezultatai, oficialiais pranešimais, publikacijomis bei analitiniais straipsniais, kuriuose apibūdinami gyventojų migracijos procesai, jų pasireiškimo formos, pateikti emigracijos iš Lietuvos mastai iki nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. bei po įstojimo į ES. Įvardinti veiksniai, įtakoiantys migracijos mobilumą bei nustatytos emigracijos iš Lietuvos pasekmės šaliai.

Darbe nagrinėjamos emigracijos iš Lietuvos priežastys bei pasekmės vadovaujantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvos darbo biržos metinėmis veiklos ataskaitomis, Lietuvos valstybės ilgalaikės strategijos duomenimis, faktorinės analizės metodais.

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad emigracijos priežasčių nustatymas, paprastai yra viena sudėtingiausių visų migracijų problemų todėl, kad dažnai priežastys supainiojamos su tikslu, kurio siekiama naujojoje šalyje. Migracijos priežasčių nustatymas yra išties svarbus, nes padeda nuspręsti, kokių veiksmų reikia imtis siekiant pristabdyti augančius migracijos iš Lietuvos mastus. Darbe pateikiama emigrantų apsisprendimą išvykti lėmusių veiksnių įtaka šalies ekonominiam, socialiniam, kultūriniam vystymuisi.

Mokslinės literatūros teiginiams pagrįsti buvo atliktas tyrimas. Emigracijos iš Lietuvos priežasčių nustatymo tyrimas įrodė, jog pagrindinės emigraciją skatinančios priežastys yra darbo užmokestis ir su juo susiję veiksniai, bei išvykstančiųjų siekis greičiau susikurti socialinę-ekonominę gerovę.

Buravceva V. Causes and effects of Lithuanian Emigration: Public Sector Economics Master's Thesis / Supervisor: Prof. Dr. Habil. O.G.Rakauskienė; Mykolas Romeris University Faculty of Economics and Finance Management Department of Economics. - Vilnius, 2007. – 86 p.

Key words: territorial (internal) migration, international (external) migration, legal emigration, illegal emigration, macroeconomic factors, microeconomic factors, economic processes, social factors, demographic structure, reemigration-prompting politics.

Resume: Master's Thesis provide analysis of the scale of legal and illegal migration in Lithuania, presents the demographic structure of the emigrants, and the development of emigration in Lithuania after regaining the Independence and joining the EU. It also investigates macro- and microeconomic factors and the influence they make on economic, social, and demographic processes in Lithuania. This work also estimates reemigration situation in Lithuania, as well as discusses state-initialised measures for encouraging emigrants return to their homeland.

SUMMARY

These Master's Thesis were completed using scientific literature, research results, official statements, publications, and analytical articles on migration processes and forms of their manifestation that discusses the scale of emigration from Lithuania after regaining the Independence in 1990, and after joining the EU. It also names factors that influence the mobility of migration, as well as defines the consequences of emigration from Lithuania for the state.

Causes of Lithuanian emigration and their consequences are analysed with the reference to the data provided by Department of Statistics to the government of the Republic of Lithuania, the Lithuanian Labour Exchange annual reports, the information on long-term strategy of the State of Lithuania, and the method of factorial analysis.

Scientific literature analysis allows maintaining that the definition of the causes for emigration is usually one of the most complicated migration-related problems. That is because the causes are very often taken for the goal emigrants seek in the new country. Nevertheless, it is extremely important to define these causes, because this is the only way to decide on what actions should be taken to slow down the increasing scale of Lithuanian migration.

This work also names factors that determine emigrants' decision to leave country, and their influence on state's economic, social, and cultural development.

In order to substantiate the propositions scientific literature provides, a research of causes of Lithuanian emigration was made. Its results proved that the main reasons for emigration are wages and wage-related factors, as well as aspirations of those who leave to achieve social and economic well-being more promptly.

1 PRIEDAS

Migracijos tarnybos pavadinimas

GAUTA:

(data)

(reg. Nr.)

GYVENAMOSIOS VIETOS DEKLARACIJA, PILDOMA ASMENIUI IŠVYKSTANT IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS ILGESNIAM NEI ŠEŠIŲ MĖNESIŲ LAIKOTARPIUI

Asmuo, užpildęs deklaraciją, atsako už pateiktų duomenų teisingumą įstatymų nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 15 str.)

Pildo asmuo. Pildoma didžiosiomis raidėmis	1. Asmens kodas		2. Gimimo data		3. Lytis ☐ Vyr. ☐ Mot.	
	4. Vardas (-ai)					
	5. Pavardė					
	6. Ankstesnė pavardė					
	7. Pilietybė					
	8. Asmens dokumentas ☐ Lietuvos Respublikos piliečio pasas ☐ Pasas ☐ ATK ☐ LNG ☐ LLA ☐ Kitas					
	Numeris		Išdavimo data			
	Kas išdavė					
			Jei pateiktas leidimas laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje		Galiojimo data	
	9. Gyvenamoji vieta, iš kurios išvykstama			10. Numatoma gyvenamoji vieta užsienyje		
	Savivaldybė					
	Miestas					
	Seniūnija					
	Miestelis / kaimas					
	Gatvė					
Namų Nr.		Korpuso Nr.		Buto Nr.		
Išvykimo data						
11. Deklaracija pateikta ☐ Asmeniškai ☐ Vieno iš tėvų (tėvių) ☐ Globėjo (rūpintojo) ☐ Kito teisėto atstovo						
Vardas			Pavardė			
Data			Parašas			

Pagal Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą Jūs galite nesutikti dėl savo asmens duomenų teikimo iš Lietuvos Respublikos gyventojų registro. Atsisakymą teikti savo asmens duomenis galite pateikti raštu Gyventojų registro tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos (A. Vivulskio g. 4A, LT-2006 Vilnius).

Pildo įgaliotas migracijos tarnybos valstybės tarnautojas ar darbuotojas	12. Duomenys sutikrinti, deklaracija priimta	Pareigų pavadinimas, vardas ir pavardė	
		Data	Parašas
		☐ Duomenys įrašyti į Gyventojų registro centrinę duomenų bazę	

Pastabos

PATVIRTINTA
Statistikos departamento prie
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
generalinio direktoriaus
2006 m. liepos mėn. 12 d. įsakymu Nr. DĮ- 152

NEOFICIALIOSIOS EMIGRACIJOS SRAUTŲ VERTINIMO, REMIANTIS GYVENTOJŲ UŽIMTUMO TYRIMO DUOMENIMIS, METODIKA

I. BENDROJI DALIS

I. Įžanga

1. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, panaikinus administracinius emigracijos ribojimus, tapus Europos Sąjungos nare bei išgaliojus laisvam asmenų judėjimui išvykusiųjų iš Lietuvos skaičius didėja.

2. Gyventojų migraciją sudaro oficiali ir neoficiali migracija. Statistikos departamentas skelbia oficialios migracijos duomenis ir jų kokybę gerai vertina tarptautiniai ekspertai. Oficialioji emigracijos statistika rengiama naudojant Gyventojų registro centrinės duomenų bazės gyvenamosios vietos deklaravimo duomenis. Pagal galiojantį Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymą (Žin., 1998, Nr. 66-1910), ne visi išvykstantys nuolatinai, ar ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui deklaruoja savo išvykimą iš Lietuvos. Todėl dedama nemažai pastangų fiksuoti neoficialią emigraciją. Statistikos departamentas neoficialiai emigracijai vertinti sudarė darbo grupę iš visų su migracija susijusių institucijų atstovų.

3. Patikimiausias būdas įvertinti neoficialios emigracijos srautus yra visuotiniai gyventojų surašymai. Lietuvoje surašymai atliekami kas dešimt metų, tačiau per tokį laikotarpį šiuolaikinėje visuomenėje vyksta nenutrūkstamas permainingų ir dinamiškų įvykių procesas, ypač gyventojų migracijos srityje. Be to, surašymams atlikti reikalingos didžiulės finansinės lėšos.

4. Kitų institucijų tvarkomų registru, informacinių sistemų duomenų bazių panaudojimo neoficialiai emigracijai vertinti galimybės yra labai ribotos ir padėties iš esmės nekeičia: dalis duomenų tvarkomi decentralizuotai, trūksta reikalingų duomenų, kai kurios informacinės sistemos tebekuriamos ir kt. Administraciniai duomenų šaltiniai sukurti šių institucijų funkcijoms vykdyti ir nesusiję su migracijos statistikos rengimo tikslais.

5. Dar vienas būdas vertinti neoficialiosios emigracijos srautus – statistinių tyrimų naudojimas.

II. Trumpa apžvalga

6. Emigraciniai 1990–2000 m. srautai perskaičiuoti ir patikslinti, remiantis Gyventojų ir būstų 2001 m. visuotinio surašymo ir kitų šalių statistikos institucijų duomenimis apie iš Lietuvos atvykusius gyventojus.

7. Siekiant įvertinti neoficialiosios emigracijos srautus 2001–2005 m., išnagrinėti kitų šalių statistikos institucijų duomenys apie iš Lietuvos atvykusius gyventojus. Šalys labai skirtingai rengia migracijos statistiką, o itin skiriasi, asmenų, kaip migrantų apibūdinimai. Dėl šių priežasčių, naudojant kitų šalių statistikos institucijų duomenis, neoficialiosios emigracijos srautų vertinimas yra problematiškas.

8. Remiantis Gyventojų registro ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenimis atlikta gyventojų, turinčių Lietuvos Respublikos dokumentus, kurių galiojimo laikas baigėsi ir nebuvo išduoti nauji, analizė. 2005 m. pradžioje tokių asmenų dalis sudarė tik 0,6 procento visų gyventojų. Dėl tyrimo išvadų buvo konsultuotasi su Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos specialistais. Jų nuomone, didžiąją dalį asmenų, turinčių išduotus Lietuvos Respublikos dokumentus, kurių galiojimo laikas baigėsi ir nebuvo išduoti nauji, sudaro asocialūs asmenys, o ne emigrantai. Dėl šios priežasties minėtas būdas netinka neoficialios emigracijos srautams vertinti.

9. Išanalizuotos galimybės panaudoti statistinius tyrimus neoficialiai emigracijai vertinti. Nuspręsta, kad Gyventojų užimtumo tyrimas geriausiai tinka šiam tikslui. Statistikos departamento metodinė komisija pritarė siūlymui šio tyrimo anketą papildyti klausimais apie asmenį, išvykusį į užsienį, ir jo pagrindinėmis socialinėmis demografinėmis charakteristikomis (1 priedas). Pirmąjį 2006 m. ketvirtį atliktas Gyventojų užimtumo tyrimas su papildomais klausimais apie emigrantus ir, remiantis jo rezultatais, vertinamas neoficialiai emigravusių iš Lietuvos 2001–2005 m. gyventojų skaičius ir jo sudėtis pagal amžių, lytį, išsilavinimą, pagrindines profesijų grupes.

III. Tikslas

10. Neoficialiosios emigracijos srautų vertinimo metodikos, remiantis Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, tikslas – nustatyti neoficialiai emigravusių iš Lietuvos gyventojų skaičių. Taip pat bus įvertinta emigrantų sudėtis pagal amžių, lytį, išsilavinimą, pagrindines profesijų grupes.

11. Pagrindiniai statistinės informacijos vartotojai:

11.1. Valstybės institucijos (Lietuvos Respublikos Prezidentūra, Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ministerijos, departamentai, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos);

11.2. mokslo institucijos;

11.3. žiniasklaida;

11.4. kiti.

IV. Reglamentuojantys teisės aktai

12. Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas (Žin., 1993, Nr. 54-1048; 1999, Nr. 114-3299);

13. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (Žin., 1996, Nr. 63-1479; 2003, Nr.15-597);

14. Lietuvos Respublikos gyventojų registro įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-78; 1999, Nr. 28-793);

15. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 66-1910);

16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (Žin., 2004, Nr. 73-2539);

17. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 1999 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. 37 „Dėl klasifikatorių nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 21-708).

V. Pagrindinės sąvokos

18. *Asmuo* – Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis.

19. *Lietuvos Respublikos nuolatinis gyventojas* – Lietuvos Respublikos pilietis, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikos teritorijoje arba esantis užsienyje iki 6 mėn.; užsienietis, turintis nuolatinį leidimą gyventi, nuolat gyvenantis Lietuvos Respublikos teritorijoje arba esantis užsienyje iki 6 mėn.; užsienietis, turintis laikiną leidimą gyventi vieneriems metams ar ilgesniam laikotarpiui.

20. *Emigrantas* – asmuo, išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėn. laikotarpiui kitoje šalyje (įskaitant užsienietį, kurio laikino leidimo gyventi, išduoto vieneriems metams ar ilgesniam laikotarpiui, galiojimo laikas pasibaigė ir nebuvo išduotas naujas dokumentas).

21. *Neoficialus emigrantas* – asmuo, neįregistravęs ar nedeklaravęs savo išvykimo iš Lietuvos.

22. *Nuolatinė gyvenamoji vieta* – pagrindinė vieta (šalis), kurioje asmuo faktiškai dažniausiai gyvena ir su kuria jis yra labiausiai susijęs (registracijos vieta).

23. *Gyvenamosios vietos deklaravimas* – gyvenamosios vietos adresą sudarančių duomenų pateikimas Lietuvos Respublikos institucijai, tvarkančiai deklaravimo duomenis, ir nustatyta tvarka deklaravimo duomenų įrašymas į Gyventojų registro duomenų centrinę bazę.

VI. Klasifikatoriai

24. Respondentų pilietybė, gimimo šalis ir būsima bei buvusi gyvenamoji vieta koduojami naudojant Pasaulio šalių ir teritorijų klasifikatorių.

25. Išsilavinimas ir mokymasis klasifikuojami pagal Lietuvos švietimo klasifikatorių, parengtą remiantis ISCED-97, patvirtintą Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 1999 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. 37 „Dėl klasifikatorių nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 21-708), (angl. *International Standart Classification of Education*).

26. Respondentų profesijos klasifikuojamos 2-ą ženklų lygiu naudojant Lietuvos profesijų klasifikatorių, parengtą remiantis tarptautiniu standartu ISCO-88 ir patvirtintą Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 1999 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. 37 „Dėl klasifikatorių nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2001, Nr. 21-708), (angl. *International Standart Classification of Occupation*).

II. STATISTINIO TYRIMO ATLIKIMO METODAI

I. Populiacijos elementų aprėptis, vertinami parametrai

27. Statistinio tyrimo aprėptis – penkiolikos metų amžiaus ir vyresni Lietuvos Respublikos nuolatiniai gyventojai.

28. Tyrimo imties vienetas – asmuo, priklausantis tyrimo aprėpčiai.

II. Statistinio tyrimo atlikimo metodai

29. Gyventojų užimtumo tyrimas atliekamas remiantis tikimybinių imčių metodu. Gyventojų registro centrinės duomenų bazės duomenys naudojami ėmimo sąrašui sudaryti ir imčiai išrinkti. Kiekvieną ketvirtį sudaroma apie 4000 namų ūkių imtis ir apklausiama apie 12,5 tūkst. gyventojų.

30. Vertinant neoficialiosios emigracijos srautus, iš patekusių į atranką asmenų surenkami duomenys apie tuos namų ūkių narius, kurie neoficialiai išvyko į užsienį.

III. STATISTINIŲ DUOMENŲ SURINKIMAS IR APDOROJIMAS

I. Statistinių duomenų šaltiniai

31. Gyventojų užimtumo tyrimo kiekvienų metų I ketvirtį surinkti duomenys apie asmenį, išvykusį į užsienį, yra pagrindinis duomenų šaltinis vertinant neoficialių emigrantų iš Lietuvos skaičių.

32. Darant prielaidą, kad metų pradžioje gyventojų skaičius pagal amžių, lytį apima Lietuvoje nuolat gyvenančius ir iš jos neoficialiai emigravusius asmenis, vertinamas neoficialiai emigravusių asmenų skaičius tam tikrais metais ir apskaičiuojami įverčiai pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir pagrindines profesijų grupes.

II. Statistinių duomenų surinkimo formos ir būdai

33. Statistiniams duomenims surinkti naudojamos popierinės anketos. Gyventojų užimtumo tyrimo anketa pildoma tiesioginės apklausos metu, apklausiant asmenį, geriausiai žinantį namų ūkio sudėtį ir priežastis, kodėl į atranką patekęs asmuo neatsakė į anketos klausimus. Jei atrinktu adresu niekas negyvena, tuomet klausėjas pagal galimybes teiraujasi artimiausių kaimynų ir nurodo anketos neužpildymo priežastį. Viena iš tyrimo anketos neužpildymo priežasčių yra „Išvyko į užsienį (dirbti, gyventi)“, ją pažymėjus pildomas anketos priedas.

III. Statistinių duomenų įvedimas ir apdorojimas

34. Statistinių duomenų įvedimas:

34.1. Parengiamas statistinis uždavinys pirminių duomenų įvedimo ir apdorojimo programai sudaryti;

34.2. Parengiama programa duomenų įvedimui ir kontrolei;

34.3. TSV vykdo duomenų įvedimą ir atlieka pirminę duomenų kontrolę. Įvesta informacija perduodama Statistikos departamento Informacinių technologijų plėtros skyriaus projektavimo programavimo poskyrio atsakingam programuotojui. Patikrinus, ar visiems atrinktiems asmenims užpildytos anketos, ir ištaisius pastebėtus netikslumus, informacija perduodama Užimtumo statistikos skyriui.

35. Statistinių duomenų kodavimas – gyventojų užimtumo tyrimo klausėjai apklausos metu arba vėliau įrašo šalies, į kurią išvyko asmuo, išvykusiųjų išsilavinimo ir profesijos (ISCO 88, 2 ženklai) kodus.

IV. Statistinių duomenų įvedimo kontrolė ir mikroredagavimas

36. Įvedus duomenis TSV atliekama pirminė duomenų aritmetinė ir loginė kontrolė. Nustačius klaidas anketose ar įvedimo klaidas, jos yra ištaisomos.

V. Naudojamos kompiuterinės programos

37. Duomenų įvedimui naudojama BLAISE programa. Ji efektyviausiai tinka naudoti, kai yra nuorodos perėjimui nuo vieno klausimo prie kito. Tyrimo duomenims visiems gyventojams perskaiciuoti naudojama SAS programa.

IV. STATISTINIŲ RODIKLIŲ, JŲ PAKLAIDŲ SKAIČIAVIMO FORMULĖS

I. Statistinių duomenų makroredagavimas

38. Gyventojų užimtumo tyrimo duomenys apie asmenis, išvykusius į užsienį, palyginami su administracinių duomenų šaltinių (Gyventojų registro ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos) ir su ankstesnių laikotarpių migracijos statistikos duomenimis. Jei rezultatai labai skiriasi, nagrinėjamos skirtumų priežastys, atkreipiant dėmesį į išsiskiriančias reikšmes, grįžtama prie mikroredagavimo lygio.

II. Statistinių rodiklių, jų paklaidų skaičiavimas

I. Statistinių rodiklių (įverčių) skaičiavimas, teoriniai paaškinimai ir formulės

39. Įvedus duomenis kiekvienam apklaustam gyventojui suteikiamas svoris, nes kiekvienas gyventojas, priklausomai nuo jo lyties, amžiaus, gyvenamosios vietos, sudaro atitinkamą visų gyventojų dalį svoriams skaičiuoti. Svorijų skaičiavimui naudojamas gyventojų skaičius metų pradžioje.

40. Naudoti žymėjimai:

40.1. L – tiriamosios populiacijos dydis ėmimo sąraše;

40.2. M – tiriamosios populiacijos dydis, remiantis demografiniais duomenimis;

40.3. N – namų ūkių skaičius ėmimo sąraše;

40.4. n – atsakusių namų ūkių skaičius imtyje,

40.5. m – atsakusių asmenų skaičius imtyje,

40.6. m_i – i -ojo namų ūkio tiriamojo amžiaus asmenų skaičius, $i = 1, 2, \dots, N$.

41. Tyrimo kintamasis. Neoficialių emigrantų iš Lietuvos skaičiui įvertinti i -ojo namų ūkio j -jam asmeniui apibrėškime kintamojo y reikšmes tokiu būdu: $y_{ij} = 1$, $y_{ij} = 0$, $j = 1, \dots, m_i$, $i = 1, \dots, N$. Jei nenorima pabrėžti, kokiam namų ūkiui asmuo priklauso, galima naudoti tą patį kintamąjį su vienu indeksu: y_i , $i = 1, 2, \dots, L$. Šis kintamasis taip pat įgis reikšmę, lygią 1, jei asmuo yra neoficialus emigrantas, ir reikšmę, lygią 0, jei jis toks nėra.

42. Išvykusių į užsienį ir nedeklaravusių savo išvykimo asmenų skaičius - tyrimo kintamojo populiacijos suma:

$$t_y = \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^{m_i} y_{ij} = \sum_{i=1}^L y_i$$

43. Imties plano svorių kalibravimo metode naudojama papildoma informacija imties plano svoriams modifikuoti. Čia visiems namų ūkio nariams priskiriami vienodi svoriai, panašūs į savotišką sluoksniuotos imties plano svorių vidurkį. Populiacija skaidoma į 52 grupes pagal amžių, lytį ir miesto / kaimo gyvenamąją vietą bei 10 teritorijos grupių, iš viso $C=10+52=62$ grupes. Šioms grupėms priklausančių populiacijos gyventojų skaičius yra žinomas iš demografinių duomenų.

44. Kiekvienam imtyje esančiam namų ūkiui apibrėžiame papildomos informacijos vektorių - stulpelį $\mathbf{x}_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{ic})'$, $i = 1, 2, \dots, N$. Čia x_{ic} reiškia c -ajai grupei priklausančių i -ojo namų ūkio individų skaičių, $c = 1, 2, \dots, C$, matricą $\mathbf{X} = (\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2, \dots, \mathbf{x}_n)$ ir $n \times n$ dydžio matricą \mathbf{D} su imties plano svoriais w_i , $i = 1, 2, \dots, n$ ant įstrižainės.

45. Pažymėkime kintamojo y reikšmių i -jame namų ūkyje sumą

$$z_i = \sum_{j=1}^{m_i} y_{ij}, \quad i = 1, 2, \dots, n.$$

bei populiacijos konstantas $\mathbf{t}_x = (t_{x1}, \dots, t_{xC})'$,

$$t_{xc} = \sum_{i=1}^N x_{ic}, \quad c = 1, 2, \dots, C,$$

$$t_y = \sum_{j=1}^M y_j = \sum_{i=1}^N z_i = t_z.$$

46. Pažymėkime gyventojų skaičiaus įverčius $\bar{\mathbf{e}}_{xw} = (\bar{e}_{x1}, \dots, \bar{e}_{xC})'$, $\bar{e}_{xc} = \sum_{i=1}^n w_i x_{ic}$, $c = 1, 2, \dots$,

C.

Kalibracijos metodo esmė yra rasti tokius naujus namų ūkių svorius \tilde{w}_i , $i = 1, 2, \dots, n$, kurie duotu naują kintamojo z sumos įvertinį populiacijoje

$$\bar{\mathbf{e}}_z^{kal} = \sum_{i=1}^n \tilde{w}_i z_i,$$

tam tikroje metrikoje būtų minimaliai nutolę nuo imties plano svorių:

$$\min_{\tilde{w}_i, i=1, 2, \dots, n} \sum_{i=1}^n w_i \left(\frac{\tilde{w}_i}{w_i} - 1 \right)^2$$

ir tenkintų kalibracijos lygtį $\sum_{i=1}^n \tilde{w}_i \mathbf{x}_i = \mathbf{t}_x$.

46.1. Kalibracinis sumos įvertinys \hat{t}_z^{kal} yra apibendrintas regresinis įvertinys:

$$\hat{t}_z^{kal} = \sum_{i=1}^n w_i z_i \left(1 + \lambda' \mathbf{x}_i \right), \quad (\mathbf{X}' \mathbf{D} \mathbf{X}) \lambda' = \mathbf{t}_x - \hat{\mathbf{t}}_{xw},$$

fiksuotam imties dydžiui jo apytikslė dispersija:

$$\mathbf{D}(\hat{t}_z^{kal}) \approx \sum_{i=1}^n \sum_{l>i} (\pi_i \pi_l - \pi_{il}) [w_i (z_i - \mathbf{x}_i' \mathbf{b}) - w_l (z_l - \mathbf{x}_l' \mathbf{b})]^2,$$

vektorius \mathbf{b} randamas kaip lygties:

$$\left(\sum_{i=1}^N \mathbf{x}_i \mathbf{x}_i' \right) \mathbf{b} = \sum_{i=1}^N z_i \mathbf{x}_i$$

sprendinys. Šios dispersijos įvertinys:

$$\hat{\mathbf{D}}(\hat{t}_z^{kal}) = \frac{1-n/L}{n-1} \sum_{i=1}^n \sum_{l>i} [\tilde{w}_i (z_i - \mathbf{x}_i' \hat{\mathbf{b}}) - \tilde{w}_l (z_l - \mathbf{x}_l' \hat{\mathbf{b}})]^2,$$

ir vektorius $\hat{\mathbf{b}}$ randamas iš lygties:

$$\left(\sum_{i=1}^n w_i \mathbf{x}_i \mathbf{x}_i' \right) \hat{\mathbf{b}} = \sum_{i=1}^n w_i z_i \mathbf{x}_i.$$

II. Paklaidų skaičiavimas, teoriniai paaiškinimai ir formulės

47. Santykinė standartinė paklaida.

47.1. Gautieji sumų įverčiai yra atsitiktiniai dydžiai, nes jų apskaičiavime dalyvauja ne visa populiacija, o tik jos dalis. Imties naudojimas lemia įverčio atsitiktinės paklaidos atsiradimą. Ją charakterizuoja įverčio dispersija $\mathbf{D}\bar{\mathbf{e}}$ ir santykinė standartinė paklaida $cv(\bar{\mathbf{e}})$. Santykinė standartinė paklaida apibrėžiama taip:

$$cv(\bar{\mathbf{e}}) = \frac{\sqrt{\mathbf{D}\bar{\mathbf{e}}}}{\bar{\mathbf{e}}} \cdot 100 (\%).$$

47.2. Santykinės standartinės paklaidos įgyjamos reikšmės yra neneigiami skaičiai. Šiame tyrime įverčiai yra laikomi tiksliais, jei jų santykinė standartinė paklaida nėra didesnė kaip 8%. Jei santykinė standartinė paklaida yra nuo 8 iki 30%, įverčiai laikomi patenkinamais, o jei didesnė negu 30%, įvertis laikomas nepakankamai tikslu.

III. Naudojamos kompiuterių programos

48. Parengtų duomenų ir įverčių skaičiavimui naudojama programavimo sistema SAS. Įverčių dispersijų vertinimas yra sudėtingesnis. Naudojama sukurta SAS makro programa CLAN. Kalibruotų įverčių dispersijų vertinimui – SAS matricų kalbos modulis IML.

V. REZULTATŲ PATEIKIMAS VARTOTOJAMS

49. Neoficialios emigracijos vertinimai bus skelbiami pranešimuose, statistikos leidiniuose ir Statistikos departamento interneto svetainėje (www.stat.gov.lt).

VI. NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

50. United Nations, New York: Recommendations on statistics of international migration. ST/ESA/STAT/SER.M/58/Rev.1, 1998.

51. Thompson K.S. Sampling, John Wiley & Sons, 1992.

52. Sarndal C.-E., Swensson B., Wretman J. Model Assisted Survey Sampling. New York: Springer - Verlag, 1992.

53. Klimavičius G., Krapavickaitė D., Plikusas A. On some Estimators in Cluster Sampling. Lietuvos matematiku draugijos konferencijos medžiaga, 1997.

54. Verma V. European Community Household Panel, 1995.

55. Deville J. C., Sarndal C. E. Calibration Estimators in Survey Sampling, *J. American Statistical Association*, vol. 87, No 418, 1992, 376-382 p.

56. 28 th CEIES seminar on Migration statistics, Social and economic impacts with respect to labour market, Riga 9 and 10 June 2005.

57. Reno Camilleri MEDSTAT PROGRAMME, Estimating emigration through an emigration module in the census, European Communities, 2006.

VII. PRIEDAI

58. **1 priedas.** Gyventojų užimtumo tyrimo anketos GU-01 1 priedas.

**INSTITUCIJŲ KOMPETENCIJA, SUSIJUSI SU MIGRACIJOS POLITIKOS
ĮGYVENDINIMU**

Institucija, nevyriausybinė organizacija	Atsakomybė (tiesioginė ir netiesioginė)
Lietuvos Respublikos Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisija	Lietuvoje ir JAV gyvenančių lietuvių bendravimo puoselėjimas; dalyvavimas formuojant valstybės politiką, skirtą užsienio lietuviams
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir įstaigos prie ministerijos	<p>darbuotojų migracijos srautų analizė ir reguliavimas pagal Lietuvos darbo rinkos poreikius;</p> <p>demografinės (gyventojų) politikos ir senėjimo pasekmių įveikimo politikos įgyvendinimo koordinavimas;</p> <p>darbuotojų migrantų socialinės apsaugos nuostatų įgyvendinimo organizavimas, užtikrinimas ir koordinavimas;</p> <p>reglamentuojamų profesijų, įgytų Europos ekonominės erdvės valstybėse ir Šveicarijoje, pripažinimo Lietuvoje koordinavimas;</p> <p>laisvo darbuotojų judėjimo procesų stebėjimas, analizė, informavimas ir užtikrinimo koordinavimas;</p> <p>dvišalių migrantų socialinės apsaugos ir darbo migracijos sutarčių rengimas, sudarymas ir įgyvendinimo koordinavimas;</p> <p>Europos užimtumo tarnybų tinklo Lietuvoje veiklos užtikrinimas.</p> <p>Lietuvos darbo birža:</p> <p>paslaugų ir paramos teikimas bedarbiams ir ieškantiems darbo asmenims;</p> <p>informavimas apie laisvas darbo vietas;</p> <p>bedarbio pašalpos asmenims, legaliai dirbusiems ES valstybėse ir turintiems teisę gauti bedarbio pašalpą, skyrimas ir pagalba ją persivedant;</p> <p>leidimų dirbti trečiųjų valstybių piliečiams išdavimas.</p> <p>Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Užsienio išmokų tarnyba:</p> <p>ES socialinės apsaugos srities teisės aktų, tarptautinių sutarčių ir susitarimų su kitų valstybių institucijomis ar tarptautinėmis organizacijomis įgyvendinimas;</p> <p>Lietuvos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių valstybinį socialinį draudimą ir valstybinio socialinio draudimo išmokų migruojantiems asmenims skyrimą ir mokėjimą, įgyvendinimas</p>
Užsienio reikalų ministerija	ryšių su užsienio lietuviams palaikymas ir jų problemų sprendimas per diplomatinę ir konsulinę tarnybą
Vidaus reikalų ministerija ir įstaigos prie ministerijos	<p>valstybinio migracijos reguliavimo organizavimas;</p> <p>projektų, reglamentuojančių vizų ir imigracijos, prieglobsčio, išsiuntimo ir Lietuvos pilietybės procedūras, rengimas ir įgyvendinimas;</p> <p>nelegalios migracijos prevencija ir kontrolė;</p> <p>teisės aktų laisvo asmenų judėjimo klausimais projektų rengimas ir įgyvendinimas</p>
Švietimo ir mokslo ministerija ir įstaigos prie ministerijos	<p>išsilavinimo pripažinimo principų formavimas;</p> <p>valstybės paramos teikimas užsienyje gyvenantiems lietuviams švietimo ir studijų srityse pagal tarptautinius susitarimus;</p> <p>mokymosi prieinamumo gerinimas, neformaliojo švietimo programų pasiūlos didinimas</p>

Institucija, nevyriausybinė organizacija	Atsakomybė (tiesioginė ir netiesioginė)
	<p>Studijų kokybės vertinimo centras: kvalifikacijų, susijusių su aukštuoju mokslu, vertinimas ir nustatymas, ar jos atitinka Lietuvos suteikiamas vidurinio arba aukštojo mokslo kvalifikacijas; rekomendacijų dėl kvalifikacijų profesinio pripažinimo teikimas; kvalifikacinių egzaminų asmenims, siekiantiems užsienyje įgytų kvalifikacijų akademinio pripažinimo Lietuvoje, organizavimas; konsultavimas ir pasiūlymų teikimas kompetentingoms institucijoms ar darbdaviams, atliekantiems užsienyje įgytų kvalifikacijų profesinį pripažinimą; Lietuvos aukštųjų mokyklų konsultavimas dalinių studijų įskaitymo klausimais</p>
Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės	<p>medžiagos apie užsienio lietuvių gyvenimą kaupimas; lietuvių išeivijos raidos ir jos pokyčių analizavimas; užsienio lietuvių tautinio tapatumo išsaugojimo programų rengimas ir įgyvendinimas; informacijos užsienio lietuviams ir jų bendruomenėms apie Lietuvoje vykstančius procesus rengimas; ryšių palaikymas ir bendradarbiavimas su užsienio lietuviais, jų bendruomenėmis, organizacijomis, kultūros ir švietimo įstaigomis, jų rėmimas; stebėjimas, kad būtų laikomasi tarptautinių sutarčių dėl lietuvių tautinių mažumų, gyvenančių užsienyje, ir tautinių mažumų, gyvenančių Lietuvoje; konferencijų, parodų, konkursų ir kitų renginių organizavimas; spaudinių, susijusių su tautinių santykių, tautinių mažumų, lietuvių etninių žemių ir užsienio lietuvių problemomis, leidybos organizavimas</p>
Finansų ministerija	Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisų inicijavimas
Ūkio ministerija	<p>Lietuvos ūkio plėtros ilgalaikės strategijos rengimas ir įgyvendinimas; Lisabonos strategijos įgyvendinimo koordinavimas Lietuvoje</p>
Sveikatos apsaugos ministerija	<p>medicinos darbuotojų darbo užmokesčio didinimas; sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų gerinimas</p>
Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras	<p>informacijos norintiesiems sugrįžti teikimas; grįžtančiųjų siuntimas į institucijas, sprendžiančias pilietybės, pensijų persivedimo, socialinių garantijų, turto susigrąžinimo, būsto įsigijimo ir kitus klausimus; pasiūlymų dėl įstatymų ir kitų teisės aktų pakeitimų, padedančių užsienio lietuviams integruotis į Lietuvos gyvenimą, teikimas; kasdieninės informacijos apie Lietuvos politines, kultūrinės ir sporto aktualijas siuntimas užsienio lietuvių žiniasklaidai, organizacijoms ir pavieniams asmenims; stažuočių ir mokymosi visą gyvenimą programos užsienio lietuviams parengimas ir įgyvendinimas</p>
Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės	<p>statistinės informacijos apie gyventojų tarptautinę migraciją, migrantų demografines, socialines ir ekonomines charakteristikas rengimas ir teikimas vartotojams; metinio neoficialios migracijos srautų tyrimo atlikimas; pasirengimas Lietuvos 2011 metų visuotiniam gyventojų ir būstų surašymui ir jo atlikimas</p>

Institucija, nevyriausybinė organizacija	Atsakomybė (tiesioginė ir netiesioginė)
Pasaulio lietuvių bendruomenė	pagarbos savitai lietuvių kultūrai skatinimas ir tautinio tapatumo puoselėjimas; lietuviškų vertybių puoselėjimas šeimoje, lietuvių kalbos mokymas; skatinimas kurti bendruomeninius centrus savo kraštų lietuvių bendruomenėse; lietuvių skatinimas grįžti į tėvynę
Viešoji įstaiga Užsienio lietuvių rėmimo centras	užsienyje gyvenančių lietuvių studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose rėmimas; užsienio lietuvių bendruomenių supažindinimas su studijų sąlygomis ir galimybėmis Lietuvos aukštosiose mokyklose; metodinės bei organizacinės paramos lituanistiniam švietimui užsienyje teikimas; užsienyje dirbančių Lietuvos mokslininkų bendradarbiavimo su Lietuvos mokslo centrais (aukštosiomis mokyklomis, mokslinių tyrimų institutais, aukštųjų technologijų įmonėmis, kitais) skatinimas
Tarptautinė migracijos organizacija	visuomenės supratimo apie migracijos keliamas problemas ir teikiamas galimybes didinimas; ekonominės ir socialinės valstybių plėtros per migraciją skatinimas; pagalbos sudėtingoje padėtyje atsidūrusiems migrantams teikimas
Pilietinės visuomenės institutas	pilietinių iniciatyvų skatinimas; viešosios politikos analizavimas ir pilietinės visuomenės idėjos viešajame gyvenime gynimas
Lietuvių išeivijos institutas	užsienio lietuvių bendruomenių pasaulyje atsiradimo, išeivijos kultūrinės, politinės ir visuomeninės veiklos problemų tyrimas; išeivijos istorijos ir palikimo studijų programų rengimas; knygų ir periodinių leidinių leidyba
Užsienio lietuvių mokslo forumas	procesų Lietuvos akademinėje ir technologijų verslo aplinkoje stebėjimas ir analizė, iš Lietuvos išvykusių mokslininkų, aukštųjų technologijų specialistų informavimas

4 PRIEDAS

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Vyriausybės
2007 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 416

EKONOMINĖS MIGRACIJOS REGULIAVIMO STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ 2007–2008 METŲ PLANAS

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
1. Parengti ilgalaikes ekonominės migracijos reguliavimo priemonės	1.1. Parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei ekonominės migracijos procesų ir užsienio lietuvių būklės stebėsenos, analizės ir prognozavimo metodiką	2007 metų III ketvirtis	Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau vadinama – Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas)
	1.2. Atlikti nuolatinę ekonominės migracijos procesų ir darbo rinkos stebėseną, analizę ir prognozę, kartu su socialiniais partneriais rengti ir įgyvendinti priemones, įskaitant programas, skirtas tam tikrų profesijų darbuotojų ir tarnautojų migraciją skatinantiems veiksniams reguliuoti ir darbo rinkos pusiausvyrai palaikyti	Nuolat	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, kitos ministerijos, Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
	1.3. Atlikti nuolatinę užsienio lietuvių organizacijų veiklos stebėseną, analizę ir prognozę, parengti, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtinti ir įgyvendinti priemones užsienio lietuvių organizacijų veiklai skatinti	Nuolat	Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Užsienio reikalų ministerija
2. Reguluoti ekonominę emigraciją skatinančius veiksnius, siekiant užtikrinti darbo rinkos pasiūlos atitiktį paklausai	2.1. Siekiant Lisabonos strategijoje užsibrėžtų tikslų, įgyvendinti aktyvias darbo rinkos politikos priemones, didinti gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą, mažinti struktūrinį nedarbą, didinti investicijas į	2007–2008 metai	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ūkio ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
	žmogiškuosius išteklius, ypač didžiausio nedarbo vietovėse, gerinti darbo rinkos lankstumą ir saugumą		
	2.2. Parengti ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti Darbo jėgos migracijos šalies viduje skatinimo programą ir jos įgyvendinimo priemonių 2008–2010 metų planą	2007 metų III ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Ūkio ministerija, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama – Lietuvos darbo birža)
	2.3. Stebėti ir analizuoti kaimyninių Europos Sąjungos (toliau vadinama – ES) ir trečiųjų valstybių darbo rinkose vykstančius procesus ir prognozuoti tokių procesų poveikį Lietuvos darbo rinkai	Nuolat	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Ūkio ministerija
	2.4. Parengti ir prevenciniais tikslais skleisti informaciją apie legalias įsidarbinimo galimybes užsienio valstybėse, gyvenimo ir darbo sąlygas emigracijoje, siekiant mažinti nemotyvuotą migraciją ir galimą nelegalaus darbo užsienyje pavojų	2007–2008 metai	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos darbo birža, Švietimo ir mokslo ministerija, Užsienio reikalų ministerija
	2.5. Teikti informaciją apie įsidarbinimo, profesinio mokymo, verslo steigimo bei plėtros sąlygas ir galimybes Lietuvoje, konsultuoti šiais klausimais	2007–2008 metai	Lietuvos darbo birža, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Ūkio ministerija, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras
	2.6. Atlikti kvalifikuotų Lietuvos viešojo sektoriaus darbuotojų išvykimo dirbti į užsienį priežasčių analizę	2007 metų II ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija
	2.7. Parengti ir švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinti Užsienio lietuvių kilmės studentų, absolventų ir jaunųjų mokslininkų stažuočių bei mokymosi visą gyvenimą Lietuvos aukštosiose mokyklose, mokslo įstaigose bei jų laboratorijose, Lietuvos valstybės institucijose bei privačiose bendrovėse programą	2008 metų I ketvirtis	Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos mokslo taryba, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, mokslo ir studijų institucijos

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
	2.8. Parengti ir švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinti Protų susigražinimo programą	2007 metų IV ketvirtis	Švietimo ir mokslo ministerija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas
	2.9. Suteikti galimybę jaunesiems ūkininkams (iki 40 metų), grįžantiems į Lietuvą ir turintiems atitinkamą kvalifikaciją, įkurti ūkius Lietuvoje pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“	Kasmet	Žemės ūkio ministerija
3. Palaikyti glaudžius ryšius su užsienyje gyvenančiais Lietuvos ekonominiais migrantais ir bendradarbiauti su veikiančiomis lietuvių organizacijomis	3.1. Išplėtoti interneto informacinį portalą įvairioms tikslinėms grupėms, kuriame pageidaujantiems grįžti į Lietuvą asmenims bus teikiama aktuali informacija ir atsakoma į jų paklausimus	2007 metų III ketvirtis	Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras
	3.2. Išleisti išsamų informacinį leidinį (kasmet jį atnaujinti), skirtą pageidaujantiems grįžti į Lietuvą migrantams	2007 metų II ketvirtis, 2008 metų II ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	3.3. Parengti ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtinti priemones, formuosiančias Lietuvos visuomenės teigiamą požiūrį į ekonominius migrantus	2008 metų I ketvirtis	Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras
	3.4. Rengiamame Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijos įgyvendinimo priemonių plane kaip atskirą tikslinę grupę išskirti Lietuvos piliečius, gyvenančius užsienyje	2007 metų IV ketvirtis	Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	3.5. Rengti ir teikti Lietuvos ir užsienio žiniasklaidai informaciją apie teigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius Lietuvoje, siekiant švelninti neigiamas nuostatas dėl Lietuvos ekonominės, socialinės ir politinės būklės	2007–2008 metai	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerija

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
	3.6. Rengti spaudai ir skelbti institucijų interneto svetainėse informaciją apie Lietuvos ekonominių migrantų teises ir socialines garantijas ES ir kitose valstybėse	2007–2008 metai	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas
	3.7. Rengti ir skleisti užsienyje informaciją apie grįžimo į Lietuvą ir investavimo joje galimybes, pabrėžiant teritorinį aspektą	Nuolat	Ūkio ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, savivaldybės
	3.8. Užtikrinti užsienyje gyvenusių (gyvenančių) Lietuvos piliečių ir lietuvių kilmės užsieniečių vaikams galimybes integruotis į Lietuvos bendrojo lavinimo sistemą ir sudaryti palankias sąlygas stoti į aukštąsias mokyklas	2007–2008 metai	Švietimo ir mokslo ministerija
	3.9. Parengti projektus reikiamų teisės aktų dėl neigiamo poveikio laikinai į užsienio valstybes išvykstančių dirbti tėvų vaikų socializacijai šalinimo	2007 metų IV ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija
	3.10. Parengti ir Lietuvos darbo biržos direktoriaus įsakymu patvirtinti specialią programą, skirtą užsienyje gyvenantiems ir ieškantiems darbo Lietuvoje lietuviams, apimančią jų informavimą, konsultavimą, darbo paiešką ir profesinį mokymą (perkvalifikavimą)	2007 metų III ketvirtis	Lietuvos darbo birža, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
	3.11. Užtikrinti Lietuvos televizijos programos transliavimą per palydovinę televiziją	Nuolat	Kultūros ministerija, viešoji įstaiga Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija
	3.12. Išanalizuoti informacinių konsultavimo centrų steigimo užsienyje galimybes ir pateikti pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei	2007 metų II ketvirtis	Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas
4. Telkti darbuotojus iš trečiųjų valstybių, atsižvelgiant į grįžtančios emigravusios vietinės darbo jėgos srautus ir teikiant pirmenybę ES	4.1. Parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl darbo jėgos imigracijos iš trečiųjų valstybių politikos	2007 metų III ketvirtis	Užsienio reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
valstybių narių piliečiams			
	4.2. Atlikti darbo jėgos, ypač kvalifikuotos, iš trečiųjų valstybių poreikio analizę, prireikus parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl imigracijos procesų reguliavimo priemonių	Kasmet, III ketvirtį	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Lietuvos darbo birža
	4.3. Analizuoti įdarbinimo ir socialinės apsaugos dvišalių sutarčių su trečiosiomis valstybėmis būklę ir poreikį, o prireikus inicijuoti tokių sutarčių sudarymą	2007 metų IV ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Lietuvos darbo birža
	4.4. Siekiant tobulinti darbuotojų iš trečiųjų valstybių įdarbinimo tvarką, kad pirmenybė būtų teikiama aukštos kvalifikacijos darbuotojams, pakeisti socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 24 d. įsakymą Nr. A1-118 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 46-1669)	2007 metų III ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	4.5. Siekiant tobulinti darbuotojų iš trečiųjų valstybių įdarbinimo tvarką, kad pirmenybė būtų teikiama aukštos kvalifikacijos darbuotojams, pakeisti vidaus reikalų ministro ir užsienio reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymą Nr. 1V-280/V-109 „ <u>Dėl Dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo, kelionių organizatorių ir kelionių agentūrų akreditavimo taisyklių patvirtinimo</u> “ (Žin., 2004, Nr. 136-4961)	2007 metų III ketvirtis	Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	4.6. Nustatyti prioritetinę veiklą, susijusią su imigrantų iš trečiųjų valstybių integravimu į Lietuvos visuomenę ir darbo rinką, atsižvelgiant į ES trečiųjų valstybių piliečių integracijos fondo teikiamas galimybes	2007 metų IV ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Kultūros ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
	4.7. Tarpininkauti darbdaviams, pageidaujantiems darbo jėgos iš trečiųjų valstybių, su kuriomis pasirašytos dvišalės įdarbinimo sutartys, geriau informuoti potencialius imigrantus apie įsidarbinimo galimybes	Nuolat	Lietuvos darbo birža
	4.8. Suderinti imigracijos politiką ir jos valdymo priemones (vystymosi pagalbos panaudojimas, vietinis eismas per išorinę ES sieną, vizų režimo palengvinimas ir kita) su Naujosios kaimynystės politika	2007 metų IV ketvirtis	Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija
5. Užtikrinti efektyvų institucijų bendradarbiavimą ekonominės migracijos klausimais	5.1. Išnagrinėti institucijų atsakomybę ir funkcijas, susijusias su ekonomine migracija, prireikus parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei projektus teisės aktų dėl institucijų funkcijų racionalizavimo ir jų gebėjimų stiprinimo	2007 metų II ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	5.2. Parengti projektą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Ekonominės migracijos reikalų komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo	2007 metų II ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	5.3. Užtikrinti valstybės institucijų su migracija susijusios informacijos teikimą Tarptautinės migracijos organizacijos (Vilniaus biuro) kuriamam centrui, teikiančiam informaciją ir konsultacijas migracijos klausimais, taip pat atliekančiam prevencinę, švietėjišką bei analitinę veiklą, susijusią su migracija, ir bendradarbiavimą su juo	Nuolat	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija
	5.4. Gerinti Lietuvos piliečiams užsienyje teikiamų konsuliavimo paslaugų kokybę – numatyti reikiamus žmogiškuosius ir kitus išteklius, kad būtų užtikrintos tų valstybių įstatymuose Lietuvos piliečiams nustatytos teisės ir socialinės garantijos	2007–2008 metai	Užsienio reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
	5.5. Parengti ir socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinti 2008–2012 metų ekonominės	2007 metų III ketvirtis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų

Uždaviniai	Priemonės pavadinimas	Priemonės įvykdymo terminas	Atsakingi vykdytojai
	migracijos tyrimų planą		ministerija

ANKETA: „Emigrantų iš Lietuvos išvykimo priežasčių nustatymas“

Gerb. Respondente,

Statistika Lietuvoje rodo, jog panaikinus administracinius emigracijos iš Lietuvos ribojimus ir vis daugiau šalių atveriant sienas, emigracija iš Lietuvos sparčiai išaugo ir tai jau tapo problema šaliai. Norint išspręsti šią problemą ir taip suvaldyti išvykstančiųjų asmenų srautus, reikia įvardinti jos atsiradimo priežastis. Tik nustačius žmonių išvykimą sąlygojančias priežastis, galima bus ieškoti būdų jas panaikinti. Todėl emigracijos priežasčių atskleidimas yra vienas svarbiausiųjų uždavinių, norint pristabdyti sparčiai didėjančius emigracijos mastus.

Atliekant tyrimą „Emigrantų iš Lietuvos išvykimo priežasčių nustatymas“, norima išsiaiškinti, kas paskatino žmones emigruoti bei kas paskatintų juos sugrįžti į šalį, kodėl gyvenimas svečioje šalyje patrauklesnis nei Lietuvoje.

Prašyčiau atsakyti į Jums pateiktus klausimus, susijusius su emigracija iš Lietuvos. Jūsų atsakymai į pateiktus klausimus yra ypač svarbūs. Tik vadovaujantis Jūsų vertinimais ir pasiūlymais bus galima įvardinti pagrindines priežastis bei surasti sprendimus joms išspręsti.

Anketa anoniminė, todėl tikimės, kad Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti teisingus ir objektyvius tyrimo rezultatus. Atsakymus pažymėti nesunku: *Jums tinkamiausio atsakymo numerį apibrėžkite apskritimu arba parašykite savo nuomonę toje vietoje.*

1. Ar Jūs domitės emigracijos iš Lietuvos problema?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Šiek tiek

2. Kaip Jūs manote, kiek žmonių per metus išvyksta iš Lietuvos?

- a) iki 10 000
- b) 10 001-20 000
- c) daugiau nei 20 000
- d) neįsivaizduoju

3. Kiek laiko Jūs esate išvykęs iš Lietuvos?

- a) iki 1 metų
- b) 2-3 metai
- c) 4-5 metai
- d) daugiau nei 5 metai

4. Ar tai Jūsų pirmas išvykimas į užsienį ne poilsio tikslais?

- a) Taip
- b) Ne (nurodykite kur ir kada buvote išvykęs anksčiau)

5. Koku tikslu vykote į užsienį?

- a) dirbti
- b) mokytis
- c) santuoka
- d) kita _____

6. Kas paskatino Jus išvykti iš Lietuvos?

- a) nedidelis darbo užmokestis
- b) studijos
- c) noras įgyti profesinės patirties ir tapti geru profesionalu
- d) nedarbas
- e) noras susikurti socialinę-ekonominę gerovę ateityje
- f) diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, religinių įsitikinimų, rasės ir kt.

7. Prieš išvykstant iš Lietuvos:

- a) dirbau nuolatinį darbą
- b) dirbau atsitiktinius darbus
- c) mokiausi/studijavau
- d) nedirbau

8. Kokius gyvenimo užsienyje privalumus išvardintumėte?

- a) finansinė nauda
- b) asmenybės tobulėjimas
- c) darbo ir bendravimo patirtis
- d) užtikrintos profesinės perspektyvos
- e) asmenybės savarankiškumas

9. Ar planuojate grįžti ir gyventi Lietuvoje?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

10. Kas Jus paskatintų grįžti į Lietuvą?

- a) nenoras dirbti ir gyventi nelegaliai
- b) namų ir artimųjų ilgesys
- c) nebaigti mokslai
- d) gerėjanti ekonominė ir socialinė padėtis Lietuvoje
- e) gerėjančios darbo ir profesinės realizacijos sąlygos
- f) kita _____

11. Kiek Jums pažįstamų žmonių yra išvykę į užsienį dirbti/mokytis?

- a) Nė vienas
- b) Keletas
- c) Daugiau nei 10 žmonių

12. Kaip Jūs manote, kiek vidutiniškai per mėnesį žmogus turėtų uždirbti, kad pasiliktu dirbti ir gyventi Lietuvoje?

- a) 1000-2000 Lt
- b) 2001-3000 Lt
- c) 3001-4000 Lt
- d) 4001 ir daugiau

13. Kaip Jūs manote, kur yra didesnės karjeros galimybės?

- a) užsienyje
- b) Lietuvoje
- c) nežinau

14. Kaip Jūs manote per kiek laiko užsienyje galima pakilti karjeros laiptais?

- a) per 1 metus
- b) 2-3 metus
- c) 4-5 metus
- d) nežinau
- e) kita

15. Kaip Jūs manote, ar valstybės turėtų dėti pastangas siekdama sustabdyti migruojančiųjų žmonių srautus iš Lietuvos?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Nežinau

16. Jūsų amžius:

- a) iki 20 metų
- b) 21 – 30
- c) 31 – 40
- d) 41 – 50
- e) 51 – 60
- f) 61 – 70
- g) 71 ir daugiau

17. Jūsų lytis:

- a) Vyras
- b) Moteris

18. Šeimyninė padėtis:

- a) nesusituokęs
- b) susituokęs
- c) išsituokęs
- d) našlys

19. Jūsų išsilavinimas:

- a) Mažiau nei 9 klasės
- b) Pagrindinis
- c) Vidurinis
- d) Spec. vidurinis
- e) Aukštesnysis
- f) Nebaigtas aukštasis
- g) Aukštasis

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJU UŽ ATSAKYMUS

Vilnius, 2007 m. spalio 23 d.

Anketą parengė VSEmn6-02 gr. stud. Vaida Buravceva